my (1956); M. Řepková, K. Homolová: Z rukopisné pozůstalosti K. H. B., Sborník NM, ř. C, Lit. historie, 1956; A. Scherl: H. a Tyl, Ochotnické divadlo 1956; K. Polák: H. Slovan o Štúrovi a štúrovcích, sb. Ľ. Štúr. Život a dielo, 1815–1856 (Bratislava 1956); S. Budín: K. H. – polemik, Novinářský sborník 1956; J. Nuhlíček: H. boj s reakcí ve světle kutnohorských procesních spisů, Středočes. sborník historický 1 (1957); K. Kosík: Poznámka k problému pojetí a hodnocení H. díla, Novinářský sborník 1957; P. Kneidl: H. knihovna, Sborník NM, ř. C, lit. hist. 1957 + H. čtenář, Zprávy spolku čes. bibliofilů v Praze 1958; J. Bělič: Neznámý překlad Křtu sv. Vladimíra do polštiny, sb. Franku Wollmanovi k šedesátinám (1958); J. Tkadlečková: Názory a činnosť K. H. s hľadiska vývoja čs. vzťahov, Histor. časopis 1958; J. Táborská: Gogol v české literatuře čtyřicátých a padesátých let, sb. Čtvero setkání s ruským realismem (1958, též o H. překladech); K. Sgallová: H. epigramatik a jeho místo ve vývoji obrozenského epigramu, sb. O české satiře (1959); F. Bělka: Ideový odkaz K. H. B., in Kapitoly z dějin českého revolučního myšlení (1960); J. Skalička: Zapomenutý spor satiriků H. a Chocholouška, AUP Olomouc 1960; V. Procházka in K. H. B.: Není církev jako církev (1961); K. Cvejn: H. cesta k ateismu, in K. Cvejn, Z. Pešat, M. Jankovič: Česká literatura a náboženství (1961); B. Ilek: H. boj o živý jazyk v překladech Gogola, Bulletin Ústavu rus. jazyka a literatury 6, 1962; I. Seehase: Zum deutschen Havlíčekbild, Zeitschrift für Slawistik 1961; M. Formánek: H. a filozofie, Filoz. časopis 1962; M. Řepková: Epigramy K. H. z let 1843–1846, ČLit 1962; J. Dolanský: H. kritika slovanství, in Stopami buditelů (1963); J. Polák: Brixenský zápisník K. H., Novinářský sborník 1964 + H. překlady z němčiny, AUP Olomouc 1964; K. Krejčí in Heroikomika v básnictví Slovanů (1964); J. Kočí: H. a austroslavismus + H. a čechoslovakismus + H. a radikální demokraté, vše Dějiny a současnost 8, 1966; J. Dolanský: Dvě satiry o křtu knížete Vladimíra, Čs. rusistika 1966; M. Řepková: H. obraz v zrcadle korespondence, Novinář 1966; V. Hostička: Vznik českého austroslavismu a jeho vztah k obrozenskému slovanství, Slovanský přehled 1968; J. Skutil: Tabulová filiace H. překladu Mrtvých duší s ostatními překlady, Vlastivěd. ročenka Okr. archívu v Blansku, sv. 3 (1968); M. Řepková, R. Havel: Zápisky K. H. z let 1842–1844 + Brixenské zápisky K. H., P. Křivský: V. Kratochvíl o H. odchodu ze semináře, vše sb. LA 1971; A. Stich: Neologismy v H. publicistickém slohu, NŘ 1971; J. Kočí: K. H. B. a počátky austroslavismu + K. H. a česká liberální strana po rozehnání kroměřížského sněmu, Slovanský přehled 1971, 1972; M. Trapl: H. vztahy k historii, Sborník Vlastivěd. společnosti muzejní v Olomouci (1972); J. Skalička: Transformace Krále Lávry, D. Jeřábek: K. H., církev a náboženství. K problematice Epištol kutnohorských, oboje sb. Literárněvědné studie. Profesoru Josefu Hrabákovi k šedesátinám (1972); J. Janáček in Velké osudy (1972); B. Smékal: K. H. B. a náboženství, sb. Cyrilometodějský kalendář 1973 (1972); A. Stich: Problematika publicistického funkčního stylu a jeho konfrontačního studia v rámci slovanských jazyků + Přejaté a cizí prvky v lexiku H. novinářské prózy + Sabina – Němcová – H., vše sb. Stylistické studie Ústavu pro jazyk český ČSAV 1–3 (1974/75, rozmnož.); J. Kočí: Pronásledování H. brožur, Slovanský přehled 1974 + K „slovenské otázce" u K. H. B., Slovanský přehled 1975; M. Řepková, J. Víšková in K. H. B.: Básně (1976); K. Kardyni-Pelikánová: Patos i drwina (L. Siemieński i K. H. B. wobec „Powieści minionych lat" Nestora), SPFF Brno, ř. D, sv. 23–24 (1977); J. Kočí: Pronásledování H. brožur v roce 1851, Slovanský přehled 1974; J. Polák: K. H. a jeho ideově politická výchova dětí veršem, ZM 1978; Bk. (L. Bartošek): Malá historie filmu (filmy o K. H.), Záběr 1979, č. 16; Z. Šolle: K. H. B. a Vojta Náprstek, Studie o rukopisech 19, 1980; J. Špét, K. H. a Národní muzeum, ČNM, ř. historická, 1981; J. Janáčková: K. H. v Borové, sb. Sedm století H. Borové (1981); K. Kardyni-Pelikánová: K. H. B. a polská literatura, Slavia 1982; J. Skalička: H. snahy o Národní divadlo, sb. Studia Bohemica 3, AUP Olomouc (1984); J. Procházka: Z práce K. H. B. nad ruskými dějinami a jeho pojetí historie východních Slovanů, Slovanský přehled 1984; M. Otruba in K. H. B.: Křest sv. Vladimíra (1985); V. Štěpánek: K. H. v dějinách naší literatury, Lit. měsíčník 1986; J. Korejčík: Životopisná poznámka k dílu K. H. B., A. Stich: Novinář K. H. očima následujících generací a očima dneška, in K. H. B.: Dílo (1986); V. Macura: K. H. B., Křest svatého Vladimíra, in M. Zeman a kol.: Rozumět literatuře 1 (1986); A. Měšťan: Ruský komplex K. H. B., M. H. Heim: H., Custine a Haxthausen, J. Špetko: Zhoda v rozpornosti (o recepci K. H. B. na Slovensku), vše Proměny 1986, č. 4; A. Stich: Slovní hříčky v H. publicistickém stylu, sb. Proudy české umělecké tvorby 19. století – Smích v umění (1991); A. Měšťan: H. slovanství v očích českých politiků, Proměny 1991, č. 3; B. Mazáčová: H. divadelník, Divad. revue 1991, č. 4 (s přetiskem H. satir na řeč českých herců a dramat. fragmentu Sokové a s bibliografií H. článků o divadle).

vm

Josef **Havlík**

* 11. 4. 1850 *Líchovy* u Sedlčan
† 6. 1. 1912 *Praha*

Autor převážně drobných sociálněpsychologických próz z městského i venkovského prostředí; patřil k okruhu realisticky zaměřených beletristů z přelomu 19. a 20. století.

První literární práce podepisoval J. H. Líchovský. – Pocházel z rolnické rodiny. Absolvoval hlavní školu v Benešově a gymnázium v Praze-Novém Městě, 1872 se stal úředníkem pražského magistrátu. Působil zde až do 1908, kdy odešel do penze; byl mj. oficiálem prezidiální kanceláře, později ředitelem městské výpravny. Přátelsky se stýkal a korespondoval s řadou soudobých spisovatelů (A. Jirásek, I. Herrmann, J. Vrchlický, L. Stroupežnický, K. V. Rais). Patřil k aktivním členům spisovatelského spolku Máj. Pohřben byl na Malvazinkách v Praze. Dcera Josefa (lit. jm. Jos. Č. Havlín) byla spisovatelkou, překladatelkou z ruštiny a představitelkou ženského emancipačního hnutí 20. a 30. let.

Od počátku 80. let navazoval spolupráci s četnými deníky a časopisy, v nichž otiskoval povídky, humoresky, črty a fejetony; psal i básně a divadelní hry. Těžiště jeho literární tvorby tvoří krátké prózy, z nichž mu vyšly čtyři knižní soubory (dva z nich až posmrtně). Obsahují humorně zabarvené povídky blízké humoreskám I. Herrmanna, jakož i tragicky laděné prózy se sociálními, psychologickými a etickými aspekty, vytěžené z dobového vesnického i městského života. Představují realistické, epicky vesměs dobře zvládnuté příběhy úředníků, řemeslníků a chudých lidí deptaných bídou, osobním neštěstím a společenským opovržením. Své hrdiny H. charakterizuje úsporně, ale přitom přesvědčivě, bez sentimentu. Zčásti podle povídky F. A. Šuberta napsal milostné drama z konce 17. století *Kostnice sedlecká,* jež posloužilo jako libreto ke zpěvohře O. Bradáče.

PŘÍSPĚVKY *in:* Čes. včela (1880); Hlas národa (1887–1905); Humorist. listy; Lit. listy (1892–93); Lumír (1882–1900); Máj (1904 a 1910); Nár. listy; Nár. politika; Paleček; Šotek; Švanda dudák (1891–1902); Světozor (1887–97); Venkov; Zábavné listy (1880–86); Zlatá Praha (1887, 1905 a posmrtně 1913). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Povídky a humoresky (1889); Z menšího obzoru (PP b. d., 1898); Kostnice sedlecká (D 1905, hudba O. Bradáč); – posmrtně: Z vírů i zátiší životních (PP 1916); Z ovzduší pražského magistrátu (PP 1918). ▮

LITERATURA: ● ref. Povídky a humoresky: V. Vítězný, Lit. listy 1890, s. 109; F. V. V. (Vykoukal), Hlas národa 25. 6. 1890 ●;● ref. Z menšího obzoru: Quidam (F. X. Šalda), Lit. listy 1898 → KP 4 (1951); -mý: Světozor 1899, s. 204 ●; ● nekrology: an., NL 7. 1. 1912; F. S. (Sekanina), Zlatá Praha 29, 1911/12, s. 207; R. J. Kronbauer, Máj 10, 1911/12, s. 215; F. V. Vykoukal, Osvěta 1912, s. 237 ●; Z. K. in J. H.: Z vírů i zátiší životních (1916); ● ref. Z vírů i zátiší životních: Kaz. (F. S. Procházka), Zvon 16, 1915/16, s. 531; F. V. Vykoukal, Osvěta 1916, s. 448 ●; J. F. (Folprecht): ref. Z ovzduší pražského magistrátu, Zvon 19, 1918/19, s. 222; M. Vinařová in J. H. Literární pozůstalost (LA PNP 1969).

jp

Jos. Č. **Havlín**

* 14. 3. 1886 *Praha*
† 20. 5. 1968 *Praha*

Spisovatelka próz s tematikou ženské emancipace, překladatelka z ruštiny.

Roz. Josefa Havlíková. Její otec byl spisovatel Josef Havlík, matka Hermína, roz. Veinerová, do svého sňatku vystupovala jako zpěvačka Švandovy divadelní společnosti. H. navštěvovala měšťan. dívčí školu na Smíchově (do 1900), poté Městskou vyšší dívčí školu v Praze (abs. 1902). 1911 se provdala za redaktora Nár. listů, překladatele a spisovatele V. Červinku (rozvod 1918); s ním pracovala na překladech z ruské literatury. Hodně cestovala: 1911 a 1914 navštívila Rusko, Polsko, Řecko, Francii, Alžír, dvakrát byla v Itálii. 1920 uzavřela manželství s básníkem a spisovatelem J. Kolmanem Cassiem.

Drobné prózy s ženskou tematikou začala H. časopisecky publikovat ve svých sedmnácti letech. S manželem V. Červinkou překládala ruské povídky (Averčenko, Čechov), samostatně vydala překlad humoresek a satir N. A. Bučinské (pseud. Teffi), která jí byla blízká kritickým pohledem na život moderní ženy. Na tuto problematiku se H. zaměřila i ve své původní tvorbě, kde ji ztvárňovala v drobných příbězích ze společenského a milostného života, s prvky humoru (zejm. v povídkovém svazku *Mozaika*) a satiry na snobismus a blazeovanost vyšších společenských vrstev (zejm. *Dámy ze společnosti a jiné povídky*). Ve svých povídkách, jimž směsice humoru, skepse a nostalgie propůjčovala zvláštní atmosféru, byla epicky střídmá; víc než na plném rozvinutí příběhu jí záleželo na dojmovém vyvolání vnitřního světa postav. Teprve v posledních pracích se přiklonila k dekorativní sentimentalitě běžné četby pro ženy.

PŘÍSPĚVKY *in:* Besedy Času (1912); Besedy lidu (1912–21); Cesta (1918–19); Nár. listy (od 1903); Nár. politika (od 1911); Pražská lidová revue (od 1913);

Rozkvět (1912); Studentský časopis (1936); Světozor (od 1919); Topičův sborník (1920–24); Venkov (od 1907); Zlatá Praha (1909–16); Ženské listy (1912); Ženský svět (od 1917). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Mozaika (PP b. d., 1914); Poslední flirt a jiné povídky (b. d., 1917); Dámy ze společnosti a jiné povídky (1921, podp. J. Havlín); Doznané prohry (PP 1923, podp. J. Havlín); Žanka (PP 1929, podp. J. Havlín). – *Překlady:* A. P. Čechov: Povídky o ženách (1912, s V. Červinkou, P. Papáčkem, podp. J. Havlín); A. T. Averčenko: Humoresky a satiry (1912, s V. Červinkou, podp. Jos. Havlín); Teffi: Dým bez ohně (b. d., 1915). ■

LITERATURA: ● ref. Mozaika: F. P., Zlatá Praha 31, 1913/14, s. 480; Kaz. (F. S. Procházka), Zvon 14, 1913/14, s. 603 ●;● ref. Poslední flirt…: Pa., PL 18. 11. 1917; Z. Hásková, Ženský svět 1917, s. 264; K. Sezima, Lumír 46, 1917/18, s. 210 ●;● ref. Dámy ze společnosti…: J. O. N. (Novotný), LidN 30. 6. 1921; A. Vyskočil, Čes. revue 1921, s. 310 ●.

mn

Josef K. **Havlovský**

* 29. 10. 1869 *Kobylá* u Turnova
† 19. 5. 1923 *Vysoké Veselí* u Nového Bydžova

Prozaik, autor próz z Podještědí převážně s historickými náměty.

Vl. jm. Josef Koťátko, narozen v osadě Havlovice. Vystudoval reálku v Hradci Král. (mat. 1891) a jako poštmistr působil nejprve 15 let v Turnově, poté ve Vysokém Veselí.

Jak dějiště (Podještědí), tak ideové východisko (evangelická víra) uplatňující se už v mravoličném příběhu o potrestání pyšného sedláka *Uhaslé ohně* se výrazněji a konkrétněji projevují v H. historických povídkách z husitství a reformace (*Kališníci*) a protireformace (*Písmáci*).

KNIŽNĚ. *Beletrie:* Uhaslé ohně (P 1903); Kališníci (PP 1904); Písmáci (P 1908). ■

LITERATURA: ● ref. Uhaslé ohně: V. Zanáška, Srdce 3, 1903/04; J. R. (Rowalski), Lumír 32, 1903/04 ●.

pb

Albert Jaroslav **Havránek**

* 12. 2. 1879 *Praha*
† 5. 1. 1929 *Oak Forest* (Chicago – O.F., USA)

Dramatik, autor intimních dramat ze soudobého života, též prozaik, básník a novinář.

H. navštěvoval 1890–95 Akad. gymnázium v Praze, studia však nedokončil. Stal se členem Švandova divadla na Smíchově a spolupracoval s Fastrovými Divadelními listy (otiskoval zde básně a povídky). Na začátku 20. stol. (1901 nebo 1904) odjel do Spojených států amerických. Živil se nejprve jako prodavač v Chicagu, později pracoval jako redaktor českoamerických listů (Pokrok Západu, Denní hlasatel, Spravedlnost, Svornost), kde publikoval lyrické básně a fejetony. Jako novinář se za první světové války podílel na zahraničním odboji. Zemřel na tuberkulózu.

H. dramata (*Ve víru života, Ze světla do tmy, Jarní vody*) čerpají náměty ze soudobého života středních vrstev. Osudy svých postav H. zachycuje, bez výraznější jazykové charakteristiky, ve vypjatých citových situacích a rozvíjí v bohatě rozvětvených zápletkách, plných sentimentálních klišé. Časopisecky otištěný veršovaný román *Mezi dvěma světy* je psán formou dopisů a vychází ze znalosti českého i amerického prostředí.

ŠIFRA: A. J. H. (zejm. Pokrok Západu). ■ PŘÍSPĚVKY *in:* Denní hlasatel (Chicago); Divadelní listy (1899–1901); Národ (Omaha); Pokrok Západu (Omaha, 1910 veršovaný R Mezi dvěma světy); Spravedlnost (Chicago); Svornost (Chicago). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Ve víru života, Ze světla do tmy (DD 1899); Jarní vody (D b. d., kolem 1900). ■ SCÉNICKY: Dvou lásek spor (Chicago 1906). ■

LITERATURA: jv. (J. Vodák): ref. Ve víru života, Obzor literární a umělecký 1899, s. 228; J. B.: ref. Ve víru života, Ze světla do tmy, Divadelní listy 1900, s. 15; an.: ref. Ze světla do tmy, Jitřenka 1920, s. 15; ● nekrology: Č., Zvon 29, 1928/29, s. 308; A. Cífka, NL 23. 1. 1929; an., Naše kniha 1929, s. 59 ●.

vp

Bohuslav **Havránek**

* 30. 1. 1893 *Praha*
† 2. 3. 1978 *Praha*

Jazykovědec, slavista a bohemista, jedna z vůdčích osobností Pražského lingvistického kroužku; zabýval se také textologií a otázkami literárního jazyka a stylu.

Pocházel z rodiny středoškolského profesora. Studoval v Praze na Akad. gymnáziu (mat. 1912) a na filoz. fakultě UK češtinu a latinu, zároveň i filologii slovanskou a klasickou, spolu s baltskou a staroindickou (profesoři J. Zubatý,

O. Hujer, F. Pastrnek, J. Polívka, J. Král). Doktorát získal 1917 (práce *Skladba zvratných sloves slovanských, zvláště českých*) a středoškolskou aprobaci pro český a latinský jazyk 1918; nato studoval jeden semestr na univerzitě v Bělehradu. 1917–29 působil jako profesor na gymnáziích v Praze (nejprve v Truhlářské, pak v Dušní ul.), vedle toho spolupracoval od 1915 s Kanceláří Slovníku jazyka českého při ČAVU. Z této badatelské aktivity vyrostla H. první publikační činnost v časopisu Naše řeč. Od počátku 20. let podnikal prázdninové studijní cesty (Polsko, Lužice, Bulharsko, Jugoslávie), 1935 navštívil poprvé na delší dobu SSSR; mimoto byl v 30. letech a po 1945 na krátkodobých pobytech v mnoha evropských zemích (vědecké konference a přednášky na univerzitách). 1926 se H. podílel na založení Pražského lingvistického kroužku. 1928 se habilitoval na UK v Praze prací *Genera verbi ve slovanských jazycích,* 1929 byl jmenován mimořádným a 1934 řádným profesorem slovanské jazykovědy na univerzitě v Brně (1939 děkan její filoz. fakulty). Nabídka v 1939, aby H. převzal stolici slovanské filologie na UK v Praze, se pro násilné uzavření vysokých škol nerealizovala. Brněnské prostředí působilo příznivě na rozvoj H. vědecké osobnosti a toto období představuje vědecky nejplodnější část jeho života. Ještě za pražského působení se H. stýkal s příslušníky sovětské mise (zde také seznámení mj. s V. Majakovským, I. Erenburgem, A. Fadějevem), v Brně byl aktivním příslušníkem Levé fronty, 1930–39 úřadujícím místopředsedou Společnosti pro styky s SSSR v Brně. Po skončení války se H. vrátil do funkce děkana filoz. fakulty brněnské univerzity a ještě 1945 přešel jako řádný profesor na filoz. fakultu UK v Praze, kde vedl katedru českého jazyka a obecné jazykovědy. 1953–61 byl rektorem Vysoké školy ruského jazyka a literatury v Praze. Při založení ČSAV (1952) byl jmenován akademikem a zároveň se stal ředitelem Ústavu pro jazyk český ČSAV (1952–64), kde od 1964 působil téměř do konce života jako vedoucí vědecký pracovník. Jako neúnavný organizátor vědeckého života zastával četné funkce vysokoškolské, akademické i kulturně politické; byl členem pěti zahraničních akademií a řada univerzit jej jmenovala čestným doktorem. Byl pohřben na Olšanských hřbitovech v Praze.

H. vědecká činnost byla neobyčejně rozsáhlá a mnohostranná; podnětně zasahovala téměř do všech oblastí jazykovědné bohemistiky a slavistiky a týkala se i obecné jazykovědy a lingvistické teorie. Slavistické práce H. se zabývají vztahy slovanských jazyků a nářečí a jejich společným slovanským východiskem; slavistické bádání ovlivnily zejména H. práce o konfrontačním studiu spisovných slovanských jazyků, o syntaxi slovanských jazyků v jejich staré vývojové fázi a stěžejní dílo *Genera verbi ve slovanských jazycích,* vzniklé ze srovnávacího zkoumání morfologické struktury slovanských jazyků. Od konce 20. let se H. stal, jako jeden z členů Pražského lingvistického kroužku, předním představitelem a spolutvůrcem českého jazykovědného funkčního strukturalismu; tato tzv. pražská lingvistická škola znamenala významnou epochu moderního lingvistického myšlení v měřítku světovém a zapůsobila také na vývoj české estetiky a literární vědy. H. přitom vycházel z teorie znakové podstaty jazyka, z jeho funkčnosti a systémové organizace. Orientace na funkce, které jazyk obstarává ve společenské komunikaci, a na vliv této funkční podstaty jazyka na jeho vnitřní strukturování přivedl H. k hlubšímu chápání sociální podstaty jazyka a jeho společenskohistorické podmíněnosti. V rámci funkčně strukturní orientace se H. věnoval zvlášť intenzívně rozvíjení teorie jazykové kultury. V polemickém střetávání (zvl. podněcovaném brusičskou praxí časopisu Naše řeč) probojovával stanovisko, že spisovný jazyk je útvar svébytný, mající v soustavě veškerých útvarů národního jazyka postavení hierarchicky nejvyšší a integrující, že jeho autonomní postavení je založeno na speciálních celospolečenských funkcích, které jsou ostatním útvarům národního jazyka cizí, a že kritéria pro jeho posuzování mají být opřena o hlediska systémově funkční. V souvislosti s tím propracoval H. pojmy jazykové normy, jazykové kodifikace a jazykového úzu. Paralelně s teorií spisovného jazyka rozvíjel lingvistickou stylistiku obecně i stylistiku spisovné češtiny. V jazykovém stylu viděl singularizační organizaci jazykového projevu jakožto celistvosti, zdůrazňuje přitom, že tato organizovanost bývá, podle funkční orientace promluvy, podmíněna obecně platnými zvyklostmi a objektivními slohovými normami. H. vědecký zájem přitahovaly i vztahy a interakce jazyka spisovného a individuálně orientovaného stylu uměleckého; zdůrazňoval přitom, že spisovný jazyk je podkladem při vytváření i vnímání uměleckého sloves-

ného díla a zároveň že jazyk umělecké literatury působí na jazyk spisovný obecně. Své pojetí spisovného jazyka, jeho funkcí a slohové diferencovanosti vyložil v řadě studií, z nichž nejzávažnější je stať *Úkoly spisovného jazyka a jeho kultura* (ve sb. Spisovná čeština a jazyková kultura); později shrnul H. tyto práce do knihy *Studie o spisovném jazyce.* Souhrnný vědecký popis struktury současné češtiny podal H. v *České mluvnici* (s A. Jedličkou), která vedle popisu zvukové a mluvnické struktury jazyka zachycuje v obrysech i lexikální plán jazyka a podává poučení o vývoji češtiny a o jazykovém slohu. Na diachronním principu je založen H. *Vývoj spisovného jazyka českého,* jedno ze základních děl bohemistické jazykovědné literatury. Vývojové proměny spisovného jazyka, reprezentativního útvaru jazyka národního, jsou v něm sledovány v souvislosti s vývojem společnosti jako proces plynoucí z podnětů interně jazykově strukturních i externě společenských; podstatnou složku výkladu tvoří popis vývoje jazyka umělecké literatury a jeho sepětí s globální dynamikou jazyka. Monografie *Nářečí česká* podala obraz nářečního rozrůznění češtiny na celém jejím území (kromě oblasti východomoravské, zařazované tehdy do nářečního areálu slovenštiny). Součástí H. díla jsou také analýzy jazyka českých spisovatelů (J. Husa, J. A. Komenského, A. Jiráska a zvl. K. H. Máchy a B. Němcové). V studii *Jazyk Máchův,* přínosné i z hlediska metodologického, určil H. Máchův idiolekt, ukázal, co z Máchova jazyka je jen průmět obecné dobové jazykové situace, co je v jazyku tohoto autora nezáměrné a co záměrné, jak je jazyk uměleckého díla spojen s předchozí etapou vývoje, v čem je normotvorný atd. Pozornost věnoval H. i osobnostem, které měly iniciativní vliv na vývoj jazyka, jako byli J. Dobrovský, J. Jungmann, P. J. Šafařík. Ve spolupráci s literárními vědci propracovával textologickou teorii a zásady ediční praxe jak pro období starší (vydání Dalimilovy kroniky, s J. Daňhelkou; účast na přípravě výborů z české literatury od počátků do konce doby husitské), tak pro období novočeské (člen ediční rady Národní knihovny, hlavní redaktor Spisů B. Němcové). H. smysl pro jazykově společenskou praxi se projevil v jeho podílu na činnosti kodifikační (Pravidla českého pravopisu, 1957) a jazykově popularizační, v přípravě metodologicky nově pojatých učebnic češtiny v 30. a 50. letech. Stejně široký dosah měla i H. práce lexikografická, pro jejíž potřeby přispíval také studiemi z lexikologie a teorie lexikografie; podílel se na vydávání Příručního slovníku jazyka českého (od hesla „potvůrka"), řídil práci na Slovníku spisovného jazyka českého, účastnil se vydávání Staročeského slovníku, Staroslověnského slovníku, Velkého rusko-českého slovníku. Vedle toho přispíval do slovníků encyklopedických, byl iniciátorem prací na bibliografiích české jazykovědy.

ŠIFRA: BHk. ■ PŘÍSPĚVKY *in:* sb. Actes du 4. Congrès international des linguistes (Kodaň 1938); sb. Actes du 6. Congrès international des linguistes (Paříž 1949); sb. Alois Jirásek (1921; O dobovém zabarvení jazyka u A. Jiráska); sb. Arhiv za arbanasku starinu 2, sv. 1 (Bělehrad 1924); sb. Archives Néerlandaises de Phonétique expérimentale, sv. 8–9 (Amsterdam 1933); sb. Beiträge zur Sprachwissenschaft, Volkskunde und Literaturforschung. W. Steinitz zum 60. Geburtstag (Berlín 1965); sb. Beogradski medunarodni slavistički sastanak 1955 (Bělehrad 1957); Bulletin Ústavu ruského jazyka a literatury (1966–72); Bulletin Vysoké školy ruského jazyka (1956); Byzantinoslavica (1966–74); Centralnaja Jevropa (1930); sb. Co daly naše země Evropě a lidstvu 1, 2 (1939–40; 1939 Staročeská literatura v hlaholském písemnictví charvátském); sb. Cyrillo-Methodianische Fragen (Wiesbaden 1968); Časopis Matice moravské (1931–40); Časopis pro moderní filologii (1925–42); Čes. demokracie (1919–20); Čes. věda (1915–18); sb. Československá vlastivěda 3. Jazyk (1934; Nářečí česká); sb. Československá vlastivěda, řada 2. Spisovný jazyk český a slovenský (1936; Vývoj spisovného jazyka českého); sb. Československé přednášky pro 4. mezinárodní sjezd slavistů v Moskvě (1958); sb. Československé přednášky pro 5. mezinárodní sjezd slavistů v Sofii (1963); sb. Československé přednášky pro 7. mezinárodní sjezd slavistů ve Varšavě (1973); sb. Československo-bulharské vztahy v zrcadle staletí (1963); sb. Československo Sovětskému svazu k 20. výročí (1937); Českosl. novinář (1958); Čes. časopis historický (1937); Čes. jazyk (1950–55); Čes. jazyk a literatura (1959–77); Čes. učitel (1934); sb. Čeština v životě a ve škole (1947); Čin (1933); sb. Deutsch-tschechische Beziehungen im Bereich der Sprache und Kultur (Berlín 1965); Elektrotechnický obzor (1933); sb. Issledovanija po sintaksisu staroslavjanskogo jazyka (1963); sb. Janu Mukařovskému k šedesátce (1952); Jazykovědné aktuality (1969); Jazykovedné štúdie 7. Spisovný jazyk (1963); Jezik in slovstvo (Lublaň, 1969); Język Polski (Krakov, 1971–73); sb. Josef Dobrovský 1753–1953 (1953); Južnoslovenskij filolog (Bělehrad, 1924); sb. K historickosrovnávacímu studiu slovanských jazyků (1958); Kladský sborník (1946); sb. Kultura českého jazyka (1969); sb. Le Cercle de Prague (Paříž 1969); Les Études balkaniques tchécoslovaques 2 (1967); sb. Les

machines dans la linguistique (1968); Lid. noviny (1935–51); Listy filologické (1919–72); Listy pro umění a kritiku (1934); Lit. listy (1968); Lit. noviny (1952–68); sb. Moderní pojetí základního všeobecného vzdělání (1968); Nár. listy (1920–28); Naše řeč (1918–76); Naše věda (1921–34); Nová mysl (1961–63); Nové Čechy (1932); Nový život (1953); sb. O básnickém jazyce (1947; Význam jazyka spisovného pro jazyk básnický + Působení jazyka básnického na jazyk spisovný); sb. O marxistickú jazykovedu v ČSSR (Bratislava 1974); sb. O vědeckém poznávání soudobých jazyků (1958); sb. Odkaz P. J. Šafárika (Bratislava 1963); sb. Otázky slovanské syntaxe 2 (1968); Otázky slovanské syntaxe. Sborník brněnské syntaktické konference (1962); Pamiętnik zjazdu naukowego im. Jana Kochanowskiego v Krakowie 8. i 9. Czerwca 1930 (Krakov 1930); Panoráma (1940); sb. Phonologie der Gegenwart (Štýrský Hradec, Vídeň, Kolín n. R. 1967); sb. Pocta F. Trávníčkovi a F. Wollmanovi (1948); Posmrtný odlitek z prací Věry Liškové (1945); Prager Presse (1930); Praha–Moskva (1937–38); sb. Problémy marxistické jazykovědy (1962); sb. Proceeding of the Eighth International Congress of Linguists (Oslo 1958); Přednášky československého rozhlasu (1935); Předvoj (1948–50); sb. Puškin u nás (1949; Puškin – trvalý symbol revolučnosti v české kultuře); sb. Résumés des communications du 4. Congrès international des linguistes (Kodaň 1936); Ročenka Slovanského ústavu (1932–47); Rovnost (Brno 1945); Rozhledy po literatuře a umění (1935); Rozpravy Aventina (1932); Rudé právo (1946–75); sb. Rusko-české studie (1960); Ruský jazyk (1951–60); Sborník filologický 8 (1930); Sborník Fr. Pastrnkovi k 70. narozeninám (1923); Sb. prací věnovaných památce P. M. Haškovce (1936); Sb. přednášek proslovených na Prvém sjezdu československých profesorů filozofie, filologie a historie v Praze 3.–7. dubna 1929 (1929); Sb. vydaný na paměť čtyřicetiletého učitelského působení prof. Josefa Zubatého na Karlově univerzitě 1885–1925 (1926); Sborník Vysoké školy pedagogické v Praze (1958); Slavia (1922–76); Slavica Pragensia (1963–78); Slavische Rundschau (1932–39); Slavonic Studies (1921–24); sb. Slovanská filologie na Univerzitě Karlově (1968); sb. Slovanské studie (1948; Kritické poznámky k první staroslověnské legendě o sv. Václavu); Slovanský přehled (1938–68); Slovo a slovesnost (1935–78); Socialistička Čechoslovačka (1970); Sovětská jazykověda (1954); Sovětská věda – Jazykověda (1951–53); sb. Spisovná čeština a jazyková kultura (1932; Úkoly spisovného jazyka a jeho kultura); Střední škola (1921–37); sb. Studia Balkanica Bohemo-Slovaca (Brno 1970); sb. Studia palaeoslovenica (1971); sb. Studie a vzpomínky. A. Novákovi k 50. narozeninám (1930); sb. Studie ze slovanské jazykovědy (1958); sb. Stylistik und Soziolinguistik (Záp. Berlín 1971); sb. 6. mezinárodní sjezd slavistů v Praze 1968 1, 2 (1970); The Slavonic Review (1931); Travaux du Cercle linguistique de Prague (1929–39); sb. Travaux linguistiques de Prague 1–3 (1964, 1966, 1968); sb. Torzo a tajemství Máchova díla (1938; Jazyk Máchův); Tvorba (1947–62); Učitelské noviny (1968); sb. Účtování a výhledy (1948); Univerzita Karlova (1968); sb. Velká Morava. Tisíciletá tradice státu a kultury (1963; Počátky slovanského písma a psané literatury v době velkomoravské); Věstník ČSAV (1953–71); Věstník pedagogický (1927); Voprosy jazykoznanija (Moskva, 1958–61); sb. Wiener slavistisches Jahrbuch (1964); Zadarska revija (1964); Zbornik za filologiju a lingvistiku (Nový Sad 1970); sb. Zdeňku Nejedlému Československá akademie věd (1953). ▮ KNIŽNĚ: *Práce o jazyce:* Genera verbi ve slovanských jazycích 1, 2 (1928, 1937); České normalizované jednotné školní názvosloví mluvnické (1941, s V. Šmilauerem); Stručná mluvnice česká pro střední školu (1950, s A. Jedličkou); Česká mluvnice (1951, s A. Jedličkou); Stalinovy práce o jazyce a jazyk literárního díla i překladu (1951); Studie o spisovném jazyce (1963). – *Překlad:* Š. Kuľbakin: Mluvnice jazyka staroslověnského (1928). ▮ REDIGOVAL *časopisy:* Slovo a slovesnost (1935–78; 1935–43 s V. Mathesiem, 1947–52 s J. Mukařovským, F. Vodičkou a K. Horálkem), Slavia (ved. red. jazykovědné části 1959–76), Byzantinoslavica (1969–74); *sborníky:* Spisovná čeština a jazyková kultura (1932, s M. Weingartem), Čtení o jazyce a poezii (1942, s J. Mukařovským), Jazykový koutek Čs. rozhlasu (1949, s A. Jedličkou, F. Váhalou), Janu Mukařovskému k šedesátce (1952, s F. Černým), Josef Dobrovský 1753–1953 (1953, s J. Dolanským), Československé přednášky pro 4. mezinárodní sjezd slavistů v Moskvě (1958), Československé přednášky pro 5. mezinárodní sjezd slavistů v Sofii (1963), Československo-bulharské vztahy v zrcadle staletí (1963), 6. mezinárodní sjezd slavistů v Praze (1968, s S. Wollmanem), Deutsch-tschechische Beziehungen im Bereich der Sprache und Kultur 1, 2 (Berlín 1965, 1968, s R. Fischerem), Československé přednášky pro 7. mezinárodní sjezd slavistů ve Varšavě (1973), Československé přednášky pro 8. mezinárodní sjezd slavistů v Záhřebu (1978); *antologie:* Výbor z české literatury od počátků po dobu Husovu (1957, s J. Hrabákem a jinými); Výbor z české literatury doby husitské 1, 2 (1963, 1964, s J. Daňhelkou, J. Hrabákem a jinými); *knižnice:* Studie Pražského linguistického kroužku (od 1937), Moravská a slezská nářečí (od 1939, s F. Trávníčkem), Spisy Boženy Němcové (1950–61), Studie a práce lingvistické (1957–78); *slovníky:* Příruční slovník jazyka českého (1942–51, s E. Smetánkou, V. Šmilauerem; 1951–57, s V. Šmilauerem, A. Získalem), Slovník spisovného jazyka českého (1960–71), Velký rusko-český slovník (1952–64, s L. Kopeckým, K. Horálkem), Staročeský slovník (1968–78); *učebnice aj.:* Přehled ruského tvarosloví (1951, s O. Leškou, M. Zatovkaňukem), Pravidla českého pravopisu (1957, s F. Trávníčkem). ▮ USPOŘÁDAL A VYDAL: Posmrtný odlitek z prací Věry Liškové (1945, s M. Součkovou); B. Němcová: Babička (1951, s M. Novotným, R. Skřeč-

kem); B. Němcová: Povídky (1951, s Z. Havránkovou, F. Wünschovou); Nejstarší česká rýmovaná kronika takřečeného Dalimila (1957, s J. Daňhelkou); Hradecký rukopis (1969). ▮

BIBLIOGRAFIE: K. Horálek, Z. Tyl: Soupis prací B. H. 1918–52, Studie a práce lingvistické 1 (1954); Z. Tyl: Soupis prací B. H. 1953–62, AUC Praha, Slavica Pragensia 4, 1962; M. Tylová: Soupis prací B. H. 1963–72, AUC Praha, Studia Slavica Pragensia 1973; M. Tylová: Soupis prací B. H. 1973–78, SaS 1978. ▮ LITERATURA: ● k šedesátinám: A. Jedlička, NŘ 1953; K. Hausenblas, Čes. jazyk 1953; K. Horálek, Ruský jazyk 1953 + SaS 1953, s. 23; J. Mukařovský, K. Horálek, Q. Hodura in sb. Studie a práce lingvistické 1 (1954) ●;● k sedmdesátinám: F. Kubka, L. Řeháček, K. Horálek, AUC Praha, Slavica Pragensia 4, 1962; K. Svoboda, Čes. jazyk a literatura 13, 1962/63, s. 173; K. Hausenblas, SaS 1963; A. Jedlička, NŘ 1963 ●;● k osmdesátinám: J. Hrabák, ČLit 1973; M. Zatovkaňuk, Československá rusistika 1973; D. Šlosar, LF 1973; M. Dokulil, SaS 1973; V. Křístek, AUC Praha, Studia Slavica Pragensia, 1973; A. Jedlička, NŘ 1973; Z. Urban, Tvorba 1973, č. 5 ●;● nekrology: M. Dokulil, SaS 1978; V. Barnet, Československá rusistika 1978; R. Večerka, Slovanský přehled 1978, s. 246 + Věstník ČSAV 1978; A. Tejnor, Typografia 1978, č. 4 ●.

jm

Hubert **Havránek**

* 29. 7. 1887 *Chropíň* (Chropyně) u Kroměříže
† 11. 2. 1970 *Praha*

Katolický prozaik, fejetonista, básník, recenzent a dramatik; odborný spisovatel v oborech lékárenského zákonodárství a lázeňství.

Otec byl kancelářským sluhou. Obecnou školu H. vychodil v Chropyni, od 1898 dvě třídy měšťanky v Kojetíně a 1900–08 gymnázium v Kroměříži (při arcibiskupském semináři). Od 1908 studoval teologii v Olomouci, studia však přerušil a 1912 přešel na filoz. fakultu UK v Praze, odkud po krátké době přestoupil na právnickou fakultu, kterou ukončil doktorátem 1918; 1912–14 působil zároveň jako vychovatel v rodině Schwarzenbergů. 1915–18 sloužil nejprve na ruské a italské frontě, pak jako ekonom ve vojen. nemocnici v Olomouci a auskultant u vojen. prokuratury v Mor. Ostravě. Od 1919 byl zaměstnán u policejního ředitelství v Praze, od 1922 až do odchodu do důchodu 1947 jako úředník na min. zdravotnictví. Byl členem Družiny literární a umělecké v Olomouci. Manželka Luisa Havránková (1892–1978; sňatek 1915) byla též literárně činná (básně, povídky, články publikované v Lid. listech a Čs. ženě).

Zpočátku, vedle autobiografických próz z mládí (knižně obraz pobytu v semináři *Za lepším chlebem*), uveřejnil H. fejetony *Duše Hané,* v nichž se ve vzpomínkách vrací až do doby svého dětství: v průběhu svátků jednoho roku sleduje prostý a šťastný život rodné vsi. Z idylicky pojatého hanáckého venkova těží také další H. prózy, v dialozích psané nářečím. Jsou vedeny pedagogickým záměrem ukázat prostému čtenáři život příkladných postav (např. kronika hanáckého gruntu *Dědictví otců*), které v duchu křesťanské morálky a v boji s nositeli zla uchovávají rodové tradice. Mravně povznášející záměr a starosvětsky idylické ladění ovládají i H. poezii, téměř výhradně věnovanou oslavě matky, ať už se autor obrací přímo k matce, k manželce či k mariánskému kultu. – Črty z četných cest po Československu a Evropě doprovázel H. vlastními perokresbami a fotografiemi. 1927–31 byl filmovým referentem Venkova. – V rukopise zůstal jeho dívčí román *Svázaná křídla,* řada básnických sbírek (zvl. rozsáhlá *Stará vize*) a vzpomínky *Krásná Itálie.*

PSEUDONYMY, ŠIFRA: A. V. Hart, Duchoslav Havert, Hanek, Havert; Dr. H. H. ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Cyrilometodějský kalendář (1955–64); Čech (1912–25); Čes. slovo (1924–28); kal. Československá žena (1935); Duchovní pastýř (1954–63); Filmový kurýr (1930); Hlasy Staroboleslavské (1931); Hlasy Svatohostýnské (Kroměříž, 1931); Hospodář (1940–41); Humorist. listy; Kalendář Třebízský (1934); Katol. žena (1938–42); Katol. noviny (1953–61); Kroměřížská Jiskra (1967); Lid (1931–32; 1931 R Pro lásku, 1932 R Vykoupení lásky, oba zároveň v Pražském večerníku); Lid. demokracie (1951); Lid. listy (1926–39); Nár. politika; Náš domov (Brno, 1937–38 R Děvče z fabriky); Našinec (Olomouc, 1935–39; 1935–36 R Výstražné znamení); Neděle (1937–39); Pozorovatel (Kroměříž, 1935); Prager Presse (1927–28); Pražský večerník (1925–39; 1929 R Do čtvrtého kolena, knižně s tit. Dědictví otců); Raná setba; Rozkvět (1928–31); Rozsévač (Olomouc, 1948); Říšská stráž (1928); Salón (1927–29); Sociální reforma (1934–35); Slovák (1928); Svět (1932–33 R Přístav v bouři); Šťastná rodina (1926–31; 1928–29 autobiograf. R Mezi pány); Tradice (1936); Tribuna (1926); Tschechoslowakei (1927–28); Včelařský kalendář (1937–40); Venkov (1927–34); kal. Venkovan (1936–47); Veselá škola; odb. články ve zdravotnických a lékárenských časopisech. ▮ KNIŽNĚ. *Belet-*

rie: Duše Hané (FF 1930); Za lepším chlebem (P 1932); Dědictví otců (R 1933); Pramen (BB 1934); Světlo (D 1934); Přístav v bouři (R b. d., 1935); Písně o matce (BB 1936); Výstražné znamení (R 1936); Z plamene srdce (BB 1939); Děvče z fabriky (R b. d., 1940); Stříbrná pohádka (BB 1940); Znělky loretánské (BB 1941); Růženec (BB 1941). – *Ostatní práce:* Lékárnictví, obchod s léčivy a jedy (1938). ▮ REDIGOVAL *knižnici:* Rodina (nakl. Universum, 1932–34). ▮

LITERATURA: L. R. Německobrodský: Chléb Hané. Havránkův umělecký portrét (b. d., 1939). ▮ ● ref. Duše Hané: V. Kašpar, Lid. listy 28. 12. 1930; J. H., Lid. listy 4. 2. 1931 ●; B. P. H.: ref. Za lepším chlebem, Lid. listy 20. 12. 1931; K.: ref. Pramen, Lid. listy 6. 5. 1934; ● ref. Z plamene srdce: B. Slavík, LidN 26. 12. 1939; R-N, Zvon 40, 1939/40 ●; A. Götz in 1. almanach Moravanů v Praze (1940); L. Riedl Německobrodský: k šedesátinám, Rozsévač 27. 7. 1947; an.: k osmdesátinám, Katol. noviny 28. 7. 1967.

pb

Karel V. **Havránek**

* 10. 10. 1851 *Jemníky* (Mladá Boleslav–J.)
† 18. 9. 1918 *Nymburk*

Prozaik, autor próz o železničářích, románu, cestopisných črt a veršované satiry o životě na malém českém městě; překladatel zejména ruské literatury.

Narozen na samotě Boží Voda. Syn hostinského; vystudoval reálku v Ml. Boleslavi a v Čes. Lípě a stal se železničním úředníkem severozápadní dráhy, naposled byl revidentem v Děčíně. V místech, kde působil, se věnoval kulturní a sociální činnosti, podporující české menšinové hnutí. Pro chorobu musel odejít do důchodu, který trávil v Nymburce.

V četných časopiseckých prózách načrtl H. celou galérii typů železničních zaměstnanců v humorných i vážných životních situacích; dotkl se i tragiky jejich rodinných rozvratů (*Konduktér Buřil*). Ani v těchto prózách, ani v románu o železničáři, který bezohledně vykořisťuje své spoluzaměstnance (*Tíha svědomí*), nepřekročil H. hranice konvenčního realismu. Úspěšný nebyl ani rozsáhlejší obraz života českého maloměsta (*Ukřižuj!*), rozpadající se na příběh životního ztroskotání malířky, která se chce vymanit z maloměstských konvencí, a na osud finančního spekulanta, rozvracejícího tradiční maloměstské podnikání. O stejný záměr se H. pokusil i ve veršované satiře *Jakub Tvrdý*. Do svých próz vkládal často veršované vložky, cizojazyčné citáty, doklady o znalosti výtvarného umění a o sčetlosti, kterou uplatnil též jako dlouholetý přispěvatel Zvonu (vedle povídek zde otiskoval glosy o české, ruské, polské, bulharské, jihoslovanské, francouzské a anglické literatuře). V novinové podobě zůstaly H. črty z cesty po Německu a Rakousku. H. překladatelská činnost se orientovala hlavně na ruskou literaturu, ale pro časopisy překládal i z jiných literatur, např. francouzské.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: E. Adam, Evin Adam, Karel Malý, Vladislav Sluka; -ck, C. P., K. V. H. (zejm. ve Zvonu). ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Besedy lidu (1894–1907); Čes. svět (1917, překl. z fr.); Květy (1901–08; 1902 P Konduktér Buřil); Kurýr; Nár. politika (1905, črty Klepy z cest); Paleček; Venkov; Vesna (1894–95; 1894 překl. A. J. Zarin: Bílé myši); Vídeňský nár. kalendář na rok 1912; Zvon (1903–18, též kritiky a glosy). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Jakub Tvrdý (B 1903, pseud. Evin Adam); Tíha svědomí 1, 2 (R 1904); Ukřižuj! 1, 2 (R 1908). – *Překlady:* M. J. Saltykov-Ščedrin: Kněžna Anna Lvovna (1898); G. A. Mačtět: Zbloudilý syn (1900); F. M. Dostojevskij: Idiot (1903); N. Telešov: Domů (b. d., in 1000 nejkrásnějších novel, sv. 21). – *Ostatní práce:* Trenčínská Teplice (1906). ▮

LITERATURA: AEM (A. E. Mužík): nekrolog, Zvon 19, 1918/19, s. 28.

dh

Josef **Házr Písecký**

* 15. 2. 1869 *Písek*
† 5. 3. 1947 *Protivín*

Jihočeský lidový povídkář a romanopisec, autor humoresek, básník, publicista.

Pův. jm. Josef Haser (tak, resp. Haser-Písecký, zpočátku podepisoval své práce). Pocházel z rodiny píseckého obchodníka. Od 1879 studoval na reálce v Písku, po maturitě (1886) na učitelském ústavu v Hradci Král. 1887–1903 učil na obecných školách v Lašovicích, Bavorově, Čížové a Protivíně, 1903 přešel na protivínskou měšťanskou školu, na níž byl 1920 ustanoven ředitelem. Do penze odešel 1928. V místech, kde působil (především v Protivíně), pracoval nadšeně jako sokolský funkcionář (cvičitel, vzdělavatel a starosta jednoty, okrsku i župy); byl též

členem městské rady v Protivíně. Beletristickými i populárně naučnými pracemi přispíval do řady regionálních periodik.

Větší část H. díla tvoří povídky a humoresky uveřejňované nejdříve v regionálních časopisech a almanaších a poté shrnované do povídkových souborů. S bodrým humorem, fabulační naivitou a sentimentalitou v nich autor zpracovává náměty z všedního maloměstského života a se zvláštní zálibou líčí milostné trampoty mladých lidí. Na lidového čtenáře se H. orientoval i ve své nejvýznamnější knize, v regionálním historickém románu *Kašpar Matyáš ze Sudetu,* který s detailistickou dokumentárností evokuje život ve Vodňanech na počátku 17. století a následky bělohorské katastrofy v jižních Čechách. H. básnické sbírky, formově následující poetiku lidové poezie a tvorbu ruchovců a lumírovců, obsahují idylické obrázky venkovského života a jihočeské krajiny i delší epické skladby s náměty historickými a sociálními, ztvárňované v duchu opožděného obrozeneckého nacionalismu. K autorově veřejné činnosti se váže i několik prací vlastivědných.

PSEUDONYMY: Josef Písecký, Písecký. ■ PŘÍSPĚVKY *in:* Malý Čechoslovák; Mladá stráž; Našim dětem (příl. Nár. politiky); Otavan (Písek); Písecké listy; Písecký obzor; Růžový palouček; Věstník sokolské župy Husovy (Č. Budějovice); Věstník sokolské župy Jeronýmovy (Strakonice); Vodňanské noviny; Zlatá stezka (Vodňany); Zvon. ■ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Několik humoresek (PP b. d., 1900); Lidé bodří a dobří (PP 1906); Na venkově (P b. d., 1911); Zátiší (R 1931); Na výsluní (PP 1933); Mezi dětmi (BB, DD pro ml., b. d., 1934); Kašpar Matyáš ze Sudetu (R 1935); Po trnitých stezkách (PP 1937); Rokoko a jiné verše (1937); Sněhulák (D pro ml., 1937); Klidné chvíle (BB 1938); Po světlých stezkách (PP 1941). – *Ostatní práce:* Pošumaví 1 (1911, s J. Boháčem a K. Peprným); Mistr Jeroným Pražský (1916); Bavorovský Slavín (1923); Po stopách českých bratří (1937); Vodňanský Slavín (1937). ■ REDIGOVAL *almanach:* Z nejmladších (básně začínajících autorů, 1902). ■

LITERATURA: V. Brtník: ref. Zátiší, Venkov 8. 10. 1931; L. K. (Kratochvíl): ref. Mezi dětmi, LidN 14. 1. 1935; B. Slavík in J. H. P.: Klidné chvíle (1938); an.: J. H. P., LidN 15. 2. 1939; J. P. Hejný: Zlatá stezka 15, 1946/47.

bd

Josef **Heger**

* 7. 5. 1885 *Nyklovice* u Žďáru nad Sázavou
† 6. 1. 1952 *Nyklovice*

Překladatel starozákonních biblických textů z hebrejštiny a z řečtiny.

Pocházel z početné rodiny. Po obecné škole v Nyklovicích studoval v Brně klasické gymnázium (1896–1904) a bohosloví. 1908 byl vysvěcen na kněze a stal se kaplanem v Hustopečích u Brna, od 1909 v Brně. 1911 byl poslán na studia do Palestiny, kde se stal 1912 vicerektorem, 1913 rektorem rakouského hospice v Jeruzalémě. 1913–16 studoval teologii ve Vídni (doktorát 1917). 1917–24 byl profesorem náboženství na gymnáziu v Mor. Budějovicích, od 1924 profesorem Starého zákona na teologickém ústavu v Brně, od 1939 profesorem biblického studia na teologické fakultě UK v Praze, kde již předtím několik let suploval. Po uzavření vysokých škol odešel do rodiště, 1945 se do Prahy na univerzitu vrátil, ale 1950 pro nemoc odešel do penze a žil v Nyklovicích.

Ve své činnosti se H. zaměřil na překlady ze Starého zákona. Překládal podle původních hebrejských a řeckých textů (Kniha Ijjob, Velepíseň) nebo jejich kritických zpracování (Žalmy, Kniha moudrosti). Snaha po věrném tlumočení předloh a záměr postihnout i jejich poetickou hodnotu orientovaly H. k sledování zvukové, zejména rytmické stránky překladu. Důvěrná znalost prostředí a života v Palestině se odrazila v silném evokativním rysu obraznosti jeho překladů. Práce, vydávané většinou v edici Akord, doprovázel H. úvody, poznámkovým aparátem a literaturou předmětu.

PŘÍSPĚVKY: *in:* Akord (1938, studie Starozákonní poezie biblická); sb. Bible a český národ (1935, roč. Chudým dětem 47); Řád (1937). ■ KNIŽNĚ. *Překlady biblických textů:* Proroctví Joelovo (1931); Kniha Ijjob (1933); Velepíseň (1934); Ješa'Jahu (1936); Jirmejahu. Nářky (1937); Žalmy (1939); Kniha přísloví (1940); Kniha Tobit (1940, s J. Demlem); Koheleth (1942); Kniha moudrosti (1946); Kniha Ježíše Siracha (1947); Kniha Daniel (1947). – *Ostatní práce:* Duchovní promluvy (1934, s J. Sedlákem). ■

LITERATURA: ● ref. překl. Ijjob: -k (B. Václavek), Čin 1933, s. 427; A. N. (Novák), LidN 29. 6. a 2. 7. 1933; Kp. (J. Knap), Venkov 17. 10. 1933 ●;● ref. překl. Velepíseň: V. H. (Z. Kalista), Lumír 61, 1934/35, s. 414; tv (T. Vodička), Řád 2, 1934/35, s. 399; J. Strakoš, Akord 1935, Poezie a literární glosy

1, s. 12; -s. (J. Seifert), PL 25. 12. 1935; Vv. (V. Renč), Rozhledy 1935, s. 36 ●;● ref. překl. Ješa'Jahu: A. N. (Novák), LidN 25. 12. 1936; V. H. (Z. Kalista), Lumír 63, 1936/37, s. 57; rč (V. Renč), Řád 1937, s. 122 ●; n (B. Novák): ref. překl. Kniha Tobit, LidN 27. 5. 1940; ● ref. Kniha přísloví: K. P. (Polák), Nár. práce 22. 6. 1940; Nk (B. Novák), LidN 15. 4. 1940 ●;● ref. Žalmy: an. (Z. Kalista), Lumír 65, 1938/39, s. 499; n. (M. Novotný), LidN 23. 4. 1939 ●; an.: nekrolog, LD 9. 1. 1952; Vr.: Stoleté výročí, Katolické noviny 15. 12. 1985.

dh

Edvard **Hegner**

* 7. 11. 1876 *Trachtín* (Strachotín) u Hustopečí
† 23. 4. 1929 *Praha*

Autor sociálních divadelních her a próz obracejících se k lidovému, hlavně dělnickému publiku; novinář a osvětový pracovník.

Vyšel z proletářského prostředí a dostalo se mu jen základního vzdělání. Mládí prožil v Zastávce u Rosic. Pracoval jako dělník (mj. na stavbě železnice v Uhrách, odkud čerpal látku ke hře Bratránci), po příchodu do Prahy (1904) přechodně jako noční hlídač. Od 1906 působil v Dělnické akademii jako sekretář a účetní a později i jako vydavatel a odpovědný redaktor jejího tiskového orgánu; spolupracoval s dalšími časopisy, zvláště se sociálně demokratickým tiskem, později se snažil uchytit i jako spisovatel z povolání. Po vzniku ČSR se stal úředníkem min. sociální péče. Pokusil se vydávat lidové knižnice a redigoval noviny 28. říjen. H. literární a ediční snahy podporovala jeho žena Anna H., roz. Metelková (nar. 1876), povoláním industriální učitelka, jež byla též novinářsky (1924–27 redigovala čas. Zájmy žen) a literárně činná. Společně s E. H. napsala prózy pro mládež a drama, samostatně vydala dvě hry s tematikou první světové války, z nichž první, *V příboji* (1918), byla kritikou národně odrodilé vysoké buržoazie a druhá, *Xantippa, žena z lidu* (1923), zachytila válečné strádání lidových vrstev. V polovině 20. let byl H. stižen záchvatem mrtvice a vážnou nervovou chorobou. Zemřel sebevraždou, pohřben byl v Praze na Olšanských hřbitovech.

Životní zkušenost proletáře poskytla E. H. látku k několika hrám a prózám, jež bez vyšších uměleckých nároků spojovaly autentickou výpověď s lidovýchovným posláním. Autor v nich přiblížil svět ztroskotaných existencí z řad tzv. bratránků, jak se říkalo dělníkům na stavbě železnic (*Bratránci*), a tuláků (*Cesta k peklu*), živořících z viny společnosti i pro vlastní lehkomyslnost a pijáckou vášeň; se silným sociálně kritickým a morálním akcentem zobrazil též prostředí dolů a hutí, a to především ve hře evokující ovzduší prvních dělnických májů (*Průboj*). Ostatní práce postihují mravní neduhy měšťácké společnosti (*Přísný pán, Nad jícnem sopky* aj.) a po způsobu konvenční humoristické beletrie se pokoušejí o karikaturu maloměsta (*Čertova nevěsta*). Vzpomínkami na proletářské mládí jsou prostoupeny prózy o dětech, psané společně s A. Hegnerovou.

PSEUDONYMY: Trachtinský, Wener, Zastavský. ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Besedy lidu (1899–1917); 28. říjen (1920–21); Kopřivy; Lid. noviny (1901); Pramen (1920); Právo lidu (1902–26); Rudé květy (1904–17); Světozor (1917); Topičův sborník (1921); Věstník Dělnické akademie, pokr. Dělnická osvěta (od 1907). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Rozvrat (P b. d., 1905); Bratránci (D b. d., 1911, 2. vyd. b. d., 1921, s tit. Trosečníci); Rub slávy (D b. d., 1911, 2. vyd. 1922 s tit. Boj o titána); Anna Martensová (D b. d., 1913); Průboj (D b. d., 1913); Přísný pán (D b. d., 1914, upr. vyd. 1923 s tit. Zlaté doly, s A. Hegnerovou); Cesta k peklu (PP 1918); Nad jícnem sopky (D b. d., 1920); Rodina Sukových (D b. d., 1921); Pět grotesek (DD 1924); Tajemství legionářova kufru (D 1924); Marjánka Mičánková a jiné prózy o dětech a jejich vychovatelích (1925, s A. Hegnerovou); Čertova nevěsta (P 1927). ▮ REDIGOVAL *časopisy:* Dělnická osvěta (1909–10, s R. Tayerlem), 28. říjen (1920–21); *knižnice:* Hegnerova lidová divadelní knihovna (1923–24), Hegnerův kruh laciné lidové četby (1925). ▮

LITERATURA: ● ref. Bratránci: A. M. (Macek), Akademie 15, 1910/11, s. 223; M. Rutte, MR 17, 1910/11, sv. 23, s. 300; I. Olbracht, Děln. listy 25. 2. 1911 ●;● ref. Průboj: G. W. (Winter), PL 16. 3. 1913; an. (I. Olbracht), Děln. listy 2. 4. 1913 → O umění a společnosti (1958) ●; K. H. Hilar: ref. Rub slávy, MR 19, 1912/13, sv. 26, s. 96; K. (F. V. Krejčí): ref. Anna Martensová, PL 2. 11. 1913 + ref. Přísný pán, PL 16. 8. 1914; O. Šimek: ref. Přísný pán, Čes. kultura 2, 1913/14, s. 297; m.: Lidové hry Dělnické akademie (ref. Rub slávy), Večerník PL 9. 3. 1916; K. H. (Hikl): ref. Cesta k peklu, Naše doba 26, 1918/19, s. 227; jv (J. Vodák): Manželské drama a zákon rozvodový (ref. Nad jícnem sopky), Jeviště 1920, s. 306; -ejč- (J. Krejčí): ref. Boj o titána, Průboj, Trosečníci, Pět grotesek, Zlaté doly (též ref. A. Hegnerová: V příboji, Xantippa, žena z lidu), Naše doba 31, 1923/24, s. 434; -r.b.-: ref. Marjánka Mičánková..., Děln. osvěta 1925, s. 35; ● nekrology: B (E. Bass), LidN 24. 4. 1929; K. (F. V.

Krejčí), PL 25. 4. 1929; an., LitN 1929, č. 9 ●; B. Pernica in Písemnictví na západní Moravě (b. d., 1938, s. 69).

et

Anna **Hegnerová** viz in Edvard **Hegner**

Julius **Heidenreich** viz Julius **Dolanský**

Oldřich **Heidrich**

* 21. 2. 1892 *Praha*
† 4. 2. 1950 *Praha*

Nordista; autor kulturně historických cestopisů po severských zemích, překladatel ze švédštiny, dánštiny a norštiny, publicista pracující pro rozvoj kulturní vzájemnosti československo-skandinávské.

V Praze studoval na gymnáziu a obchodní akademii a pak na filoz. fakultě anglistiku, na univerzitách ve Švédsku (Uppsala, Lund) germanistiku se speciálním zaměřením na nordistiku (doktorát v Praze 1918 prací *Adam Oehlenschläger jako dramatik*). Po válce se stal úředníkem min. zahraničí. Pracoval na čs. zastupitelských úřadech v USA (Washington) a v Německu (Drážďany), od 1927 jako kult. atašé ve Švédsku (Stockholm). 1934–39 působil v Praze, organizuje především kult. styky se skandinávskými zeměmi (mj. byl jednatelem Čs.-finského komitétu a Ústavu skandinávského a nizozemského); v té době vykonal 15 studijních cest po severských státech, publikoval několik set informativních a propagačních článků o severské kultuře, historii, přírodě, soudobém životě, turistických možnostech (do časopisů severských zemí psal naopak o Československu), vyučoval švédštině na Vysoké škole obchodní. 1939 (už za okupace) odjel do Švédska a odtud do Norska, kde v Oslo pracoval v univerzitní knihovně; jeho žena byla doma pro ilegální činnost zatčena a vězněna v Německu (zemřela v Lipsku 1942). V červnu 1944 byl H. zatčen a pak vězněn v Oslo (v pevnosti Akershus) a v koncentračním táboře Grini. Po osvobození působil v Oslo na čs. velvyslanectví (znovu se oženil s Norkou), od dubna 1947 pracoval na min. zahraničí v Praze. Zemřel náhle, pohřben byl v Praze-Bubenči.

Celá H. literární činnost byla zaměřena k podpoře kulturní vzájemnosti československo-skandinávské. Jeho odborné práce sledovaly problematiku literatury švédské a dánské, širším čtenářským vrstvám byla určena informativní publicistika, překlady beletrie a zejména cestopisy po Švédsku a Norsku. Tyto cestopisy vznikly jako syntéza solidních vědomostí nordisty s živými zkušenostmi nashromážděnými během řady autorových zájezdů, přitom však účelně vybavovaly svou látku jakoby v rámci jediné cesty s jednoduchou trasou z jihu na sever země. Základní pozornost je věnována přírodě, historii, kultuře (zvláště literatuře a architektuře) a stykům s českými zeměmi, odtud se dospívá k závěrům o osobitosti národního charakteru a životního stylu. Poučení zahrnovalo i praktické rady na cestu; poznatky o vymoženostech skandinávské ekonomiky chtěly podněcovat k následování. Zatímco H. cestopisy z dvacátých let se vyznačují snahou o věcné zprostředkování a účelné členění maxima informací, tíhnou jeho knihy z přelomu 30. a 40. let spíše k pólu cestopisné a kulturně historické fejetonistiky s monografickými interesy (o významné osobnosti) a osobně zaujatějším podáním.

PSEUDONYM: Vladimír Ambrož. ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Časopis pro moderní fololog ii (od 1933); Dělnická osvěta; ELK; Kritika; Marginálie; Nár. osvobození; Nár. práce; Naše doba; Nové Čechy (od 1923); Osvěta; Topičův sborník (od 1919); Tribuna; Venkov (od 1918); Ženský svět (1928, Významné představitelky soudobé literatury ve Švédsku). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie a práce o literatuře:* Přehled dějin švédské literatury (b. d., 1922); Na potulkách Švédskem (črty, 1926); Kniha o Švédsku (črty, 1939); Kniha o Norsku (črty, 1940). – *Překlady:* J. L. Heiberg: Ne (1920); W. Östergaard: S tažnými ptáky (1920); E. Johnson: Čtrnáctý rok (1935); H. Olsson: Schyluje se k bouři (1936); V. von Heidenstam: Svatý Jiří a drak (1938); Katalog výstavy švédského uměleckého průmyslu a lidového umění v Praze 1938 (1938); – (do švédštiny): A. Pohorecký: Tjeckoslovakien en badortstat (Praha 1926, s E. Friskem); J. Bělohlav: Besök de tjeckoslovakiska badorterna (Praha 1934). – *Ostatní práce:* Slovníček švédsko-český a česko-švédský (b. d., 1917); Jednatelská správa Ústavu skandinávského a nizozemského

za rok 1936 (1936); Švédsko (1938, s K. Urbanem); spolupracoval na kn. N. Lundh-Eriksson: Fran det gyllene Prag till det blanande Tatra (Stockholm 1933). ■

LITERATURA: Z. Hájek: ref. Na potulkách Švédskem, Nové Čechy 10, 1926/27; G. Pallas: ref. Švédsko, LidN 4. 7. 1938; ● ref. Kniha o Švédsku: G. Pallas, LidN 29. 5. 1939; Kp. (J. Knap), Venkov 28. 6. 1939 ●; J. Kunský: ref. Kniha o Norsku, Střední škola 22, 1941/42; P. Hamanová: Za PhDr. O. H., Marginálie 23, 1950.

jo

Filip **Heimbacher**

* 7. 10. 1765 *Praha*
† 23. 12. 1796 *Praha*

Překladatel a autor divadelních her z 90. let 18. století, jehož díla jsou příznačná pro pojosefínský repertoár pražského divadla.

Psal se též Haymbacher. – Syn nižšího úředníka (kancelisty), jako student Akad. gymnázia v Praze byl mj. žákem I. Cornovy a spolužákem bratří Thámů a jejich druhů, pozdějších herců a dramatiků Boudy. Od 1786 byl policejním komisařem v Novém Městě pražském.

Počtem zpracovaných textů (asi 20) patří mezi přední dramatiky, kteří zásobovali pražské české divadlo koncem 18. stol. Jeho hry se tu provozovaly až od 1791 a jsou příznačné pro pojosefínskou dramaturgii českého jeviště, kdy se repertoár nuceně odvracel od prací s osvícenskou ideologií, sociální problematikou a s látkou z českých dějin a kdy se v něm na přední místo dostávala díla vyhovující hlavně triviálnímu diváckému vkusu, např. frašky a travestie s drastickou komikou nebo vnějškově hřmotné rytířské činohry. Tou je i jediná tištěná (a jediná textem dochovaná) práce H., překlad Schikanedrovy hry Jan Dolinský nebo Krevní právo; v Praze se hrál až do sklonku 20. let 19. stol. Také většina ostatních prací H. (známých pouze podle názvu, a to jen v německém znění) jsou buď zjevně překlady, nebo se předpokládá, že to jsou přeložená, popř. adaptovaná cizí díla. Původním kusem je snad příležitostná hra se zpěvy *Češi jsou praví vlastencové aneb Krev a život za Františka, Karla a vlast!* (prem. 20. 11. 1796). Soudě podle titulu a data premiéry je hra projevem dynastického vlastenectví, které mělo v době Francouzské revoluce vyvolávat v lidových vrstvách loajální věrnost a protirevoluční smýšlení.

PŘÍSPĚVKY *in:* Vlastenské noviny (1793). ■ KNIŽNĚ. *Překlad:* E. Schikaneder: Jan Dolinský nebo Krevní právo ... (1792, i prem.). ■ SCÉNICKY (texty nedochovány, tituly doloženy jen v něm. znění). *Pravděpodobně původní hra:* Češi jsou praví vlastencové aneb Krev a život za Františka, Karla a vlast! (1796). – *Překlady a pravděpodobné překlady nebo adaptace:* J. A. Törrings-Seefeld: Kašpar Thorringer (asi 1791–92); Rytíře Vojtěcha vítězství a smrt (asi 1791–92); E. Schikaneder: Sarmantův ohnivý medvěd (asi 1791–92); Jeskyně veteránů (1792); Mlýn v černém údolí aneb Rudolfův sen v letní besídce (1792); H. F. Möller: Hrabě Valtron aneb Subordinací (1792); F. J. Hassaurek (?): Josef a bratří jeho aneb Sedm hubených let v Egyptě (1792); Kamenná dívka aneb Vysvobození hraběnky Eleonory ze začarovaného zámku (1792); Čarodějné zrcadlo aneb Ohnivý medvěd Rýbecala v Krkonošských horách (1792); Čarodějnice Olikara (též Čarodějnice Olibarn) aneb Rytíře Slavikvasa nešťastná vdova (1792); Přestrojení v serailu aneb Veliký lov na lvy (1793); K. F. Henisch (?): Veselý švec aneb Čert v každém koutě (1793); J. G. Haubel (?): Thakmenes a Kyzimirka aneb Obležení a dobytí města Taguntu v r. 1254 (1793); L. Hübner: Kamma, rekyně bojarská (1793); Krvavý věnec svatební aneb Mladá rekyně (1793); Horní duchové (1796); F. J. H. Soden, K. F. Hensler: Dcera temnosti (1796); Štěstí v hospodě (1796). ■

BIBLIOGRAFIE: in M. Laiske: Pražská dramaturgie 1 (Ústav pro českou a svět. literaturu ČSAV 1974); Knihopis č. 15 370. ■ LITERATURA: F. M. (Menšík): Ze života starých herců pražských, NL 3. 5. 1889.

mo

Vojtěch **Heinrich** viz Vojtěch Heinrich **Jirota**

Jindřich **Heisler**

* 1. 9. 1914 *Chrasť* (Chrast) u Chrudimi
† 4. 1. 1953 *Paříž* (Francie)

Surrealistický básník a výtvarník, autor tzv. realizovaných básní a foto–grafik.

Otcova rodina vlastnila farmaceutickou továrnu. Rodiči poslán do Prahy začal H. studovat na malostranské reálce, odkud v kvartě

přešel na chemickou průmyslovku v Betlémské ul. Zájem o moderní umění, literaturu a jazyky způsobil, že musel školu opustit a studium dokončil v Banské Štiavnici. Po maturitě nastoupil na přání autoritativních rodičů v rodinné továrně, udržoval však kontakt s pražským kulturním děním a věnoval mu všechen volný čas. Tyto jeho sklony vyvolávaly rodinné konflikty a nekonvenční životní styl pozornost v okolí. Po otcově smrti (1936) se rodina přestěhovala do Prahy, kde H. nastoupil vojenskou službu (tehdy navázal přátelství s J. Ortenem, J. Veltruským, R. Schwarzem). Přátelství s malíři J. Štyrským a Toyen (vl. jm. M. Čermínová) přivedlo H. 1938 do Surrealistické skupiny, jejíž činnost pokračovala i po roztržce s V. Nezvalem a později i za německé okupace, kdy byl surrealismus jako tzv. zvrhlé umění veřejně nepřípustný a ze Skupiny nakonec zůstali činní, vydávajíce své práce v ilegální Edici surrealismus, jen J. Štyrský (do své smrti 1942), Toyen, K. Teige a J. H. Od vyhlášení platnosti norimberských rasových zákonů i na půdě protektorátu ukrýval se H. v bytě Toyen. Po osvobození společně oživili surrealistickou činnost v Praze, vydali znovu některé ilegální publikace, uspořádali výstavy a obnovili styky s pařížskými kolegy. V březnu 1947 odjel H. s Toyen do Paříže, kde se významně podílel na přípravě Mezinárodní výstavy surrealismu i její pražské repliky a až do své náhlé smrti se intenzívně věnoval práci v Bretonově skupině, hlavně při vydávání surrealistické revue Neon (1948–50, 5 č.).

H. surrealistické básnické texty vznikaly v úzkém sepětí s výtvarnými projevy J. Štyrského a Toyen: první sbírka *Jen poštolky chčí klidně na desatero* je provázena ilustracemi Toyen (Štyrský je autorem obálky), dialogem básníka a malířky jsou (v Praze vydané a ženevským nakladatelem kryté) záměrně do francouzštiny přeložené Přízraky pouště (*Les spectres du désert*), koexistence slova a obrazu přináší nové významy v bizarních, tzv. realizovaných básních *Z kasemat spánku*; H. texty jsou též součástí válečných cyklů kreseb Toyen *Střelnice* (z 1939–40) a *Schovej se, válko!* (z 1944). Štyrského fotografický cyklus *Na jehlách těchto dní* dotvořil H. adekvátním, přitom zcela autonomním textovým doprovodem. Pro H. silně vizuálně založenou poezii platí surrealistické směřování k dosažení onoho „bodu lidského ducha, z něhož život a smrt, skutečno a neskutečno, minulost a budoucnost, sdělitelné a nesdělitelné, vysoké a nízké přestává být vnímáno jako protiklady". Vycházeje ze stavu lucidního, „bdělého" snu, polospánku, kdy se vědomí ocitá v nové dimenzi, zaznamenává H. fragmentárně iracionalitu v nejvšednější realitě, vědomí její rozporuplnosti a konfliktnosti, nejistotu a pochybnosti o povaze a významu nejen znaku, ale i skutečnosti, zachycuje oscilaci mezi ozvěnou vět a představ a naléhavostí jejich sdělení, oscilaci okolo stále se proměňující, pomyslné a nikdy ne zcela poznané hranice lidské imaginace a nevědomí. Příznačný je sklon k zvýrazňování zdánlivě nejpodružnějších a bezvýznamných skutečností, dynamičnosti a procesuality sdělení textu. Od 1943 se H. začíná více orientovat na výtvarný projev; vytváří objekty, koláže a dekalky, z jejichž techniky vychází při svých foto–grafikách (cyklus *Ze stejného těsta*). Po přesídlení do Paříže se mj. z jazykových důvodů soustřeďuje (se vzrůstající nedůvěrou ke slovu) k výtvarnému vyjadřování. Výsledkem proměny slova v objekt jsou jeho *Knihy–objekty* (1950–51, věnované Toyen, A. Bretonovi a B. Péretovi), stejně tak obrazová *Abeceda* (1951); vytvořil též několik krátkometrážních filmů. Poslední H. texty představují nerealizované filmové scénáře (ve spolupráci s B. Péretem a J. P. Dupreyem). Nevydány zůstaly sbírky *Neznámé cíle* z 1939, *Desatero za frontou* z 1940–41, *Zase se střídají roční doby* z 1944–46.

PŘÍSPĚVKY *in:* L'Age du cinéma (Paříž, 1951, film. scénář); J. Štyrský (katalog výstavy, 1946); Kvart (1945); Mezinárodní surrealismus (katalog výstavy, 1947); Le Surréalisme en 1947 (katalog výstavy, Paříž 1947); Toyen (katalog výstavy, 1945); – posmrtně: L'Archibras (Paříž, 1967, film. scénář); sb. Magnetická pole (1967); La Poésie surréaliste (antologie, Paříž 1946); La poésie surréaliste tchèque et slovaque (antologie, Brusel 1972); Le surréalisme en Tchécoslovaquie (antologie, Paříž 1983); sb. Surrealistické východisko 1938–1968 (1969); Štyrský–Toyen–H. (katalog výstavy, Paříž 1982); V. Effenberger: Výtvarné projevy surrealismu (1969); Výtvarné umění (1965).
■ KNIŽNĚ. *Beletrie a práce o výtvarném umění:* Jen poštolky chčí na desatero (BB 1939, inedit.); Les spectres du désert (BB, Praha 1939, s Toyen; překl. do franc. s J. Hořejším); Z kasemat spánku (BB 1941, s Toyen, inedit.); Na jehlách těchto dní (BB 1941, s J. Štyrským, inedit., další vyd. 1945); Střelnice (B 1946, s Toyen); Schovej se, válko! (B 1946, s Toyen); Toyen (monografie, Paříž 1953, s A. Bretonem, B. Péretem). – *Překlad:* P. Eluard: Výbor z básní 1918–1938 (1946, se Z. Lorenzem, O. Wenzlem). – *Souborné*

vydání: Aniž by nastal viditelný pohyb (Toronto 1977, ed. V. Linhartová). ▮

LITERATURA: A. Breton a R. Benayoun: nekrology, Medium (Paříž) 1953, č. 3; G. Goldfayn: J. H., Phases (Paříž) 1963, č. 8; F. Šmejkal: H., Výtv. umění 1965, č. 10; V. Effenberger in Výtvarné projevy surrealismu (1969, s. 95); P. Král: Nesnadné usínání, sb. Surrealistické východisko 1938–1968 (1969); V. Linhartová in J. H.: Aniž by nastal viditelný pohyb (Toronto 1977); in Štyrský–Toyen–H. (katalog výstavy, Paříž 1982); J. Toman: O H. a Toyen (interview s H. sestrou), Proměny (New York) 1983, č. 2 + Wort, Bild und Objekt, Pantheon (Mnichov) 1985; F. Šmejkal: Surrealismus a české umění, Výtv. umění 1989, č. 5.

VS

František Karel **Hejda**

* 23. 4. 1865 *Mladá Boleslav*
† 18. 1. 1919 *Praha*

Autor drobných próz převážně humoristického charakteru, vytěžených z reality konce 19. a začátku 20. století; novinář, hudební kritik, dramatik a překladatel.

Pocházel z muzikantské učitelské rodiny. Po absolvování gymnázia ve svém rodišti (1875–83) studoval na pražské právnické fakultě (1883–87), ale studia po sedmi semestrech zanechal. Několik let pracoval na finančním úřadě a v advokátní kanceláři. Byl dobrým pianistou a velkým milovníkem hudby, brzy po svém příchodu do Prahy navázal styky se společností sdruženou kolem A. Dvořáka. 1888–95 byl hudebním referentem časopisu Dalibor (v listopadu 1890 v této funkci doprovázel A. Dvořáka na koncertní cestě do Frankfurtu n. M.), pak referoval o hudbě v čas. Světozor. 1889 navrhl zřízení Smetanova muzea při Nár. divadle. Od 1898 až do smrti byl redaktorem Nár. politiky, v níž mj. založil a vyplňoval rubriku Ze soudní síně. Patřil k agilním členům spisovatelského spolku Máj. Zemřel na následky španělské chřipky, pohřben byl na vinohradském hřbitově.

Těžiště H. literárního díla tvoří krátké humoristické prózy, vesměs zobrazující městský život na přelomu 19. a 20. stol. Odehrávají se v kancelářích, úřadech a kavárnách, mnohé jsou situovány do uměleckého a rodinného prostředí; část z nich představují autobiografické příhody a povídky z ciziny (Itálie, Švýcarsko). Většinou jde o nehluboké, konvenční příběhy lidí ze středních vrstev, připomínající tvorbu I. Herrmanna. Jsou však věrojatné, výrazně pointované a vtipné, psané hutným věcným stylem (*Karikatury, Z davu, Krajané a kolemjdoucí, Pimprlata a komedianti, Z deště pod okap*). H. psal i další prózy (*Na výsluní*) a anekdotické povídky (*Vrabci na střeše*); k nim lze přiřadit i triptych „drobných obrázků a črt" *Ze soudní síně* a třicítku soudniček nazvanou *Pod věží* s řadou výstižných portrétů rázovitých figurek. Další součástí H. beletristické tvorby jsou vážně laděné, tematicky však různorodé povídky shrnuté ve svazcích *Ze včerejška i dávna* a *Šašek a krasavice a jiná próza*. Nejčastěji se mezi nimi vyskytují tragické milostné příběhy, korespondující s H. dřívější baladickou novelou *Ve Starém cechu*, která je umístěna do Luzernu a vypovídá o nenaplněné lásce Čecha a Švýcarky. H. se také uplatnil jako libretista a dramatik. Po nedokončeném libretu k opeře J. Nešvery *Esther* (1889) napsal text k Nedbalově baletní pantomimě *Pohádka o Honzovi* a komedii *Jižní krev*, jejíž děj situoval do italského prostředí. Zobrazil v ní několik svérázných postav, jejich příznačné temperamentní projevy a osobitou mentalitu. Této hře dal i prozaickou formu a pod názvem V kajutě ji zařadil do knížky Šašek a krasavice a jiná próza. Kromě vlastní dramatické tvorby H. také hry překládal, a to z francouzštiny a němčiny (např. veselohry G. Davise). Jako publicista otiskoval fejetony (zejm. v Nár. listech), causerie, črty, literární, divadelní a hudební recenze, jubilejní články a nekrology.

PSEUDONYM, ŠIFRA: Piloun; Hda (Dalibor, Světozor). ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Besedy lidu (1893, 1917); Dalibor (od 1888); Divadelní kalendář; Hlas národa (1890); Humorist. listy; Kalendář českých hudebníků; Květy (1895, 1904); Lit. listy; Lumír; Máj; Nár. listy (1889); Nár. politika; Osvěta (1894–1917); sb. Praha ve dne v noci (1904); Světozor (1889–99, 1914); Švanda dudák (1893–96); Venkov (1918); Vesna (1894—95); Zlatá Praha (1890–1916); Zvon (1909–18). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Karikatury (PP 1898); Z davu (PP 1900); Pohádka o Honzovi (libreto k baletu O. Nedbala, 1902, i prem.); Ze soudní síně (PP, 3 sv., 1904–06); Krajané a kolemjdoucí (PP 1905); Ve Starém cechu (P 1906); Na výsluní (PP 1907); Pimprlata a komedianti (PP 1908); Vrabci na střeše (PP b. d., 1908); Pod věží (PP 1909); Jižní krev

(D 1910, i prem.); U Krásů a v sousedství (PP 1911); Z deště pod okap (PP 1912); Ze včerejška i dávna (PP b. d., 1915); – posmrtně: Šašek a krasavice a jiná próza (PP 1919). – *Překlady:* G. Davis (David): Katakomby (D 1901, prem. 1895); – posmrtně: G. Davis: Dnešní děvčátka (D 1927). ▮ SCÉNICKY. *Překlady:* F. Benizza: Una famiglia fina (1895); G. Feydeau: Fernandova svatební smlouva (1896). ▮ REDIGOVAL *časopis:* Dámské módy (Ml. Boleslav, od 1900); *sborník:* Národní album (b. d., 1900, hudební část). ▮ USPOŘÁDAL A VYDAL: České kvarteto (soubor čas. kritik, b. d., 1894; německé též přeložil). ▮

LITERATURA: ● ref. Karikatury: F. V. V. (Vykoukal), Světozor 1898, s. 454; R. Bazarov, Čes. revue 2, 1898/99, s. 489; jv. (J. Vodák), Rozhledy 8, 1898/99, s. 420; vz. (V. Zelinka), Zvon 27, 1926/27, s. 44 ●;● ref. Z davu: an., Besedy Času 1900, s. 266; A. Novák, Obzor literární a umělecký 2, 1899/1900, s. 169; k., Besedy Času 6, 1900/01, s. 6 ●;● ref. Pohádka o Honzovi: -q (J. Borecký), NL 26. 1. 1902; Nemo (K. B. Mádl), Zlatá Praha 19, 1901/02, s. 179 ●;● ref. Ze soudní síně: K. Z. K. (Klíma), LidN 18. 3. 1904; -áský, Zvon 4, 1903/04, s. 434; V. Č. (Červinka), Zlatá Praha 21, 1903/04, s. 335; Jr, Máj 2, 1903/04, s. 603; E. Sokol (K. Elgart-Sokol), Rozhledy 14, 1903/04, s. 1035; F. V. Vykoukal, Osvěta 1904, s. 560; -áský, Zvon 5, 1904/05, s. 317; S., Máj 3, 1904/05, s. 470; O. F. (O. Fischer), Naše doba 12, 1904/05, s. 794; Ds. (J. D. Konrád), Máj 4, 1905/06, s. 528 ●; SK. (F. Skácelík): ref. Krajané a kolemjdoucí, Zlatá Praha 23, 1905/06, s. 359; -áský: ref. Ve Starém cechu, Zvon 6, 1905/06, s. 731; ● ref. Na výsluní: fs. (F. Sekanina), Zvon 7, 1906/07, s. 748; F., Zlatá Praha 25, 1907/08, s. 81 ●; R. (V. Červinka): ref. Pimprlata a komedianti, Zlatá Praha 26, 1908/09, s. 214; ● ref. Vrabci na střeše: Tristan (S. V. Friedl), Zvon 9, 1908/09, s. 219; R. (V. Červinka), Zlatá Praha 26, 1908/09, s. 214; -il., LidN 5. 3. 1909; Ds. (J. D. Konrád), Máj 7, 1908/09, s. 580; O. Šimek, Novina 2, 1908/09, s. 285; F. V. Vykoukal, Osvěta 1909, s. 173 ●;● ref. Pod věží: -k (J. Pávek), Pražská lidová revue 5, 1909, s. 203; -ejč- (J. Krejčí), Naše doba 17, 1909/10, s. 225 ●;● ref. Jižní krev: Rn., PL 10. 5. 1910; -a-e- (D. Panýrek), Máj 8, 1909/10, s. 407; Tristan (S. V. Friedl), Zvon 10, 1909/10, s. 510; O. Theer, Přehled 8, 1909/10, s. 618; V. Švestka, Nár. obzor 1910, s. 5; J. Karásek, MR 1909/10, sv. 22, s. 508; K. Čvančara, Osvěta 1910, s. 582 ●;● ref. U Krásů a v sousedství: -il., LidN 11. 3. 1910; an., PL 10. 4. 1910; F. V. Vykoukal, Osvěta 1910, s. 503; V. K., Pražská lid. revue 1910, s. 58; -ejč- (J. Krejčí), Naše doba 18, 1910/11, s. 142 ●;● ref. Z deště pod okap: Ant. Veselý, Čes. revue 1911/12, s. 444; Tristan (S. V. Friedl), Zvon 12, 1911/12, s. 526; R. (V. Červinka), Zlatá Praha 29, 1911/12, s. 411; M. (V. Martínek), MSlR 8, 1911/12, s. 391 ●;● ref. Ze včerejška i dávna: Kaz. (F. S. Procházka), Zvon 16, 1915/16, s. 98; G. P. (Pallas), Zlatá Praha 33, 1915/16, s. 132; -t., PL 25. 12. 1915; Ant. Veselý, Čes. revue 1916/17, s. 58 ●;● ref. Šašek a krasavice a jiná próza: J. T., Zlatá Praha 36, 1918/19, s. 271; Kaz. (F. S. Procházka), Zvon 19, 1918/19, s. 475; A. Hartl, Cesta 1, 1918/19, s. 1441; M. N. (Novotný), Nové Čechy 1920, s. 269 ●;● nekrology: an., NL 18. 1. 1919; an., LidN 19. 1. 1919; an., Nár. politika 19. 1. 1919; -pa- (F. S. Procházka), Zvon 19, 1918/19, s. 252; O. Nebuška, Hud. revue 12, 1918/19, s. 194 ●; If (I. J. Fischerová): ref. překl. Dnešní děvčátka, NO 23. 10. 1927; an. in sb. 250 let gymnázia v Mladé Boleslavi (1938); V. Štěpánek in Pražské návštěvy P. I. Čajkovského (1952); J. Šmaha in Dělali jsme divadlo (1982).

jp

Karel Jan **Hejda**

* 27. 7. 1876 *Mladá Boleslav*
† 19. 2. 1958 *Gottwaldov* (Zlín)

Prozaik, autor loveckých příběhů a cestopisných vzpomínek.

Syn brněnského továrníka, 1888–93 studoval na nižším gymnáziu v Ml. Boleslavi (zde vydával čas. Hlas mladistvých), pak vstoupil do svazku armády. Jako důstojník sloužil zprvu v Uhrách, 1904–21 na Balkáně. Před první svět. válkou působil v posádkách v Bosně, Hercegovině a Dalmácii (Banja Luka, Sarajevo, Trebinje, Mostar; za sedmiletého pobytu v Dubrovníku kartograficky zpracoval zejména ostrovy za gružským zálivem), za války v Srbsku, Černé Hoře, Makedonii a Albánii (1914 byl mobilizován do Mostaru; měl hodnost nadporučíka, později majora). 1919–21 žil v Bělehradě (na jaře 1921 zde přidělen k čs. velvyslanectví), odtud byl převelen do Užhorodu, kde pracoval v hodnosti podplukovníka až do prosince 1938, kdy byl vypovězen maďarskými okupanty. Přestěhoval se do Brna, kde pracoval jako úředník berní správy a kde se stal členem Moravského kola spisovatelů. Od dubna 1953 žil v Luhačovicích.

Všechny H. knihy těží z autorovy cestovatelské a lovecké záliby, jak ji dlouhá léta provozoval na Balkáně a na Podkarpatské Rusi. H. je komponoval vesměs z krátkých próz: napínavých loveckých příběhů, črt uchvácených přírodní romantikou Karpat a Dalmácie i žánrových obrázků portrétujících svérázné obyvatele procestovaných krajů.

PŘÍSPĚVKY *in:* Čes. myslivost (od 1904); Stráž myslivosti; Podkarpatské hlasy (Užhorod); Svět (Zlín,

1943–44). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Sedmnáct let pod Karpatami (PP b.d., 1940); Zelené obrázky (PP 1942); Střepiny v oranici (PP 1944); Z nížin a z hor (PP 1947). ■

LITERATURA: an.: K. J. H., lovec a spisovatel, Kolo 11, 1946/47, s. 90.

bs

Hejda a Tuček

Působnost 1900–1929

Pražské nakladatelství a knihkupectví; též antikvariát a komisionářství.

Zakladateli firmy byli Antonín Hejda a Bedřich Tuček. Vůdčí osobností byl zpočátku A. H., dřívější účetní nakladatelství J. Otto. Avšak již ke konci 1901 A. H. z podniku vystoupil († 1903) a majitelem se stal B. T. 1902 vystavoval svou nakladatelskou produkci v Praze na První dělnické výstavě. 1912 byl jmenován odborným soudním znalcem v Praze. 1929 byla nakladatelská činnost ukončena, knihkupectví a antikvariát však existovaly dále. Nakladatelství a knihkupectví H. a T. byly umístěny v Praze II, Karlovo nám. 26, proti Novoměstské radnici.

Nejintenzívněji rozvíjelo nakladatelství H. a T. vydavatelskou činnost do konce první světové války. Po převratu klesla na minimum, ke konci 20. let ustala zcela. Nakladatelský program H. a T. pomáhal tvořit bratr B.T., spisovatel a překladatel Alois Tuček, účastník Omladiny, který také redigoval dvě nejvýznamnější knižnice; 1916 však zemřel. Edice ilustrovaných katechismů, vzešlá z podnětu A. Hejdy, předznamenala svou různorodostí rozptýlení nakladatelské tvorby do mnoha oborů. Produkce původní české beletrie zde nebyla nikdy výrazná. Výjimku tvořily knihy A. Sovy, který byl zpočátku kmenovým autorem, a dva povídkové soubory začínajícího J. Haška, Dobrý voják Švejk a jiné podivné historky (1912) a Průvodčí cizinců a jiné satiry z cest i domova (1913). Převahu ve vydávané beletrii měla literatura přeložená. Záštitu zde nacházely okultistické spisky. – Mezi knižnicemi H. a T. zaujímala přední místo sbírka kritických úvah *Duch a práce* (1901–08, 5 sv., red. A. Tuček; J. Chalupecký: H. Heine, F. V. Krejčí: J. Zeyer + J. Neruda, Z. Nejedlý: B. Smetana, A. Tuček: A. Jirásek) a dvě edice beletristické: jednak *Nová knihovna humoru a satiry* (1912–17, 12 sv.), kde z české prózy vyšel J. Hašek a K. Šípek, z cizí A. T. Averčenko, H. de Balzac, A. P. Čechov, A. Daudet a E. Rhoidis, jednak edice *Naše knihy* (1900–19, 36 sv., do 1916 red. A. Tuček), v níž vyšli R. J. Kronbauer a P. Moudrá, v překladech pak M. P. Arcybašev, A. P. Čechov, C. Flammarion, G. Flaubert, L. Jacobowski, P. a V. Margueritte, Mark Twain, A. Masson-Forestier, G. de Maupassant, M. Prévost, J. H. Rosny, H. Sienkiewicz, L. L. Tolstoj, L. N. Tolstoj, E. Zola. Torzem zůstala *Knihovnička ruská* (1911, 1 sv., red. K. Štěpánek). Nákladem A. Rudolfa vycházela u H. a T. *Knihovna bulharská* (1907–09, 4 sv.). Pro děti vydávali H. a T. sérii *Pohádky* (1912, 11 seš.). Tyto knižnice doplňovala souborná vydání: Spisy A. Sovy (1910–20, 13 sv.), Spisy J. S. Guthа-Jarkovského (1921–29, 8 sv.), O. Kosteleckého Humoresky (1903, 3 sv.), Coopera J. F. romány (1909, 5 sv.), C. Flammariona spisy (1907–20, 19 sv.), R. Kiplinga spisy (1910–24, 15 sv.), J. Ohneta romány (1910–14, 6 sv.). Překladatelský kruh H. a T. tvořili: R. Brož, A. Dolenský, K. Dyrynk, A. Gottwald, H. Hackenschmied, P. Hrušovský, J. Chvojan, F. Kraupner, F. V. Krejčí, H. Kosterka, J. J. Langner, P. Moudrá, A. Ondráček, J. Pachmayer, P. Projsa, B. Prusík, P. Sobotka, K. Štěpánek, B. M. Weigert, B. V. Zdráhal. Na úpravě knih a na ilustracích se podíleli: F. Bílek, J. T. Blažek, O. Homoláč, K. Nejedlý, V. Oliva, V. Preissig, A. Scheiner, J. Šetelík, K. Šimůnek, K. Štroff. – Z ostatních knižnic H. a T. se u čtenářů ujaly především *Ilustrované katechismy naučné* (1901–14, 25 sv., red. V. J. Procházka), obsahující souborné přehledy o různých oborech lidské činnosti (mj. Z. Nejedlý: Katechismus estetiky + Dějiny české hudby, V. Flajšhans: Slovník český), a *Bibliotéka lékařských spisů populárních* (1901–20, 50 sv., red. MUDr. D. Panýrek). Pedagogice byla věnována *Knihovna Komenského* (po 1906–13, 5 sv.), okultní tematice knižnice *Proč žijeme?* (1906–13, 8 sv.). Malými edicemi byly *Knihovna z oboru zahradnického* (1915–16, 3 sv.) a *Snůška důležitějších zákonů a nařízení vyhlášených v Republice československé* (1920 5 seš., 1922 1 seš.). – Okrajově vydávali H. a T. cestopisné průvodce a okultní časopis Proč žijeme? (1906–10, 5 roč., red. B. M. Weigert). Začal zde také vycházet čas. Ruch filozofický (1. roč. 1920/21).

KNIŽNICE. *Beletrie a práce o literatuře:* Naše knihy (1900–19); Duch a práce (1901–08); Ilustrované katechismy naučné (1901–14); Knihovnička ruská (1911); Pohádky (1912); Nová knihovna humoru a satiry (1912–17). – *Ostatní:* Bibliotéka lékařských spisů populárních (1901–20); Knihovna Komenského (po 1906–13); Proč žijeme? (1906–13); Knihovna z oboru zahradnického (1915–16); Snůška důležitějších zákonů a nařízení vyhlášených v Republice československé (1920, 1922). ▮ SOUBORNÁ VYDÁNÍ: J. S. Guth-Jarkovský, O. Kostelecký, A. Sova; J. F. Cooper, C. Flammarion, R. Kipling, G. Ohnet. ▮ Z OSTATNÍ PRODUKCE: V. Štech: Strniska (1901); V. Dyk: Hučí jez a jiné prózy (1903); F. V. Krejčí: Věčné jitro v umění (b. d., 1903); V. Hálek: Večerní písně (1904, s pastely F. Engelmüllera, ed. A. Tuček); J. Kvapil: Andante (1904); J. F. Hruška: Nové chodské bajky (b. d., 1905) + Třetí kniha chodských bajek... (1914); J. Sutnar: S. Čech a F. X. Šalda (1909); K. Novotný: Básník mezi lidmi (1912, o S. Čechovi) + Co jsem poznal srdce tvé (1921, o Julii Havlíčkové) + Sviť, měsíčku, polehoučku... (1921, o K. Havlíčkovi Borovském); L. N. Zvěřina: A. Sova (1919). ▮ PERIODIKA: Proč žijeme (1906–10); Ruch filozofický (1920–21). ▮

BIBLIOGRAFIE: Seznam knih firmy H. a T.... 1903; Literární oznamovatel (reklamní periodikum, 1903–22); Seznam knih nákladem H. a T.... (1905, 1906); Stručný abecední seznam knih... 1912, 1918, 1919, 1920; Seznam knih nakladatelství H. a T. v Praze II (1913, 1922); mimoto další reklamní seznamy b. d.

oh

Ladislav **Hejtmánek**

* 30. 8. 1858 *Karlín* (Praha–K.)
† 29. 7. 1919 *Praha*

Autor příležitostné poezie, didaktických povídek, vlastivědných reportáží a cestopisů určených převážně školní mládeži; překladatel z francouzštiny, angličtiny a němčiny.

V matrice zapsán Vladislav Břetislav Jan H. – Syn vlasteneckého učitele, autora pedagogických statí a hudebního skladatele Jana H. (1816–1875). Základní školu vychodil v Karlíně. Po absolvování reálky (mat. 1877) vystudoval jednoroční učitelský kurs a 1878 nastoupil jako učitel obecné školy v Praze-Vysočanech. 1883/84 působil zároveň jako zatímní učitel v Jílovém u Prahy, 1884/85 na škole v Brandýse n. L. Od 1885 učil v Praze-Libni. Působil v Ústřední Matici školské, na přelomu 80. a 90. let zasedal v jejím knihovním odboru. Od počátku své učitelské dráhy byl členem vlastivědných, dobročinných a zábavních spolků (Vousáč, Šašek), s nimiž se zúčastňoval výletů a cest po Čechách s cílem shromažďovat a literárně upravovat lidové pověsti a dochované zkazky kolem památných historických nebo přírodních lokalit (města, hrady, kláštery, hory, prameny řek apod.).

Z vlastivědného zájmu vznikly H. nejznámější práce, beletrizované cestopisné reportáže, vlastivědné a historické povídky z povodí Sázavy (*Památky okolí benešovského,* v nichž otiskl i dvě nalezené archiválie z rané básnické tvorby V. Hálka), dále z prostředí šumavské přírody (*V Pošumaví*) a z cest po Krkonoších (*Z hor, Na horách*). Jejich charakter je výrazně výchovný, s mravoučným posláním v duchu katolického náboženství. Těmito rysy se vyznačuje i H. příležitostná poezie ke společenským událostem (např. sňatek korunního prince Rudolfa) nebo spolkovým a školním akcím; tyto básně nevelkého rozsahu (1 až 3 knižní listy) vydával vlastním nákladem. Skutečný knižní soubor tvoří pouze sbírka přání a příležitostných veršů (k jmeninám, Novému roku apod.) *Pomněnky,* která vyšla jako jeden ze svazků Besed mládeže. Mládeži byly určeny také H. překlady prozaických prací z angličtiny, francouzštiny a němčiny.

PŘÍSPĚVKY *in:* Besedy lidu (1893–1903); Beseda učitelská (1881); Besídka malých; Budečská zahrada (1882–84); Jarý věk (1883); Malý čtenář (1904–10); Posel z Budče (od 1886, pedagogické články); Zábavné listy (1892–94). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Pomněnky (BB pro ml., 1882); Ze zvadlých listů (PP pro ml., 1883); Památky okolí benešovského (PP pro ml., 1883); V Pošumaví (PP pro ml., 1885); Z hor (PP pro ml., 1886); Na horách (P pro ml., 1888); V milém dychtění (P pro ml., 1892); Kde domov můj? (P pro ml., 1901); Věrností k vítězství (P 1908); Z proudů života (PP b. d.); mimoto drobné tisky: K přeslavnému dni 10. května 1881 (B b. d., 1881, též in Pomněnky); Vzpomínka z mládí (B b. d., 1882); Chudá matka u kolébky (B b. d.); Z říše oblaků (B b. d.). – *Překlady:* A. Grimm: Výbor povídek (1882); G. Sand: Indiana (b. d., 1882); M. Edgeworth: Sirotkova pouť světem (1898). – *Ostatní práce:* Sbírka proslovů (1883, s jinými); Libeň (hist. nástin, 1896). ▮ REDIGOVAL *knižnici:* Obrázky z našich i cizích luhů (Třebíč, 1885–87). ▮ USPOŘÁDAL A VYDAL: Sbírka proslovů (1883). ▮

LITERATURA: ● ref. V Pošumaví: G. (E. Géduš), Hlídka literární 1885, s. 90; -aue- (H. Pittauer), Lit. listy 1885, s. 271; A. Mojžíš, Beseda učitelská 1885,

s. 387 ●; -aue- (H. Pittauer): ref. Z hor, Lit. listy 1887, s. 126; Jos. Fl. (Flekáček): ref. V milém dychtění, Lit. listy 1892, s. 399.

pš

Václav **Hejtmánek** (1825–1898) viz
in Václav **Hejtmánek** (1864–1881)

Václav **Hejtmánek**

* 3. 10. 1864 *Baziáš* v Banátu (dnes Rumunsko)
† 18. 11. 1881 *Všetaty* u Mělníka

Předčasně zemřelý autor přírodní a vlastenecké lyriky.

Narodil se v rodině českého správce obecné německé školy v Banátu na jižních hranicích Uher. Otec Václav Hejtmánek (1825–1898), který působil jako učitel (nejprve v Poličce, 1861–72 v Baziáši v Uhrách, 1872–78 ve Vinoři u Prahy a od 1878 ve Všetatech u Mělníka), byl od poč. 50. let literárně činný. Časopisecky (Moravský nár. list, Beseda, Budivoj, Památky archeologické a místopisné, Beseda učitelská) publikoval řadu vlastivědných článků, etnografických pojednání o životě pravoslavných Srbů a několik beletrizovaných cestopisů z cest po Rakousku, Německu a Itálii. – Vlivem vlasteneckého rodinného prostředí byl H. syn vychován v češtině, ještě v předškolním věku se však naučil německy a srbsky. Základní německou školu začal navštěvovat v rodišti, po přesídlení rodiny do Čech 1872 pokračoval na trojtřídní škole ve Vinoři, 5. třídu (1873–74) absolvoval na chlapecké škole v Karlíně. 1874–81 studoval na Akad. gymnáziu v Praze. Dětská léta strávená v drsném podnebí sedmihradských Karpat poznamenala jeho zdraví. Po absolvování sexty musel pro nemoc (střevní tuberkulóza) studia přerušit; léto a podzim 1881 strávil v domácím ošetřování u rodičů ve Všetatech, kde nemoci podlehl a byl pohřben.

Od počátku gymnazijních studií na sebe H. upozorňoval hudebním, jazykovým a stylistickým nadáním. Ovládal hru na housle, klavír a varhany, pokoušel se o vlastní hudební kompozice (valčíky, variace národních písní), 1880 zhudebnil báseň V. Hálka Nic nejsem víc. První verše, které napsal ve třinácti letech, měly charakter příležitostných básní (*Do památníku*) nebo byly ohlasem probuzeného zájmu o národní historii (*Čechův vlast*), ojediněle reflektovaly probouzející se milostný cit na pozadí vzpomínek na zemřelou sestru (*Opuštěná*). Tematicky celistvý soubor veršů poznamenaný předtuchou blízké smrti vytvořil H. v období 1880–81, kdy se prostřednictvím přírodní a vlastenecké lyriky pokusil o vyjádření vlastního vztahu k životu. Vedle veršů psal i drobné povídky (*Obrázek z naší ulice*), které svědčí o kultivovaném fabulačním nadání; pokoušel se rovněž o překlady německé (E. Gnad, G. E. Lessing) a francouzské (J. Racine) poezie. Rukopisy nevelké literární tvorby, která je zajímavá mladistvým patosem a symbolikou předčasného poznání nenaplněného smyslu života, sedmnáctiletý autor před rodinou i přáteli až do své smrti pečlivě tajil. Jejich výbor ve vlastním uspořádání (Lesní růže, Básně historické a vlastenecké, Různé básně, Překlady, Povídky) vydal básníkův otec pod názvem *Vínek z pozůstalých básnických prací*. V době první světové války byla tato jediná H. knižní práce pro své vlastenecké motivy vyloučena pod záminkou nízké estetické hodnoty ze žákovských knihoven.

PŘÍSPĚVKY *in* (posmrtně): Jarý věk (1885); Jitřenka (1882). ▮ KNIŽNĚ (posmrtně): Vínek z pozůstalých básnických prací (BB, PP 1882). ▮

LITERATURA: ● nekrology: an., Studentské listy 1881, s. 61; an., Jitřenka 1882, s. 216 ●; V. Hejtmánek (otec): Životopisný nástin V. H., in V. H.; Vínek... (1882); an.: ref. Vínek, Vesna 1882, s. 92.

pš

František Vladislav **Hek**

* 11. 4. 1769 *Dobruška*
† 4. 9. 1847 *Kyšperk* (Letohrad)

Satirický, humoristický, didaktický a meditativní básník a prozaik. Autor memoárů, naučných článků a traktátů, hudební skladatel; osvícenský racionalista usilující literární tvorbou působit ve prospěch mravní a náboženské výchovy a obecného vzdělání.

V německých textech se psal též Höck, Hoek, v českých Heck. Otec zámečník a kupec, pocházel z nizozemské rodiny, matka z dobrušského rodu původně českobratrského. Asi 1779 byl H. přijat za vokalistu do pražského kláštera,

1782–85 studoval na piaristickém gymnáziu (záznam o pokračování ve studiích nebyl zjištěn), v Praze byl asi do 1787 (v autobiografii uvádí dokončení tzv. filozofie a zápis na právnickou fakultu). Živil se nejspíše hudbou; zpíval na chrámových kůrech, byl sboristou ve Stavovském divadle, vyučoval hudbě, komponoval písně a taneční skladby. Seznámení s K. R. Ungarem (prostřednictvím K. Royka) mu umožnilo využívat fondů univerzitní knihovny; četl zejména A. Blumauera, Ch. F. Gellerta, S. Gessnera, F. Hagedorna, G. E. Lessinga, F. G. Klopstocka, G. W. Rabenera, Ch. M. Wielanda a humoristicko-satirické romány (M. de Cervantes, A. R. Lessage). Otcem přinucen vrátit se domů byl krátce praktikantem na zámku v Opočně, pak pracoval v otcově obchodě, který 1790 převzal; oženil se 1792 (syn a dvě dcery, manželka zemřela 1821). Navázal opět styky s Prahou, přispíval do periodik M. V. Krameriusa a byl s ním i v obchodním spojení jako jeho kolektor; byl ve styku se studentským literárním kroužkem organizovaným Š. Hněvkovským a A. J. Puchmajerem (příspěvky v 1. sv. Sebrání básní a zpěvů, 1795), komponoval, shromáždil velkou knihovnu; v společnosti J. L. Zieglera (styky za jeho působení v Dobrušce a v Dobřanech) přijal vlastenecké jméno Vladislav. Při požáru Dobrušky 1806 přišel o majetek, zranil se, dlouho byl nemocen. Zastával pak veřejné funkce (starší společenstva právovárečníků, poručník sirotků, školní dohlížitel), úřad purkmistra odmítl. Při stavbě nového domu se zadlužil, po státním finančním krachu 1811 se octl téměř na mizině. Měl rozepře s dobrušským děkanem a s místním magistrátním radou. 1817–22 byl vyšetřován pro prodej českých protestantských biblí tištěných v Berlíně. V náboženském rozjímání *Veliký pátek*... (upravený výňatek z Postily české od T. Bavorovského) z 1820 promítl do charakteristiky postav Kristových nepřátel a soudců a do zpodobení veřejných poměrů reálné rysy svých dobrušských protivníků a místních poměrů tak, že po žalobě dobrušského magistrátu (označující H. za „hanebného paskvilanta, buřiče a rouhače") byla kniha konfiskována a H. odsouzen do vězení (trest nenastoupil pro špatný zdravotní stav). Jeho zadlužený majetek byl 1822 prodán v dražbě, 1823 opustil H. Dobrušku. Stal se pak lázeňským dozorcem v Janských Lázních (asi do 1830), mimo lázeňskou sezónu se vydával na cesty k přátelům (např. 1827 Rettigovi v Rychnově n. Kn.) a za výdělkem; 1828–29 pořádal vrchnostenskou registraturu ve Vrchlabí. V 30. letech asi žil u mladší dcery v Kyšperku, pobyt často přerušoval; např. 1830 byl v Žamberku (lékař F. X. Koráb), 1831 v Jaroměři (M. S. Patrčka), 1832 zavítal přes Žacléř do Prahy, 1834–35 byl u syna ve Vratislavi, 1840 v Litomyšli (Rettigovi) a od 1832 častěji pobýval u hraběnky von Reden ve slezském Bukovci (Buchwald, Bukowiec). Na její doporučení pořizoval od konce 1840 pro Jednotu bratrskou v Ochranově německé výtahy z česky psaných akt lešenského archívu Jednoty; bydlel v Nízkém u Zhořelce. V září 1841 práci dokončil, putoval pak rodným krajem, asi 1842 se nastěhoval k dceři do Kyšperku a podnikal výlety k přátelům do Litomyšle, Brandýsa, Ústí n. Orlicí (pro ústeckou chrámovou hudbu napsal koncem 1842 svou nejvýznamnější skladbu, pastorální mši). 1844–46 znovu žil v Nízkém a začal tu psát německou autobiografii *Beiträge zu einem Entwurf meines Lebenslaufes* (Příspěvky k náčrtu mého životopisu). Materiálovým podkladem mu byly matčiny zápisy a jeho dřívější kronikářské záznamy. Poslední, čtvrtý díl pamětí, dovedený do počátku 20. let (smrt manželčina), dokončil v Kyšperku v květnu 1847. Léčil se pak v nedalekém Ústí n. Orlicí, v červnu 1847 se vydal do Prahy a u svého přítele, faráře reformované evangelické církve, pořádal farní archív. Zemřel v Kyšperku a na tamním novém hřbitově byl pohřben. – Osobnost H. transformoval A. Jirásek (s částečným použitím H. pamětí) do románové postavy F. L. Věka.

H. publikoval od 1790 do 1844, jeho nejproduktivnějším údobím bylo 2. desítiletí 19. století. Jeho tvorba, neměnic v časovém postupu původní východisko ideové (osvícenský racionalismus, neformální zbožnost, křesťanská etika) ani umělecké (klasicismus), je především nástrojem autorova veřejného působení, zaměřena zejména k mravní výchově, osvětě, lidovýchově a k obecně prospěšné harmonizaci mezilidských vztahů. Jako básník pěstuje H. téměř výlučně poezii gnómickou, didaktickou, meditativní, satirickou a humoristickou. Jeho příznačným žánrem je epigram (spolu s veršovanou anekdotou epigramaticky vyhrocenou): jednak vyjadřuje zásady lidského chování a jednání, jednak humorně baví, jednak postihuje nedostatky povahové (licoměrnost, závist, pobožnůstkářství, touha po majetku atd.). Také v rozsáhlejších (většinou čas.) skladbách H.

(*Rozjímání na den prvního ledna 1815; Řídí-li se svět Novým rokem?; Opravovatelům světa; Satirik*) často bývá ironie a parodie prostředkem satiry. Autor si tu vytvořil typizovanou postavu sobce, prospěcháře, obojetníka Sulcia (jméno převzato z Horatiových Satir) a jeho družky Popelky (sám se podepisoval pseud. Antisulcius). Látkově jsou H. gnómy a satiry zčásti závislé na literární a filozofické tradici, zčásti zobecňují autorovy zkušenosti (též jeho kritická pozorování negativních jevů českého vlastenectví). Větší didaktické skladby jsou buď souborem sentencí, nebo veršovanými traktáty o ctnosti, poctivosti, štěstí apod. Poezie H. je psána přízvučnými nerýmovanými verši, nejběžněji hexametrem a elegickým distichem, častá je i sapfická strofa; v stáří veršoval H. také časoměrně. Prózou psal naučné články, průpovědi a aforismy (obdoba jeho gnómických epigramů), později krátké povídky a náboženská rozjímání. V naučných článcích (např. *Kupecké umění, Starobylé památky*) vycházel mnohdy z textů humanistické literatury a uplatňoval v nich i své verše, popřípadě adresné invektivy a satirické obrazy. – Dnes nezvěstné, jen podle titulu známé práce H.: Hrabě Walter z Ankresu, podivný příběh nestálého štěstí (1790); pokus o překlad Robinsona (1790); Sebrání přátelských listů z krajiny mrtvých (1790); Rozjímání, co má křesťan při provázení mrtvého mysliti (1795, cenzurou nepovoleno k tisku); Zdraví nejpřednější života lidského záležitost (asi 1841); Domácí utěšitel (1844, 2 díly, 70 rozjímání).

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Anteprenumerarius, Antiprenumerarius, Antisulcius, Dobrota Smíchorád, J. Toužil, Lidmila (nebo Ludmila) Hekova, Terezie Vlasta (nebo Vlasta) Hekova, Vladislav, Žerotín z Dobrovice; F. H., F-k H-k v D-šce, F. V. H., H., H-., H-k, -o-k, V. H., Vl-. ▮ PŘÍSPĚVKY *in*: C. k. pražské poštovské noviny (1790); C. k. vídeňské noviny; C. k. vlastenské noviny (1815); Čas. pro katol. duchovenstvo (1842); Čechoslav (1820–23); Čes. včela (1842); Hyllos – Dobrozvěst (1819); Jindy a nyní (1833); sb. Kniha zlatá 1, 2 (1817); Krameriusovy c. k. vlastenské noviny (1816–19); Květy české, pokr. Květy (1834–44); Literní příl. k C. k. vídeňským novinám (1815–16); Nový kalendář tolerancí (1816, 1817); Prvotiny pěkných umění (1813–14); Rozmanitosti (1817–19); alm. Sebrání básní a zpěvů 1 (1795); Týdeník aneb C. k. národní noviny (1816); Večerní vyražení (1831–33). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Řídí-li se svět Novým rokem? (B 1816, pseud. Dobrota Smíchorád). – *Ostatní práce:* Veliký pátek anebo Nábožné rozjímání o přehořkém umučení Pána našeho… (1820, podp. F. V. H.); Přítel čeládky. Kniha … pro všecku čeleď domácí… (1833). – *Výbor:* in J. Johanides: F. V. H. (1976). – *Souborné vydání:* Sebrané spisy F. V. H. (nakl. ČAVU, 1917–1924, 3 sv., ed. J. Jakubec). ▮ KORESPONDENCE: in J. Johanides: F. V. H. (synu F. A. H. z 1814–16, dceři Ludmile, provd. Štolovské, z 1841 a 1847, F. X. Korábovi z 1841, přátelům do Nízkého z 1842, J. Pospíšilovi z 1841–44, F. Vavákovi z 1791; 1976, ed. a přel. J. Johanides). ▮

BIBLIOGRAFIE: in J. Johanides: F. V. H. (1976, dílo, koresp., nepubl. práce, rkp. pozůstalost, literatura). ▮ LITERATURA: F. V. H. píše synovi (soukr. tisk 1940, ed. a přel. J. Dostál); J. Berkovec: Jiráskův F. L. Věk – skladatel (1958); L. Hladký: F. V. H. (F. L. Věk) a jeho literární přátelé (Dobruška 1973); J. Johanides: F. V. H. (1976). ▮ A. Rybička: Dodatky k životopisům starších spisovatelů, ČČM 1875, s. 221; es (E. Schmidt): F. V. Hoek, Bratrské listy 1894, č. 7; A. Jirásek: Na dobřanské faře, Osvěta 1897 → Rozmanitá próza 2 (1920); J. Jakubec: Tři čeští epigramatikové, Obzor literární a umělecký 1900; V. Č. (Černý st.): F. L. Věk – F. L. H. + K životopisu F. V. H., obojí Hlasy od Metuje (Krčín) 1904, č. 22–32 a 36; J. Pešek: Královéhradecká vlastenecká družina, Nová doba 1909, knižně 1910; A. Jirásek: F. V. H., Zlatá Praha 1909 → Rozmanitá próza 3 (1913); J. Pešek: F. V. H. a Jiráskův F. L. Věk, Královéhradecká ročenka 1913, též Osvěta lidu (Hradec Král.) 1921, č. 31–35; G. Záhorský: F. V. H. (spor o H. Veliký pátek), Královéhradecká revue 1914 + F. V. H., LF 1914; J. Jakubec: Slovesné práce ve Vídeňských novinách 1813 a v Krameriusových Vlastenských novinách 1815, LF 1916; Č. Zíbrt: Jiráskův Věk básníkem (ref. F. V. H.: Sebrané spisy 1), NL 24. 8. a 25. 8. 1917; Fdký (F. Frýdecký): F. H., prodavač biblí, Topičův sborník 5, 1917/18; J. Jakubec: F. V. Heka Veliký pátek, Sborník filologický 1922 + H. činnost literární – H. řeč spisovná, in F. V. H.: Sebrané spisy 3 (1924); J. Pešek: F. V. H., Čas. pro dějiny venkova 1924; an.: Historická osobnost F. L. Věka, Jednota bratrská 1924, č. 8–11; J. Pancíř: F. H., Kladská stráž (Nové Město n. Met.) 1926, č. 9–27; J. B. Čapek in Československá literatura toleranční 1 (1933); A. Novotný: Jiráskův F. L. Věk ve světle soudobých dokumentů, NL 11. 3. 1934 + Výstava Jiráskův F. L. Věk… (1934, katalog); V. Žáček: Válečná píseň Hekova–Patrčkova z r. 1813 (text písně Zpěv českých bojovníků), Rozhledy po lit. a umění 1934; V. Jirát: Dvě postavy z Jiráska…, KM 1940; ac (A. Císařová): Z rodinného života a mládí F. V. H., Kostnické jiskry 1953, č. 22; B. Popelář: F. L. Věk a divadlo v Brně, Vlastivědný sb. moravský 9, 1954; J. Johanides: Příspěvek k životopisu F. V. H. (výbor z H. kronikářských zápisů), sb. Hradecký kraj 3, 1959; Z. Šimeček: Bibliografie období 1801–1848 a církevní cenzura (cenzura H. Velikého pátku), sb. Česká bibliografie 5, 1966; J. Johanides: Knihovna F. V. H., sb. Strahovská

knihovna 3, 1968; R. Zrůbek: Hudebníci z kraje pod Orlickými horami, sb. Orlické hory a Podorlicko 1, 1968; J. Panáček: Život Terezy Vlasty Hekové, sb. Orlické hory a Podorlicko 2, 1969; L. Hlaváčková: Lékaři a léčení v pamětech F. V. H., Farmakoterapeutické zprávy 1970, č. 4; J. Johanides: F. L. Věk a F. V. H., Svět práce 1971, č. 45–48; E. Flégl: Pobyty F. V. H. – Jiráskova F. L. Věka – na zamilovaných Krkonoších, Krkonoše 1972, č. 3; M. Hloušek: F. L. Věk a naše Jednota, Jednota bratrská 1972, č. 3–4; an.: F. L. Věk a Jednota bratrská, Jednota bratrská 1972, č. 5; L. Hladký: F. L. H. a jeho vztah k Jednotě bratrské, Jednota bratrská 1972, č. 10; J. Johanides: O vzniku F. L. Věka – F. V. H., lidový buditel, Sborník NM, ř. C, 1973; R. Zrůbek: Sedloňov v Orlických horách (nově objevené H. hudební skladby), Opus musicum 5, 1973, č. 4; J. Berkovec: F. V. H. – skladatel, sb. Orlické hory – Podorlicko 6, 1974; J. Snížková: Neznámé skladby F. L. Věka, Svob. slovo 18. 1. 1974; J. Johanides: F. V. H. Příspěvek k jeho životu a dílu 1, 2, sb. Strahovská knihovna 9, 1974, 10, 1975 + Znovu v knihovně F. V. H., sb. Knihovna 10, 1977.

mo

Jan **Helcelet** viz in **Koleda** (1)

Jan Teobald **Held**

* asi 1. 12. 1770 *Třebechovice pod Orebem*
† 30. 6. 1851 *Praha*

V své době proslulý pražský lékař a amatérský hudebník, autor příležitostných a odborných publikací. Nový zájem o jeho osobnost a dílo (korespondence, německy psané rukopisné paměti) vyvolalo Jiráskovo beletristické zobrazení Helda v románu F. L. Věk.

Křtěn (2. 12. 1770) Jan František Heldt, podepisoval se výlučně Held, psán též Jan Děpold H. – Otec, třebechovický felčar a měšťan, zemřel 1781 na následky zranění, která utrpěl od vzbouřených sedláků. H. chodil od tří let do školy v rodišti, jako dobrý zpěvák se stal vokalistou v Praze na Starém Městě v kostele Matky Boží na Louži (1783–87) a u křižovníků (do 1789). Po dvou letech hlavní školy v Praze začal 1785 studovat na novoměstském piaristickém gymnáziu a ještě téhož roku přešel do staroměstského, od 1789 studoval na univerzitě tříletou filozofii (profesoři K. H. Seibt, A. G. Meissner, I. Cornova, S. Vydra), od 1792 medicínu. Po promoci (1797) se stal lékařem v nemocnici milosrdných bratří, 1799–1827 byl tu primářem (řádným fyzikem), mimoto několikrát působil jako zástupce primáře ve všeobecné nemocnici (poprvé a nejdéle 1806–11), 1813 zřídil a vedl provizorní špitál v klášteře uršulinek, 1831 řídil cholerový špitál na Novém Městě. Brzy si vybudoval i rozsáhlou soukromou klientelu. Nebyl univerzitním profesorem, ale podle dobových zvyklostí mohl být examinátorem při rigorosech (1823–47) i zastávat akademické funkce (děkan lékařské fakulty 1818–19, 1823–25, rektor 1826). Podílel se na založení a činnosti prvních dětských domovů v Praze (1832) a v Plzni (1834). Byl všestranně vzdělaný, žil velmi společensky, znal se s většinou významných osobností tehdejší Prahy, přístup do zámožných měšťanských, šlechtických a uměleckých kruhů mu umožňovala také proslulost hudebníka (barytonista; houslista, violista a kytarista) a skladatele (písně, drobné instrumentální kompozice). Zůstal neženat, měl nemanželského syna (nar. okolo 1798, matka dnes neznáma), od 1802 se stýkal a od 1808 žil ve společné domácnosti s hr. A. Příchovskou (zemř. 1831). 1803 podnikl delší cestu do Vídně, 1805 do Saska a Durynska, v 30. a 40. letech se léčil v K. Varech. Byl pohřben na vlastní přání v rodných Třebechovicích, o něž po celý život pečoval různými dary.

Příležitostná publikační činnost H. se týkala jeho povolání (např. stručné knižní dějiny nemocnice u milosrdných bratří) a zájmů (knížky o K. Varech aj.); na jeho latinském historickém pojednání o pražské univerzitě v době Kutnohorského dekretu, které H. přednesl a vydal na závěr svého rektorského působení, se podílel jeho přítel F. Palacký. Ke konci života (1843–51) psal německy své memoáry, neurčené ke zveřejnění, s tit. *Einige Data zu meinem künftigen Nekrolog* (Některé údaje k mému budoucímu nekrologu) a *Der Daten zu meinem Nekrolog zweiter Teil* (Druhý díl údajů k mému nekrologu). Jsou psány na podkladě deníkových záznamů (dnes dochovány jen deníky z karlovarských pobytů) a koncipovány chronologicky (do 1814), obsahují však poznámky i z doby mladší, hlavně ze 40. let. Vedle životních osudů H. a autorových úvah a názorů jsou tu v pestré směsici zaznamenány i údaje, zprávy a postřehy ze života politického, kulturního, společenského a charakteristiky osob z rozličných oblastí veřejného i soukromého života sklonku 18. a 1. pol. 19. stol. I při roztěkanosti

podání a značné subjektivnosti hodnotových soudů představují závažný historický pramen. Veřejnost s nimi seznámil A. Jirásek na poč. 20. stol. Jiráskův beletristický portrét H. v románu F. L. Věk, záměrně idealizovaný (např. H. nebyl aktivním účastníkem národního hnutí), vzbudil pak nový zájem o tuto již zcela zapadlou osobnost a knižní vydání překladů z H. korespondence (1939) bylo přijato jako významná kulturní událost. Paměti H. vcelku vydány nebyly, porůznu byly z nich časopisecky publikovány výňatky (česky i německy), nejpodrobněji s nimi seznamuje monografie L. Hlaváčkové-Kratochvílové.

PSEUDONYM, ŠIFRA: Jan Orebský; J. T. H. ▮ PŘÍSPĚVKY *in*: Almanach de Carlsbad (1835–49); Čes. včela (1837); Der Freimütige (1816); Hesperus (1817–23); Květy (1837); Monatschrift der Gesellschaft des vaterländ. Museums in Böhmen (1828, Über Kaiser Karl IV. und die hohe Schule in Prag); – posmrtně (většinou výňatky z pamětí): Besedy Času (1906, Obrázek ze staré školy); Bohemia (5. 1. 1928); Der deutsche Arzt in der Tschechoslowakischen Republik (Ústí n. L., 1938); Deutsche Presse (25. 8. 1930, 1. 1. 1933); Lid. noviny (nedělní příl. 8. 12. 1935 až 13. 9. 1936); Medizinische Klinik (1932–33); Prager medizinische Wochenschrift (1905); Prager Presse (8. 12. 1935); Prager Tagblatt (8. 9. 1909); Zvon (1905). – Hudební skladby in: Euphonia (b.d., asi kolem 1810); Harmonia (1805); Sechs Lieder mit Klavierbegleitung (b.d., 1803); Sechs Lieder und ein Zweigesang aus Tiedges Echo oder Alexis und Ida (b.d., ed. J. N. Vitásek); J. N. Vitásek: Zpěvy duchovní 2 (1834); – posmrtně: Album českého bel canta (1949, ed. J. Bramberger); J. Flegl: Čeští mistři 18. stol. (1936); Z doby našeho probuzení (1921). ▮ KNIŽNĚ. *Věcná literatura:* Ein Wort bei der Immatrikulation... am 13. 2. 1819 (Vídeň 1820); Kurze Geschichte der Heilanstalt der barmherzigen Brüder in Prag (1823); Tentamen historicum illustrandis rebus anno MCCCCIX in universitate Pragena gestis... (1827); Blick auf Karlsbad (1835); Zweiter Blick auf Karlsbad (1838); Observations sur Carlsbad (1838); Dritter Blick auf Karlsbad (1849); Blick auf die praktische Medizin der Neuzeit (1850). – *Hudební skladby:* Píseň při vysvěcování chrámu na hoře Oreb u Třebechovic (1835, na slova K. A. Vinařického); Šestero selských písní (1846, pseud. Jan Orebský, na slova K. S. Šnajdra). ▮ KORESPONDENCE: Dopisy bratrovi a jiným (hr. B. Berchtoldovi z 1833, J. de Carro z 1831, I. Cornovovi z 1817, F. A. Gerstnerovi z 1832, bratru Ignácovi H. z 1814–16, synovci Valeriánovi H. z 1814–16, F. Palackému z 1827–45 aj., celkem 57 adresátů z 1814–47, ed. a překl. J. Květ, 1939). ▮

BIBLIOGRAFIE (díla i literatury): in L. Hlaváčková-Kratochvílová: J. T. H. 1770–1851 (1972). ▮ LITERATURA: W. R. Weitenweber: Aus dem Leben und Wirken des Herrn Dr. J. T. H. (1847); A. J. Winter: Slavnostní řeč... při odhalování pamětní desky J. T. H. Orebskému... 6. září 1885 (1885); K. Štětina: Dr. J. T. H., lékař, profesor a rektor Karlovy univerzity (1931); F. Probošt: J. T. H. (1935); L. Hlaváčková-Kratochvílová: J. T. H. 1770–1851 (1972). ▮ V. Dušek: Zvláštní slavnost vlídnosti a lásky v Třebechovicích v Čechách..., Rozmanitosti 1818, I; an.: nekrolog, Lumír 1851, č. 22; A. Jirásek: Výňatky z nekrologu J. T. H., Zvon 5, 1904/05 → (s tit. Z nekrologu MUDra J. T. H.) Spisy, sv. 33 (1908); K. Štětina: Dr. J. T. H., Zlatá Praha 31, 1913/14 + Dr. J. T. H. (též přehled starších prací o H.), Výr. zpráva čes. dív. lycea u sv. Voršily za šk. r. 1913/14, 1914; J. Volf: Konfiskovaná melodie (zápis o konfiskaci písně J. Erlera v pamětech H.), Zvon 22, 1921/22; A. Hnilička: Z neznámé korespondence F. Palackého dr. J. T. Heldovi, Zvon 22, 1921/22; J. Volf: Novovídské noviny, Čes. revue 1923; F. M. Bartoš: V předvečer Kutnohorského dekretu, ČNM 1928; J. Květ: Dr. J. T. H. o chorobě Dobrovského, Bratislava 1929; K. Štětina: MUDr. J. T. H., Samostatnost 1. 3. a 22. 3. 1929; F. Probošt: Dr. J. T. H., rodák třebechovický, Kraj královéhradecký 4. 5. 1935; J. Drachovský: Projev k slavnostem Heldovým v Třebechovicích, Kraj královéhradecký 15. 6. 1935; J. Volf: Řeč H. k odchovancům varhanní školy r. 1837, ČNM 1937; ● ref. Dopisy bratrovi a jiným: B. (E. Bass), LidN 9. 10. 1939; A. M. Brousil, Venkov 26. 10. 1939; Hk (J. Holeček), Naše zprávy 11. 10. 1939, č. 63; V. Jirát: Dvě postavy z Jiráska, KM 1940 → (s tit. Doktor Held) Uprostřed století (1948) a Portréty a studie (1978); F. Krčma, Střední škola 1940, č. 1; F. Kutnar, ČČH 1939; K. P. (Polák), Nár. práce 22. 10. 1939; A. Pražák, Čteme 2, 1939/40, č. l; A. Vyskočil, Akord 7, 1939/40 ●; J. Bramberger: J. T. H., Bertramka 1951, č. 5; O. Matoušek in Lékaři a přírodovědci doby Purkyňovy (1954); K. Nejdl, F. Švehla: Tři dopisy J. T. H. (v Carrově Almanach de Carlsbad, 1835, 1838 a 1849), Karlovarský lázeňský časopis 1957, č. 1; J. Polišenský: Historie a univerzita v předbřeznové době a v revolučním roce 1848, AUC, Philosophica et historica 2, 1958; K. Kučera: Příspěvek k rektorskému roku J. T. H., AUC, Sborník příspěvků k dějinám UK 1, 1960; L. Hlaváčková: Karlovy Vary ve světle deníkových záznamů J. T. H., sb. Minulostí Západočeského kraje (1967) + Pražský lékař J. T. H. a František Palacký, Farmakoterapeutické zprávy 1968; F. M. Bartoš: Počátky F. Palackého v Praze, Jihočeský sborník historický 1969; J. Milota: Kytička pomněnek památce J. T. H., Zprávy z Bertramky 1–2, 1970; L. Hlaváčková: 200 let od narození Dr. J. T. H., Praktický lékař 1971 + J. T. H. – osobnost skutečná a literární, Sborník NM, řada C – lit. hist., 1971.

mo

Antonín **Helebrant** viz Miloslav **Javorník**

Raymond **Héli**

* 30. 3. 1901 *Plzeň*
† 1945

Diletující autor veršů, próz a operetních libret.

Vl. jm. Václav Halík. – Pro nemoc nedokončil základní školní docházku, celý jeho život poznamenala nevyléčená tuberkulóza, kromě toho kulhal. Vyučil se kovářem v Doubravce (Plzeň-D.), kde také žil jako kovář. Od října 1936 zřízenec, později úředník plzeňské obchodní komory, kde pracoval v knihovně. Za války přešel do soukromé propagační kanceláře v Plzni. Stal se členem fašistické organizace Vlajka a netajil se obdivem k Hitlerovi; na jeho udání gestapo revidovalo knihovnu obchodní komory. Po osvobození ČSR byl internován a jeho stopa se ztrácí, rozporné verze se shodují jen v roce úmrtí. Podle dedikací v jeho knihách pobýval před válkou v cizině (Heidelberg, Ingolstadt, Tyrolské Alpy), to však byla patrně jen literární fikce stejně jako devítičlenná mezinárodní Societas Monumentus (sic!, teprve později Monumentum) Amicitiae Immortalis (MAI), v jejíž „produkci" H. ve 30. letech vydával své publikace a s jejímž programem seznamoval v letácích a v průvodních textech svých publikací (vydávaných většinou v Plzni).

H. prvotina byla pozdním a neumělým ohlasem proletářské poezie; budila dojem, že jde o talentovaného dělníka samouka, slohově poučeného jednak u Vrchlického, jednak u Wolkra. Už druhá sbírka prostomyslných „selských písní milostných", s nimiž ostře kontrastuje úvodní veršovaná apostrofa, jíž se Reymont-bard obrací vysokým slohem k Eugenu-vévodovi, však prozradila, že autor je jen ctižádostivý imitátor a eklektický verbalista. Další práce, v nichž se H. stylizoval za mluvčího poutníků znavených životem, vyděděnců klidu a vyvolenců, poctěných „závanem věčnosti", jsou směsí ohlasů četby různorodé poezie, filozofie i náboženství, provázených invektivami proti oficiálně uznávaným literátům a kritice, kterou H. nazýval nestoudným kamelotismem. Myšlenkovému zmatku odpovídá nesourodost žánrová i slohová; výrazová nabubřelost rozmáchlých spiritualizujících vizí se střídá s prostoduchými napodobeninami lidové poezie a neobratnými pokusy o složitější veršové formy (sonet, sestina); podobně v H. próze sousedí démonická osudovost s žánrovými obrázky. Domýšlivé autostylizace kontrastují s nedostatky v pravopise, zejm. v psaní četných cizojazyčných jmen a slov. Utkvělý pocit zneuznání pojící se s autorovým velikášstvím zavedl H. od výpadů proti „zdiskreditované západní kritice" a proti „trvajícímu režimu" korupce přes dedikace (např. Gretě Garbo, „bledému květu z dynastie královských šílenců") až k hledání satisfakce u nacistů, jejichž vkusu zřejmě vycházelo vstříc H. závěrečné „oproštění" ke slohu operety a k pseudolidovosti variací na lidovou píseň.

PSEUDONYMY: M. A. I. Sextus, MAI UNIVER, Reimond Héli, Reymont Héli. ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Čech; Čes. deník; Jeviště; Lid. deník; Nová doba; Plzeňský kraj; Venkov. ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie a práce o literatuře:* Ruce stavitelů zítřků (BB 1927, pod vl. jm., v závorce pod ním Reymont Héli); Polní kvítí (BB b. d., 1929, podp. Reymont Héli); Vášeň (PP 1931, na obálce Raymond Héli, na tit. listě M. A. I. Sextus); Nepokoj královský (BB 1937, pseud. MAI UNIVER); Manifest (leták, Dobravka 1932); Stará elegie (R b. d.); Bouře (B 1937); Au souvenir (BB 1938); Horské zvonky (BB 1940); Klatovské varianty (BB 1941). – Mimo to 1942 v Plzni jako samostatné dvoulisty texty písní (Mne smutek jal, Ty a zase ty…, Neumí to nikdo říci…, Naše mladá láska…, Tihle muži, Oh, ženy…) z operety Námluvy její výsosti. ▮ SCÉNICKY. *Libreta:* Ius primae noctis (Plzeň 1930, hudba René Mottl); Námluvy její výsosti (Plzeň 1942, libreto Jaroslav Halík, texty písní R. Héli, hudba Jiří Moren, tj. René Mottl). ▮

LITERATURA: B. Polan: Slovo o knížce a jejím autorovi, in V. Halík: Ruce stavitelů zítřků (1927); ok. (V. Prokůpek): Básník primitiv (ref. Vášeň), Venkov 3. 12. 1930; V. Hrbek (Z. Kalista): ref. Bouře, Lumír 64, 1937/38, s. 154; F. Buriánek in Literární Klatovy (1962, s. 94).

mb

Servác **Heller**

* 12. 5. 1845 *Vlašim*
† 2. 9. 1922 *Bad Kissingen* (Německo)

Žurnalista a prozaik, tvůrce českého salónního románu; v jeho beletrii se vlivy žurnalistické praxe spojují s dějově rušnou, napínavou fabulí. Autor cestopisných i národopisných črt i fejetonů a zejména historicky dokumentárních pamětí. Redaktor literárních časopisů a mladočeský politik.

Podepisoval se i Servác Bonifác H. – Nejmladší z šestnácti dětí učitele a vlašimského hudebníka, matka pocházela z měšťanské rodiny v Jihlavě. Nejstarší bratr Ferdinand (1824–1912) se stal hudebním pedagogem, spoluzakladatelem pěveckého spolku Hlahol a spolutvůrcem společenského tance Česká beseda. Po triviální dvoutřídní škole ve Vlašimi navštěvoval S. H. 4. třídu hlavní školy v Jihlavě (1856/57) a poté pražská gymnázia: Akademické na Starém Městě (1857–59) a novoměstské piaristické, kam přestoupil, když získal ubytování v konviktu arcibiskupského semináře. Zde navázal celoživotní přátelství se spolužákem S. Čechem. Po maturitě (1865) si zapisoval filozofii a práva na pražské univerzitě, na podzim 1866 odcestoval do Moskvy, kde se stal vychovatelem v rodině českého houslového virtuóza, profesora tamější konzervatoře F. Lauba. Ocitl se v okruhu slavjanofilských politiků a učenců a stal se trvalým obdivovatelem Ruska a vyznavačem jeho osvoboditelského poslání vůči ostatním slovanským národům. V době moskevské národopisné výstavy (1867) o ní psal do Nár. listů; tak začala jeho žurnalistická dráha, jež po návratu (1868) vyústila 1870 v členství v redakci Nár. listů. Jako jejich zpravodaj působil H. 1872 v Berlíně na schůzce tří císařů a opět v Moskvě (byl i na Krymu, kam situoval několik svých románových příběhů), 1877 sledoval při ruském hlavním štábu rusko-tureckou válku za osvobození Bulharska (i odtud čerpal látku ke svým prózám), 1892 podnikl rozsáhlou studijní cestu přes Halič na Krym a do Zakavkazska, pak navštívil národopisnou výstavu v Plovdivu a Srbsko, 1895 procestoval Korutany. V Nár. listech prošel téměř všemi rubrikami, psal úvodníky i zprávy ze soudní síně, řídil domácí i zahraniční politické zpravodajství, působil jako sněmovní zpravodaj, psal literární i hudební kritiky, občas zastupoval Nerudu jako fejetonista i divadelní recenzent. Od 1868 se podílel i na kulturním a politickém životě. Byl jednatelem Akademického čtenářského spolku, jednatelem obnovené Lípy slovanské, 1869 se stal prvním předsedou literárně řečnického spolku Slavia; t. r. byl šest týdnů vězněn pro účast na přípravě tábora lidu na Blaníku. 1873 složil doktorát filozofie a převzal po Nerudovi a Hálkovi vydávání Lumíra, 1879 pak založil se S. Čechem čas. Květy. 1874 se stal členem výboru Umělecké besedy a Jednoty spisovatelů. 1883–85 působil jako poslanec za Kladensko a Slánsko na říšské radě, 1895 byl zvolen do zemského sněmu za Domažlicko a 1897 znovu do říšské rady za Karlín (do 1907). Od 1912 až do svého penzionování (1916) působil jako odp. redaktor Nár. listů; jejich vydavatelem pak byl od 1910 až do konce svého života, kdy tragicky zahynul v době léčení v bavorských lázních.

H. beletristické práce vycházejí z autopsie zobrazovaného prostředí, jež poznal na svých cestách (Rusko, Kavkaz a Krym, bulharská bojiště rusko-turecké války), v dětství (Vlašim) i ve zralém věku (Praha a český venkov). Také příběhy románů a povídek se opírají o vlastní zážitky (autor vstupuje do děje jako jedna ze zúčastněných postav); ve snaze o dějovou napínavost však H. tyto zážitky interpretuje v ryze romantickém duchu francouzských salónních románů a zejména tehdy módních divadelních her. Látku H. prací vesměs tvoří milostné vášně a intriky kolem nich; odtud plyne i nadměrná, často násilně zaplétaná a na efekt zaměřená fabulovanost těchto příběhů, v nichž autor někdy ani nestačí zvládnout všechny dějové momenty, které sice napoví, ale neřešeny opustí. Úsilí o vzrušivost a výjimečnost dostává přednost před pravděpodobností děje a černobílé rozvržení postav (ušlechtilé typy se stávají předmětem intrik padouchů) před psychologickou pravděpodobností jejich jednání (obdobně v řeči postav ustupuje jazyková charakteristika neosobní, knižně stereotypní mluvě). Snaha o romaneskní zábavnost poznamenala i ideovou stránku H. beletrie, zvláště v kresbě exotického prostředí ruských šlechticů, statkářů, bohatých kupců a důstojníků (*Král stepi, Bouře života, Pan markýz, Román na moři, V jižním kraji*); v zobrazení jejich způsobu života se H. vzdává jakéhokoliv analytičtějšího zřetele, konvence se projevuje i v líčení anarchistického hnutí (*Salomonida, Eugenie Ivanovna*). Střízlivější ráz mají H. práce z českého prostředí; vznikaly převážně v pozdějším tvůrčím období, kdy se H. snažil přiklonit k modernějším literárním tendencím a nevyhnul se přitom ani vnějšímu vlivu naturalismu. Vedle pražských podnikatelských kruhů a venkovských statkářů (*Na červeném dvoře, V ovzduší kláštera, Firma Stocký a spol.*) zachycuje i lidové prostředí (*Nástrahy, Hermína, Na horách*) a s ním i kus živé dobové atmosféry, zejména v pracích situovaných do Prahy 50. let 19. století (*Marie Šťastná, Z pražské kroniky minulého století*). Při všem soustředění na milostný děj dosahuje H. ve svých románech jisté

žánrové rozmanitosti. Pokusil se o humoristický román (*Román cestujícího člověka*) i o romány politické, plné dobově aktuálních úvah o slavjanofilství, vztazích Ruska a Rakouska (*Eugenie Ivanovna*), o vztazích Prusů a českého království (*Za vlády Prusů*). H. žurnalismus, který se v tom projevoval, ovlivnil i ostatní jeho prózu, zejména vsouváním obsáhlých dokumentárních popisů exotického prostředí a poučných výkladů zeměpisných, národopisných i přírodovědných, které kontrastují s celkovým romaneskním rázem práce. Často uvádí H. do děje i skutečně existující postavy současníků (v Salomonidě hudebníky F. Lauba, N. G. Rubinštejna, J. Wieniawského aj., v Eugenii Ivanovně žurnalistu V. K. Šemberu, v románě Z pražské kroniky minulého století popisuje průběh svatby bratra Ferdinanda za účasti B. Smetany, F. Schulze, O. Malé aj.). Ačkoliv H. romány dosahovaly značných úspěchů a byly ve své době považovány za vyvrcholení české salónní prózy (zvrat v hodnocení přinesla 90. léta), zastiňují je dnes H. novinářské žánry, věcné cestopisné a národopisné studie a fejetony, zejména však několikadílné paměti, v nichž H. poutavě vylíčil kulturní a politické ovzduší 50. a 60. let, přinesl několik výrazných portrétů jednotlivců (S. Čech, F. Laub) i portrétů skupinových (redakce Nár. listů), podrobně dokumentoval tehdejší poměry politické a školské a popsal život tehdejší Prahy a Vlašimi. Z řady jeho literárněhistorických prací vyniká zejména studie o Nerudovi fejetonistovi (Lumír 1876), v níž H. první docenil básníkovu publicistiku, dále práce o S. Čechovi, J. Arbesovi aj. Trvalou stopu v rozvoji české literatury zanechala H. organizační a redaktorská činnost, především v Lumíru a v Květech, z nichž se hlavně H. zásluhou staly přední orgány autorů 2. pol. 19. století.

ŠIFRY: Dr S. H., H., (H)., -r., S. B. H., S. H., -sh, X, -x. ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Cesta (1918); Čes. svět (1918); Humorist. listy; Kalendář Koruny české; Květy (red. Hálek, 1867–69); Květy (red. Čech a Heller, od 1879 většina H. próz, 1883 R Salomonida, 1884 R Ve vyhnanství); Lumír (1873–77); Nár. listy (od 1867); Osvěta (1874); sb. Padesát let Národních listů (1910); Světozor (1886–97); sb. Založení Národního divadla r. 1868 (1918); Zlatá Praha (1885–1918); Ženský svět (1917). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Pohled na Moskvu (cestopis, 1868); Život na Rusi (národopisné fejetony, 1868); Král stepi (R b. d., 1882); Bouře života (R 1886); Salomonida (R 1888; 2. díl Ve vyhnanství jen čas.); Román na bojišti (1890); Román na moři (1892); Na červeném dvoře (R 1892); Pan markýz (R b. d., 1893); Román cestujícího člověka (1893); V ovzduší kláštera (R 1894); Nástrahy (P 1895); Hermína (R 1895); V jižním kraji (R 1895); Za vlády Prusů (R 1897); Marie Šťastná (P b. d., 1897); Na horách (R b. d., 1897); Firma Stocký a spol. (R b. d., 1899); Z pražské kroniky minulého století (R 1916); Z minulé doby našeho života národního, kulturního a politického 1–5 (paměti, b. d., 1916–23; díl 4. a 5. společně posmrtně, ed. F. Páta); Eugenie Ivanovna (R b. d., 1920, v 3. sv. Sebr. spisů); Chánova dcera (P b. d., 1920, v 3. sv. Sebr. spisů). – *Překlad:* A. N. Ostrovskij: Chudí poctivci (1883). – *Ostatní práce:* Národní slavnosti (polit. studie, 1868); Národové Jižní Afriky (pojednání, 1869); Válka z roku 1866 v Čechách, její vznik, děje a následky (polit. studie, 1896); Dr. Julius Grégr, jeho doba a působení (životopis, 1898); Jubileum velké doby (politická studie, 1918, obsahuje též Národní slavnosti). – *Souborné vydání:* Sebrané spisy (Pražská akciová tiskárna, 1919–23, 8 sv.). ▮ SCÉNICKY. *Překlady:* V. Sardou: Dora (1877, s J. Arbesem, S. Čechem); A. Dumas ml.: Cizinka (1877, s J. Arbesem, L. Quisem, B. Havlasou); B. M. Markevič: Dým života (1892). ▮ REDIGOVAL *časopisy:* Lumír (1875–76, se S. Čechem; od č. 28 1873–74 uveden jako vydavatel s J. V. Sládkem, 1875–76 se S. Čechem), Květy (1879–99, se S. Čechem); *sborník:* Almanach na oslavu 25letého trvání Akademického čtenářského spolku pražského 1849–1874 (1874, s jinými). ▮ USPOŘÁDAL A VYDAL: Výbor z politických řečí a úvah dra Karla Sladkovského (1899). ▮

LITERATURA: ● ref. Král stepi: F. Bílý, Osvěta 1882, s. 1 041; O. M. (Mokrý), NL 5. 9. 1882; S., Světozor 1883 ●; an. (J. Neruda): S. H., Humorist. listy 1883 → Podobizny 2 (1952); ● ref. Bouře života: Č., Lit. listy 1886; F. V. Vykoukal, Světozor 1886 + Osvěta 1887, s. 66 ●;● ref. Salomonida: A. F. Tichý (F. Dlouhý), Lit. listy 1888; F. V. Vykoukal, Osvěta 1888, s. 946; an., Zlatá Praha 1888 ●; J. V. Novák: ref. Román na bojišti, Lit. listy 1891; ● ref. Román na moři: F. V. V. (Vykoukal), Světozor 1892; A. Vrzal, Hlídka literární 1892, s. 215; J. Karásek, Lit. listy 1892; A. Procházka, Niva 1893 ●; an.: Dr. S. H., Zlatá Praha 1893; ● ref. Pan markýz: J. Karásek, Lit. listy 1894; -ín, Niva 1894, s. 112 ●; Jp: ref. V jižním kraji, Lit. listy 1895; ● ref. Na horách: F. V. V. (Vykoukal), Světozor 1897; Fr. H-ek, Lit. listy 1897 ●;● ref. Firma Stocký a spol.: V. (F. V. Vykoukal), Světozor 1899; M-a (J. Matějka), Lit. listy 1899; K. Nový, Obzor literární a umělecký 1900 ●; an.: Dr. S. H., Zlatá Praha 1914; V. Č. (Červinka): Sedmdesátka dra S. H., Zlatá Praha 1915; -n- (F. Sekanina): S. B. H., Zvon 15, 1914/15; ● ref. Z minulé doby ...: A. N. (Novák), Lumír 1916; F. Strejček, ČČM 1916, s. 254; J. Heidler, Čes. věda 2, 1915/18; -och- (F. S. Procházka), Zvon 16, 1915/16 ●; M. Hýsek: Dr. S. B. H., Čes. revue 3, 1919/20; ● nekrology: M. R. (Rutte), Cesta 5, 1922/

23; -čj-, LidN 3. 9. 1922; L. T., NL 3. 9. 1922; an., Večerník PL 4. 9. 1922; M. Hýsek, Naše věda 4, 1921/22 ●; M. Novotný: Literární dílo S. B. H., NL 8. 9. 1922; F. Páta: Zapomenutý ohlas bulharské romantiky v české beletrii, Rozhledy 1933; Ant. Veselý in Neblednoucí podobizny (1946); an.: S. B. H., Rovnost 2. 9. 1947; Ant. Veselý in S. H.: Pan markýz (1948); L. Tůma-Zevloun: Učitel novinářů, in Alej vzpomínek (1958).

zp

Jaroslav **Hendrych**

* 18. 3. 1875 *Praha*
† 22. 3. 1955 *Praha*

Lyrický básník z přelomu století, spisovatel a publicista v oboru církevních zákonů.

Gymnázium a práva vystudoval H. v Praze (doktorát 1898). Pak byl zaměstnán u několika politických správ; od 1920 až do odchodu do důchodu působil na min. školství v Praze v oddělení pro věci křesťanských církví (1925–26 a 1930–31 jako přednosta referátu min. školství v Bratislavě).

I ty básně H. přírodní a milostné lyriky, které vycházejí z žánrové scénky, přecházejí do dekadentní nálady rozčarování a marnosti. Obdobně i alegorický způsob vyjadřování kolísá mezi personifikacemi hálkovského ražení a dobovou symbolikou rozbolavělé, rezignující duše.

PSEUDONYMY, ŠIFRA: P. Z. Harden, Z. Harden; H-ch (odb. práce). ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Besedy lidu; Lumír; Rozhledy; Volné směry. ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Mně stůně mládí ... (BB 1900, uveden i pseud. Z. Harden); Žaltář (BB 1901). – *Ostatní práce:* Českomoravské církevní zákony 1, 2 (1931, s V. Buškem, K. Laštovkou, V. Müllerem). ▮

LITERATURA: V. Mrštík in J. H.: Mně stůně mládí ... (1900); ● ref. Mně stůně mládí ...: J. Vodák, Obzor lit. a umělecký 2, 1899/1900, s. 16; A. Novák, Rozhledy 9, 1899/1900; O. T. (Theer), Lumír 28, 1899/1900, s. 120 ●; J. Karásek: ref. Žaltář, Rozhledy 11, 1901, s. 160; B. Slavík: J. H. básníkem, Střední škola 15, 1934/35, č. 5.

pb

Vladimír **Henzl**

* 2. 9. 1910 *Brčko* (Jugoslávie)
† 31. 3. 1978 *Praha*

Prozaik píšící zejména pro mládež, překladatel především z angličtiny a publicista.

Dětství strávil v Bosně, kde jeho otec byl poštovním úředníkem. 1919 se rodina vrátila do vlasti a usadila se zpočátku v Bílovicích n. Svitavou. H. navštěvoval reál. gymnázium v Brně (1921–22), pak v Bratislavě (mat. 1929), kde také vystudoval práva (doktorát 1933); studoval i na právnických fakultách ve Francii (Grenoble) a v Anglii. Stal se asistentem ústavního práva na Komenského univerzitě v Bratislavě, krátce byl zaměstnán u Krajského soudu v Bratislavě a po vojenské službě nastoupil 1936 na min. zahraničních věcí v Praze v oddělení pro Společnost národů. Na podzim 1937 byl jmenován zástupcem konzula v Krakově; zde se v dubnu 1939 stal spoluzakladatelem první čs. vojenské skupiny v zahraničí, které od června 1939 velel L. Svoboda. Po vypuknutí války odešel H. přes baltické a skandinávské státy do Londýna, kde pracoval do května 1940 v kanceláři prezidenta Beneše. Pak přešel do čs. armády v již. Francii, po pádu Francie se přes Afriku a Portugalsko vrátil zpět do Anglie, kde zůstal v armádě do dubna 1945. Poté pracoval opět na min. zahraničních věcí a jako zástupce čs. vlády vedl hospodářská jednání v USA a Kanadě, od září 1945 v SSSR, Rakousku, Švýcarsku a řadě dalších evrop. zemí. 1946 se oženil. Od 1952 byl vedoucím pražské filiálky Chem. závodů J. Dimitrova Bratislava, 1969 krátký čas odborným poradcem prezidenta republiky L. Svobody pro věci literární (při práci na jeho pamětech) a poté až do smrti vedl pražské zastoupení chem. koncernu Hoechst AG. Podnikl cesty do Íránu, Indie, Singapuru, Austrálie, na Nový Zéland, Korfu aj. Spolupracoval s Čs. rozhlasem.

Literárně činný začal být V. H. v emigraci (básně a povídky časopisecky otiskované, román z období kolem Mnichova *Čtvero počasí*, sbírka povídek o životě čs. zahraničních vojáků *Vojín Václav Pišout a spol.*). Po válce se věnoval takřka výhradně literatuře pro mládež, a to jako autor původních prací i jako překladatel zároveň upravující předlohy. V dobrodružných románech s exotickým prostředím, rušným dějem a množstvím jednoznačně a výrazně cha-

rakterizovaných postav sledoval i věcné poučení: k některým z nich, např. k *Dobrodružství doktora Haiga* o marné výpravě za sněžným mužem do Himálaje či k *Zátoce pirátů* o opiových námořních bojích v Číně v minulém století, připojil H. na závěr obsáhlý přehled historických, zeměpisných a jiných odborných poznatků. Špionážní romány z druhé světové války (*Přiznejte se, kapitáne, Alibi mrtvého*) jsou založeny na autentických událostech z boje britské Intelligence Service s nacisty. V populárně vědecké knize *Umělý svět* spojil autor poučení o významných chemických objevech s poutavými životními osudy objevitelů.

PSEUDONYMY, ŠIFRA: Jan Kolovrat (Čechoslovák), Jan Kozma (Čechoslovák), Peter Bartovsky (Přehled, pokr. Týdenní přehled), Vladimír Černý, Vladimír Dvorecký; dr. vh. ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Čechoslovák (Londýn, od 1940); Krajanské listy (Luck, Polsko, 1939); Lid. noviny (od 1932); Newyorské listy (od 1945); Poupě (čas. pro ml., Londýn, od 1944); Přehled, pokr. Týdenní přehled (první čs. emigrantský časopis, Krakov, 1939); Svob. noviny (od 1945). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Čtvero počasí (R 1943, Londýn, pseud. Jan Kolovrat); Vojín Václav Pišout a spol. (PP 1945, New York, pseud. Jan Kolovrat); Dobrodružství doktora Haiga (R pro ml., 1962); Umělý svět (P pro ml., 1963); Zátoka pirátů (R pro ml., 1966); Přiznejte se, kapitáne (R pro ml., 1967); Alibi mrtvého (R pro ml., 1970). – *Překlady:* B. Appel: Pevnost v rýžových polích (1955, pseud. Vladimír Černý) + Newyorské doky (1960, pseud. Vladimír Dvorecký); M. Hačija: Deník Z Hirošimy (1956, pseud. Vladimír Černý); E. Hillary: Na vrcholu Mount Everestu (1957, pseud. Vladimír Černý); D. Ćosić: Kořeny (1957); Bret Harte: Gabriel Conroy (1958); E. A. Poe: Zlatý skarabeus a jiné povídky (1959); E. Ferber: Cimarron (1959); R. L. Stevenson: Černý šíp (1959); J. F. Cooper: Poslední mohykán (1961) + Stopař (1963) + Průkopníci (1964) + Prérie (1967) + Lodivod (1972); A. C. Doyle: Studie v šarlatové (1964) + Příběhy Sherlocka Holmese (1971, s jinými); W. Scott: Kenilworth (1965); J. Ribnikar: Dvě marné lásky (1965, pseud. Vladimír Černý); Jerome Klapka Jerome: Tři muži ve člunu, o psu nemluvě (1966); E. Salgari: Černý korzár (1967) + Hora světla (1970) + Město malomocného krále (1974); P. Throckmorton: Ztracené lodě (1970, pod jm. Vladimír David Henzl). ▮

LITERATURA: ● ref. Vojín Václav Pišout a spol., Čtvero počasí: F. J. (Jakubův), LD 28. 6. 1946; F. H. (Hampl), Práce 10. 7. 1946; vop (J. Vopařil), NO 7. 11. 1946 ●; V. (Z. Vavřík): ref. Dobrodružství doktora Haiga, LitN 1962, č. 21; ● ref. Umělý svět: b (V. Běhounek), Práce 23. 10. 1963; M. Smetana, ZM 1964 ●;● ref. Zátoka pirátů: MG (M. Genčiová), Impuls 1967, č. 2; V. Nezkusil, ZM 1970 ●.

ab

František **Heran**

* 2. 12. 1865 *Sedlčany*
† 27. 9. 1934 *Praha*

Pedagog, autor nenáročných divadelních her pro lidové publikum a výchovně vyhrocených dramatických prací určených dětem a učňovské dospívající mládeži.

Obecnou školu navštěvoval v rodišti (1872–78), nižší gymnázium (1878–81) a učitelský ústav (1881–83) v Praze. Studia nedokončil a nastoupil místo výpomocného učitele obecné školy (1890 dostal dispens od zkoušky dospělosti). Působil na venkovských školách okresů Slaný a Benešov (definitiva 1891); od 1892 učil trvale v Kralupech n. Vlt., nejprve na smíšené, později na chlapecké obecné škole. 1895 dosáhl vysvědčení způsobilosti k vyučování na živnostenských školách a 1899 se zúčastnil v Praze pětiměsíčního kursu k vzdělávání učitelů kreslení a rýsování pro pokračovací školy. 1916–22 byl řídícím učitelem v Lobečku u Kralup n. Vlt., 1923 odešel na odpočinek. Celý život se účastnil veřejného a spolkového dění, zejm. v Kralupech (Řemeslnicko-čtenářská beseda, Sokol, městské zastupitelstvo, místní školní rada, Občanská záložna, Červený kříž aj.). Pro Národopisnou výstavu 1895 sbíral po severozápadních Čechách školní památky. Působil i ve stavovském hnutí učitelů (tajemník Svazu českého učitelstva); po odchodu do důchodu byl předsedou Ústředního nakladatelství čs. učitelstva a jeho dozorčí rady a předsedou dozorčí rady Ústřední záložny čs. učitelstva.

Literární činnost H. navazuje na jeho učitelské povolání: její podstatnou část tvoří vedle pedagogicky orientovaných úvah (problematika morálně narušených dětí, výchovný vliv a propagace lidové písně) divadelní hry pro dětské a dorostové publikum a zároveň určené mladým hercům. Aktivní účast na obsahově vhodných divadelních představeních a zejména vystupování na jevišti pokládal H. za důležitého činitele společenské a mravní výchovy dospívající mládeže, hlavně učňovské. Jeho vlastní

dramatické pokusy (*Za chlebem, Práce šlechtí*) měly odstranit repertoárový nedostatek výchovných obrazů ze života pro dospělejší mládež. Do věcně předvedeného prostředí (např. krejčovské dílny) začleňuje H. typy z různých sociálních vrstev, často komicky charakterizované; hlavní postavy jsou koncipovány buď jako varovné, nebo naopak silně idealizované příklady, které mají ovlivnit jednání mladého člověka. Pozdější H. hry pro mládež byly zábavnější a scénicky vynalézavější (*Bejvávalo a bude zase*), protože se vymaňovaly z důsledně pedagogicky schematizujícího pojetí dramatické akce. Výchovný a moralizující rys charakterizuje i H. hry pro dospělé, a to jak pokus o vážné drama *Pro mamon*, tak veselohry ze současného života. – Podle vlastního vyjádření (i podle údajů v nekrolozích) napsal H. řadu dalších her (Tajemství úspěchu, Motor, Jejich ideje, Komu věnec budiž dán?, Převrat v Kralupech nad Vltavou 14. a 28. října 1918), které patrně zůstaly v rukopisné verzi, což nevylučuje možnost jejich provedení divadelními ochotníky.

PŘÍSPĚVKY *in:* Beseda učitelská; Čes. škola; Kralupské noviny; Naše škola; Učitelské noviny (red. J. Král). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Čtenáři „Oznamovatele" (D 1891); Za chlebem (D pro ml., b.d., 1908); Práce šlechtí (D pro ml., 1912, s J. Mervartem); Babiččina Viktorka (D 1923, i prem., na motivy B. Němcové, hudba G. Roob); Pro mamon (D b.d., 1924); Věčné mládí (D b.d., 1926); Za bludičkou slávy (R pro ml., 1932); Bejvávalo a bude zase (D pro ml., 1934); Naši letí do Alžíru (D pro ml., 1934). – *Ostatní práce:* O písni národní se zřetelem na nynější dobu (1896); O mravně zpustlé mládeži, toho příčinách a nápravě (1899). ▮ REDIGOVAL *edice:* Divadelní hry našeho dorostu (Kralupy n. Vlt., 1912–16), Dětské divadlo (1927–34). ▮

LITERATURA: Svbd. (O. Svoboda): ref. Práce šlechtí, Úhor 1915, s. 94; P. Sedláčková: ref. Za chlebem, Úhor 1922, s. 95; ● nekrology: an., Říp (Roudnice n. L.) 5. 10. 1934; Sch. (F. Schuster), Podřipský kraj (Kralupy n. Vlt.) 1, 1934/35, s. 97 ●.

ll

Ivan **Herben** viz in Jan **Herben**

Jan **Herben**

* 7. 5. 1857 *Brumovice* u Hustopečí
† 24. 12. 1936 *Praha*

Prozaik, novinář, literární kritik a historik, národopisec, historik, jeden z prvních průkopníků uměleckého realismu u nás a popularizátor koncepcí T. G. Masaryka; jeho široký obraz života slováckého venkova v několika generacích a prózy o přírodě i lidech z Táborska oscilují mezi beletrií, dokumentem a publicistikou.

H. otec byl postupně zemědělským dělníkem, dohližitelem na statku a hajným. Po návštěvě obecné školy v rodišti absolvoval H. 4. třídu něm. hlavní školy v Hustopečích (1869–70) a potom Slovanské gymnázium v Brně (mat. 1878), kde jej národně uvědomili a jeho zájmům udali směr profesoři F. Bartoš, A. Vašek, historik V. Royt a katecheta básník V. Šťastný. Již jako gymnazista se H. účastnil literárního života moravské mládeže (rukopisný studentský časopis Lípa, 1875), na veřejnosti debutoval (pod pseud. Jan Vávra) t. r. v Besedě, řízené F. Vymazalem, a v dalších letech se podílel na almanaších Zora, v nichž vystoupila tzv. Mladá Morava (1. roč. s vročením 1877 vyšel v létě 1876). Proti vůli rodiny, která z něho chtěla mít kněze, odešel bez prostředků (žil z kondic a podpor spolku Radhošť) do Prahy studovat historii, češtinu a zeměpis (1878–83; doktorát 1886 na základě práce *Morava v letech 1618–1619 a politika Karla staršího ze Žerotína*); byl žákem V. V. Tomka, J. Golla, A. Rezka, na formování jeho osobnosti zapůsobil J. Gebauer a po 1882 rozhodujícím způsobem T. G. Masaryk. V Praze se H. zapojil do spolkového a veřejného života: stal se starostou Moravské besedy (1882–85), byl činný ve výboru Klubu historického (od 1878), Literárního odboru Umělecké besedy (od 1879), literárně řečnického spolku Slavia (od 1881), Radhoště (od 1883), spisovatelského spolku Máj (od 1894), působil a přednášel také v Detvanu, Akademickém čtenářském spolku, později v Čs. jednotě aj.; 1885 předsedal sjezdu moravského studentstva. Po krátkém působení v Nár. listech (1885–86), které musel opustit pro svou podporu odpůrců pravosti RKZ, byl zaměstnán v redakci Ottova

slovníku naučného, ale již koncem prosince 1886 začal za spolupráce přátel (J. Vlček, F. Jokl, F. Táborský, A. Kraus aj.) vydávat „list věnovaný veřejným otázkám" Čas (zprvu čtrnáctideník, od 1889 týdeník, od 1. 1. 1900 obdeník, od 30. 9. t.r. deník), který dal plně do služeb snah T. G. Masaryka a jím vedené realistické skupiny (od 1900 byl Čas orgánem Čes. strany lidové, 1905 reorganizované na Čes. stranu pokrokovou; 1886–90 a 1894–1906 měl H. časopis ve svém vlastnictví a vydával jej za značných finančních obětí, 1890–93 a 1907–15 bylo vydavatelem družstvo). Již v polovině 80. let se H. rozešel s moravskými katolickými kruhy; když se po vydání jeho knížky *Jan Nepomucký* vystupňovala proti němu klerikální kampaň, vystoupil na přelomu století z církve a přihlásil se k evangelictví. 1896 byl spoluzakladatelem Dělnické akademie a přednášel v jejích kursech o historii, významně se též podílel na přípravě expozice Moravy na Národopisné výstavě československé (1895). 1892 se oženil s Bronislavou Foustkovou, dcerou brněnského buditele V. Foustky (1836–1880). Od 1897 žil v létě v Hostišově na Táborsku. Na podzim 1905 byl ve výkonném výboru Čes. strany pokrokové obviněn E. Chalupným z defraudace sbírky pro sirotky po mosteckých hornících a vyloučen ze strany, sjezd důvěrníků jej však rehabilitoval. Když byl Čas, získávající popularitu svými odvážnými úvodníky, v srpnu 1915 rakouskými úřady zastaven, vydával H. čtvrt roku literární a kulturní týdeník Novina. Za války byl H. předním členem ilegální protirakouské organizace Mafie. V říjnu 1917 vstoupil do reorganizované redakce Nár. listů, 1918–20 byl členem redakční rady satirického časopisu Nebojsa. Od února 1918 působil ve výkonném výboru nově ustavené Čes. státoprávní demokracie (1919 přejmenována na Čs. nár. demokracii); za ni byl 1918 členem Nár. výboru, 1918–20 Revolučního nár. shromáždění a od 1920 senátu; 1925 se s ní pro její pravicovou a protihradní orientaci rozešel a vstoupil do nové Nár. strany práce (i zde vykonával funkce v zastupitelských orgánech) a po jejím rozpuštění 1930 do strany národně socialistické. 1925–27 byl členem redakce Lid. novin. Až do konce života vystupoval rozhodně proti fašismu a byl napadán fašistickým tiskem. V posledních letech života se léčíval v Karlových Varech a v Poděbradech. Pohřben byl na Olšanských hřbitovech. – Syn Ivan H. (1900–1968), novinář a publicista (Tribuna, Čes. slovo); za války pro účast v odboji vězněn v koncentračním táboře, od 1948 žil v exilu v USA (1950–65 redaktor rozhlas. stanice Svobodná Evropa). Pečoval editorsky o dílo svého otce, napsal práce T. G. M. Malé historky o velkém muži (1934), Zrození básníka. Petr Bezruč vstupuje do literatury (1938) a uspořádal sb. Z. Němeček, spisovatel, básník, dramatik, legionář a diplomat (New York 1957).

J. H. vstoupil do literatury jako nadějný básník generace Mladé Moravy verši, v nichž zpracovával hlavně folklórní a historické náměty v duchu Bartošovy koncepce národního umění; vyjadřoval též solidaritu se slovenským lidem. Jako kritik zaujal brzy po příchodu do Prahy k soudobé moravské literatuře, jíž udávaly ráz kněžské kruhy, kritické stanovisko a rozešel se se sušilovským spojováním věci národa s církví; dále však patřil k zastáncům koncepce národní literatury (např. proti Vrchlickému vyzdvihoval S. Hurbana Vajanského). Prvotní úzké pojetí během 80. let překonal vlivem J. Vlčka, T. G. Masaryka a ruských spisovatelů (zvl. Turgeněva a Tolstého), u nichž našel vzor pro svou představu realismu, založenou na ztotožnění mravnosti a pravdy s krásou a na spojení věcného pozorování života s výchovným zaměřením; v jejím duchu vystupoval jak proti západní orientaci lumírovců, tak později proti naturalistům, symbolistům a dekadentům. Věnoval se také popularizaci zapomenutých (namnoze moravských) spisovatelů i osobnostem české žurnalistiky (M. V. Kramerius, K. Havlíček); příležitostně se zabýval i odbornými historiografickými tématy. Ve smyslu snahy o vědu pro život se zaměřil zvláště na období a hnutí, v nichž nacházel vzory pro současnost (husitství, bratrství, obrození) nebo naopak odpuzující případy útlaku a podvrhů (protireformace s legendou svatojanskou). Historickému poznání přispěl nejedním faktem, jednostranně etický přístup, apriorismus a pohled očima současnosti mu však bránil pochopit jevy ve všech aspektech jejich historického významu. Masarykem ovlivněné pojetí národního obrození jako navázání na českou reformaci, pro něž se snažil shromáždit doklady zvl. v práci *Otázka náboženská v našem probuzení,* hájil vytrvale také v polemikách proti J. Pekařovi a J. Hanušovi, hlavně ve spisku *Masarykova sekta a Gollova škola,* kterým zasáhl do diskuse o smysl našich dějin, a později v brožuře *Nové učení o české šlechtě.*

H. oddanost Masarykovi se odrazila v pracích přímo věnovaných jeho osobnosti a zahrnujících vykladačské medailóny i obrázky z jeho soukromí; pro shrnutí materiálu byla nejdůležitější třísvazková monografie z 1926–27. Těsný vztah H. historických prací k dobovým společenským zápasům byl projevem H. publicistické orientace spjaté 1886–1915 především s Časem. Charakterizoval ji ostrý kriticismus, odhalující stagnaci a krizi českého politického i kulturního života, a hledání cesty k hospodářskému, sociálnímu i mravnímu reformování soudobé společnosti (mnohdy i podporou snah sociální demokracie a třídních zápasů dělnictva). H. byl neúnavný polemik, napadající zbytky feudalismu a klerikalismu i autoritářství a bezzásadovost české nacionalistické buržoazie. Z Času vytvořil významný orgán spojený v míře dosud neobvyklé s kulturním a vědeckým životem a po vzoru Havlíčkově systematicky rozšiřující všestranný rozhled čtenáře; nestal se listem masovým, ale dosáhl značného ohlasu mezi inteligencí a po tři desítiletí výrazně ovlivňoval český politický a kulturní život. Mnoho vykonal pro sblížení se Slováky; přímá účast slovenských autorů v Času a soustavná pozornost slovenské problematice připravovaly půdu pro spojení ve společném státě. Působení Času na literaturu se zvýšilo založením beletristické přílohy (1896), přeměněné 1900 v samostatný časopis Besedy Času (zde H. do literatury uvedl P. Bezruče; již předtím objevil V. Rakouse a zasloužil se o popularitu Broučků od J. Karafiáta). – Za součást svého novinářství považoval H. i beletristickou práci, vyrůstající ze silného národopisného zájmu (působením F. Bartoše) a za vlivu ruských spisovatelů, zvl. Turgeněva. V črtách a žánrových obrázcích s lidopisným materiálem, psaných 1881–86 a shrnutých do souborů *Moravské obrázky* a *Slovácké děti*, seznamoval čtenáře v Čechách vážnou i humornou formou s rázovitostí slováckého i hanáckého lidu; přitom postupně směřoval od popisu k psychologii vesničanů, od národopisné studie k beletrii. Přechod k novelistice představují prózy knihy *Na dědině*, která kromě kresby lidových typů na barvitém pozadí svérázné krajiny vyjadřovala kritický postoj k stínům povahy i k názorové zaostalosti Moravských Slováků a hledala východiska v pokrokových reformách, přispívajících k jejich kulturnímu povznesení. Tyto práce byly – vedle studií historických, z nichž vyrostla koncepce o zdeformování povahy lidu protireformačním útlakem a robotním systémem – namnoze přímou průpravou k stěžejnímu dílu, románové kronice stoletého vývoje slovácké vesnice *Do třetího a čtvrtého pokolení,* kterou H. několikrát přepracoval, ale nedokončil (3. díl zůstal torzem, z něhož byly až 1936 a posmrtně 1937 otištěny některé kapitoly). Vypsal v ní historii několika vesnic na Hodonínsku, aby „svým krajanům vysvětlil, jak rostli za poroby do r. 1848, jak se dočkali osvobození, stavše se z poddaných svobodnými občany, a jak potom v dalších letech užívali a neužívali svobody občanské". Proto rámují dějové pásmo historické výklady, což také přispělo k menší kompoziční sevřenosti díla, ve kterém působí básnicky nejintenzívněji baladické epizody. Kniha podává otřesný obraz útlaku lidu na sklonku feudalismu a zaostalého života na moravské vesnici za rozvíjejícího se kapitalismu. Osu děje tvoří střetání vesnického kolektivu s popanštělými odrodilci rodu Hrabců; příslušník poslední generace Jiří Beneš se marně pokouší vymknout se z neblahé rodové tradice, najít cestu k lidu a pracovat pro jeho povznesení. Publicistickou složku díla tvoří úvahy o možnostech ozdravění jihomoravské vesnice a zdůraznění myšlenky o sounáležitosti Moravy s Čechami. H. románová kronika, vyznačující se mírně archaizovaným písmáckým stylem, v dialozích nářečně zabarveným, poprvé v české próze ztvárnila v tak širokém záběru a v historické perspektivě život venkova v několika generacích, přičemž v ní hrdinou není jednotlivec, nýbrž lid několika vesnic; dodnes je nejvýznamnějším dílem podávajícím obraz národního obrození na Moravě. – Smysl pro poezii krajiny H. plně rozvinul v knize *Hostišov;* v pestrém kaleidoskopu se v ní spojují evokace slavné husitské minulosti i pochmurné doby pobělohorské se sociologickými studiemi o životě lidu chudého kraje na severním okraji Táborska a se snahou po zachycení důvěrného vztahu člověka a přírody, jenž se stává prostředkem k zachování životní rovnováhy. V kresbě přírodních dojmů, nálad a zážitků, inspirované ruskými autory, R. Kiplingem, H. D. Thoreauem aj., je hlavní význam těchto H. próz. Pro děti převyprávěl H. staročeské příběhy o bratru Janu Palečkovi, v nichž viděl vzor dávného českého demokratismu (a kterým věnoval i literárněhistorickou a editorskou pozornost). V závěru života shrnul v *Knize vzpomínek* drobné i rozsáhlejší memoárové práce. Zatímco její druhá část, zachycující

boje o pravost Rukopisů a o realistický program, i část třetí, obsahující H. válečný deník, jsou vyhraněně dokumentární, první část obsahuje i lyrická vyznání, živý obraz dětství, mládí, studií, žurnalistických počátků i vlastního myšlenkového a literárního vývoje; k nejcennějším částem knihy patří plastické portréty H. učitelů (F. Bartoš, V. Royt, J. Gebauer), spolužáků a literárních přátel (J. Karafiát, P. Bezruč aj.).

PSEUDONYMY, ŠIFRY: dr. Jan Vávra, F. O. Pisarevský (s T. G. Masarykem, Čas 1887), J. Bezděk (Ruch 1882), Jan Kalina, Jan Litera, Jan Svoboda, Jan Vávra, J. Kalina, Metoděj Svoboda, Nejmenovaný, Starý student (Studentská revue 1909), Svatopluk Vojmír, Sv. Vojmír, T. Klín; H., H.-, H. J. (Besedy Času), Hn., Hn. J. (Koleda), J. H., J. Hn., J. H-n, Jiné vrrr (Besedy Času), J. K., -li-, T. (Čas před 1914), vrrr (Besedy Času). ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Almanach české omladiny (1879); sb. A. Slavíček (1910); Beseda (1875); Besedy Času (1900–14); sb. Boj o podvržené Rukopisy (1911); Cesta (1918–25); Čas (1886–1915); Čas. Beletristická příloha... (1896–99); ČČM (1881, 1884); Časopis Matice moravské (1881–82); Čes. mysl (1910); Čes. rodina; Čes. stráž; Čin (1930); sb. Dělnictvo sobě (1886); Domácí krb (1883); Duch novin (od 1928); Havlíček (1925); Hlas (kolem 1878); Hlas národa (1886–87); sb. Charlotte Masaryk (1936); Jitřenka (Polička, 1894); Jubilejní výstava J. Uprky v Praze 1931–1932 (katalog, 1931); Kalendář čs. legionáře na r. 1924 (1923); Kalendář českožidovský; Kalendář Ústř. matice školské (od 1884); Kalich (1923); Koleda (1877–81); Květy (1883–86, 1907); Lid. noviny (1910 – posmrtně 1939; březen–duben 1936 a květen 1937 ukázky z 3. dílu Do třetího a čtvrtého pokolení); Lit. listy (1885–87); Lit. noviny (1927); Lit. rozhledy (1925); Máj (1908); Magazín DP (1936); sb. Masaryk a židovství (1931); Masarykův sborník (1932); kal. Moravan (na 1879); Mor. orlice (od 1878, též referáty); Moravskoslezská revue (1923); Národ (1917–18); Nár. listy (1885, 1917–25); Nár. obzor (1907–11); Nár. osvobození, též s tit. Čs. samostatnost (1924–35); Nár. práce (1925–30); Naše doba (1894, 1921–24); Naše hlasy (1886); Neděle (příl. týdeníku Palacký, 1909 H. o sobě); alm. Nitra (1876); Nová svoboda (1924–25); Novina (1915–16); Obzor (1878); Paleček; Panoráma (1930–36); Pokrok (1885); Prager Presse (1924); Praha (1891); Pramen (1925); Právo lidu (1905, 1923, 1930, 1935); Propagační list pro postavení pomníku J. Nerudy (1929); Přehled činnosti literární, hudební a výtvarné v Čechách roku 1881; Přítomnost (1924–25); Rozhledy literární (1886); Rozpravy Aventina (1929); Ruch (1879–87, i referáty; 1881 stať Přehled duševní činnosti na Moravě, pseud. J. Kalina; 1887 první verze románové kroniky Do třetího i čtvrtého pokolení); Sborník historický (od 1883); alm. Slavia (1881); sb. Slavín (sv. 2 a 3, asi 1883–87); Slovanský sborník (od 1883); Sobota (1930); Studentská revue (1909); Světozor (1882–86); Světozor (1928); sb. Šedesát let čes. gymnázia v Brně 1867–1927 (1927); Švanda dudák (1882–85); sb. T. G. Masarykovi k šedesátým narozeninám (1910); Tribuna (1919, 1925–26); Urbánkův věstník bibliografický (1881); Venkov (1917–18); Volná myšlenka (1908); Zábavné listy (1881, 1885–87); sb. Základy občanských nauk (1919); Zlatá Praha (1884–86); alm. Zora (1877, 1878, 1885); Zora (Brno, 1882). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Tři chorvátské osady na Moravě (P 1882); Vzorná obec (P 1885); Moravské obrázky (PP b. d., 1889; rozšíř. vyd. 1925 obs. též Tři chorvátské osady na Moravě a Vzorná obec); Slovácké děti (PP 1890); Do třetího i čtvrtého pokolení (P 1889–92, zčásti konfiskováno; přeprac. a rozšíř. vyd. 1907–08 ve 2 dílech, konečné vyd. 1919–21; 1936 s tit. Do třetího a čtvrtého pokolení); Na dědině (PP b. d., 1893); Deset let proti proudu 1886–1896 (vzpomínky a dokumenty, 1898); Bratr Jan Paleček, šašek krále Jiřího (PP pro ml., 1902, přeprac. vyd. 1926); Hostišov 1, 2 (1907, 1933; posmrtné vyd. 1937, ed. J. V. Bečka, vypouští na H. přání Dopisy mladému spisovateli); Chudý chlapec, který se proslavil (P pro ml., 1928); Lístky z válečného deníku 1914–1918 (vzpomínky a dokumenty, 1933); Kniha vzpomínek (1935; obs. též rozšíř. vyd. Deset let proti proudu a Lístky z válečného deníku); – posmrtně: Básně (1946; z 1876–83, ed. I. Herben). – *Ostatní práce* (literárněhistorické, historické a publicistické): Upomínka na slavnost mistra Jana Rokycany (1882); Mistr Jeroným Pražský (1883, šifra J. H.); Gustav Pfleger Moravský (1883); Pravdivé vylíčení života, utrpení a významu mistra Jana z Husince (1884, pseud. Jan Svoboda); Cyril a Metoděj (1885, pseud. Jan Svoboda); Život a působení Josefa Heřmana Gallaše (1885); Karel ze Žerotína (1886); Jan Nepomucký. Spor dějin českých s církví římskou (1893, rozšíř. vyd. 1920); Lipany (1899, dopln. vyd. 1919); Kdybych byl spisovatelem... (1902, pseud. Nejmenovaný); Slavnost svatojanská v národě českém (1908); T. G. Masaryk (1910); Jan z Pomuku a Jan z Nepomuku (1910); 25 volebních kapitol (1910, pseud. T. Klín); O českém charakteru (1912); Masarykova sekta a Gollova škola (polemika, 1912); Pověsti a pravda (1914 ← Ruch 1883); Tomáš G. Masaryk, prezident Republiky československé (b. d., 1918); K Husovým oslavám (1919); Milan Štefánik (1919, slovensky); Bílá hora (1920); Legenda svatojanská (b. d., 1920); Poslední pohádka (b. d., 1920); T. G. Masaryk, prezident Republiky československé 1 (1920); Tábor je náš program (1920); Duch demokracie 1, 2 (1920, 1921); Jan Žižka z Trocnova (b. d., 1921); Karel Havlíček (1921); Poprava českých pánů na Staroměstském naměstí v Praze 21. června 1621 (1921); Vzpomínka na 300leté výročí popravy českých pánů na Staroměstském náměstí pražském (b. d., 1921); Hus a sebeurčení národů (1921); T. G. Masaryk. Sa vie, sa politique, sa philosophie (Praha 1923, s A. Hartlem a I. A. Bláhou); Prameny a počátky demo-

kracie (1924); Ohlas zahraniční revoluce doma (1924); Nové učení o české šlechtě (polemika, 1924); Masaryk politik (1925); T. G. Masaryk, první občan Nové Evropy (1925); F. Palacký (1926); Matěj V. Kramerius, osvícenský novinář a buditel (1926); Husitství a bratrství (1926; pův. anglicky s tit. Huss and his Followers, Londýn, 1926); T. G. Masaryk (3 sv., 1926–27, 1938 doplň. vyd. I. Herbenem); Středoškolským studentům (1927); Otázka náboženská v našem probuzení (1927); Doživotní prezident republiky (1927); Čeští spisovatelé a dělnictvo (1929); O prezidentu Masarykovi pražským dětem (1930); Skicář k Masarykovu životopisu (1930); Vliv rodného kraje na dětskou mysl T. G. Masaryka (1935); Masarykův rodinný život (1936). – *Překlad:* (F. A. Heller von Hellwald): F. Hellwalda Přírodopis člověka (2 sv., b. d., 1882, s jinými). – *Výbory:* Výbor ze spisů dr. J. H. (1916, ed. V. Marek); Divoženka (z kn. Hostišov, b. d., 1920); Herbenova čítanka (1921, ed. K. Wolf Želichovský); Kocour Baghýra a pes Rek (z kn. Hostišov, 1934, ed. K. Zmatlík); Hostišov (1937, ed. J. V. Bečka, změn. vyd. 1946); Brumovice (1946, výbor z drobných próz ze Slovácka doplněný z pozůstalosti, ed. I. Herben); Ondřej Kment a jiné povídky (1947, ed. I. Herben, též prózy z pozůstalosti, zvl. ukázky z 3. d. Do třetího a čtvrtého pokolení); Na dědině (1958, ed. A. Gregor, M. Kopecký). – *Souborné vydání:* Sebrané spisy (nakl. E. Šolc, pak Šolc a Šimáček, 1918–25, 7 sv., 4. sv. nevydán). ▮ SCÉNICKY. *Libreto:* Rákoš Rákoczy (1891, k baletu L. Janáčka). ▮ KORESPONDENCE: I. Herben: Šaldova práce v Naučném slovníku (F. X. Šaldovi z 1897), LidN 13. 2. 1939; F. Tvrdoň: H. dopis o povídce Žebrák K. M. Čapka Choda (K. M. Čapkovi Chodovi z 1888), ČLit 1954; D. Šajtar: Listy J. Herbena P. Bezručovi (z 1899–1900), ČLit 1955; P. Pešta: Z korespondence J. H. (M. Mikšíčkové-Hrubé z 1886 a úryvky z 1887–89; F. Vymazalovi z 1896 a úryvky z 1888–92; F. Bartošovi z 1882), SPFF Brno, D 4, 1957; Slezské písně v korespondenci 1898–1918 (P. Bezručovi z 1899–1917; 1967, ed. J. Dvořák). ▮ REDIGOVAL *periodika:* Čas (1886–1915), Čas. Beletristická příloha k politickému týdeníku (1896–99), Besedy Času (1900–14, s výjimkou roč. 6, 1900/01), Praha (deník Zemské jubilejní výstavy v Praze, 1891, č. 17–155), Novina. Týdeník literární a kulturní (1. 10. 1915–7. 1. 1916, 15 čísel); *sborníky:* alm. Slavia (1881, s jinými), alm. Zora (1885, s J. Kabelíkem a F. Roháčkem), T. G. Masarykovi k šedesátým narozeninám (1910, s E. Benešem, F. Drtinou a F. Krejčím), Boj o podvržené Rukopisy (1911); *knižnice:* Knihovnička Času (1900–13), Knihovna Času (1908–09). ▮ USPOŘÁDAL A VYDAL: Historia o bratru Janovi Palečkovi, stavu rytířského... v češtině spravená a k žádosti mnohých pánů vytištěná od Sixta Palmy (1883 a 1904); an. (P. Bezruč): Slezské číslo (b. d., 1903); B. V. Košut: Můj žalář a mé vyhnanství (1911, přel. J. Putna); J. H. Wolf: Dějiny Království českého... (1912, přel. J. Putna, edice školní učebnice z 1783); B. Peška: Epitafy na české literáty let padesátých (b. d., 1924); T. G. Masaryk: Dvě povídky (1930). ▮

BIBLIOGRAFIE: K. Nosovský: Bibliografie dr. J. H., Lit. rozhledy 11, 1926/27, s. 329; K. J. Beneš: Přehled literární činnosti, Nár. práce 5. 5. 1927. ▮ LITERATURA: E. M.: Dr. J. H. (b. d., 1908); sb. J. H. na památku (1937, red. K. Moudrý); A. Pražák: J. H. (1937); J. Vrba: J. H. (1937); L. Kunte: Osobnost J. H. (1937); J. Ošmera: J. H. (1937); K. Domorázek: O J. H. (1938); V. Cháb: J. H. (1947); sb. Brumovice Janu H. (1947, red. E. Havelka). ▮ ● ref. Tři chorvátské osady na Moravě: J. Vlček, Zora 1882; Ch. (F. Chalupa), Ruch 1882, s. 271 ●; R. (V. Šťastný): Nár. listy o moravském kněžstvu (polemika), Obzor 1885; ● ref. Moravské obrázky: F. (T. G. Masaryk), Čas 1889; R. (M. A. Šimáček), Světozor 1890, s. 288; F. Horenský, Vlasť 6, 1889/90, s. 872; P. Váňa, Lit. listy 1890 ●;● ref. Slovácké děti: A. F. Tichý (F. Dlouhý), Lit. listy 1890, s. 300; F. V. Vykoukal, Světozor 1890, s. 455 ●;● ref. Do třetího i čtvrtého pokolení: jv. (J. Vodák), Lit. listy 1892, s. 330; F. V. Vykoukal, Světozor 1892, s. 502; -ej- (F. V. Krejčí), Rozhledy 1892; T. G. M. (Masaryk), Čas 1892, s. 584; I. Hořica, Niva 1892, s. 247; – 2. rozšíř. vyd.: A. Drtil, Nár. obzor 18. 7. 1908 → Výbor z prací A. D. (1913); F. V. Vykoukal, Osvěta 1908, s. 167; -il., LidN 13. 2. 1909; W. Ritter, Mercure de France 1909 → Besedy Času 1909, s. 372, k tomu polemika: M. (M. Marten), MR 1909/10, sv. 22, s. 185; K. V. (Velemínský), Naše doba 17, 1909/10; an. (J. Preiss), NL 20. 3. 1910;– definit. vyd.: M. Novotný, Cesta 2, 1919/20, s. 949; an., Čes. revue 13, 1919/20, s. 307 ●;● ref. Na dědině: jv. (J. Vodák), Lit. listy 1894, s. 86; F. Horenský, Niva 4, 1893/94, s. 144; Kj. (F. V. Krejčí), Rozhledy 1894, s. 278 ●; F. Reyl in Obrana úcty svatojánské proti dru J. H. (1894); T. (X. Tejřov): ref. Deset let proti proudu, Čes. revue 6, 1902/03, s. 53; ● ref. Bratr Jan Paleček, šašek krále Jiřího: an. (A. Novák), Přehled 1, 1902/03, s. 68; ň., Čes. mysl 1903, s. 158 ●; M. Hýsek: Z literárních počátků J. H., MSlR 3, 1906/07, s. 177; ● ref. Hostišov 1: O. Theer, Lumír 35, 1906/07, s. 387 + Čes. revue 1, 1907/08, s. 63; T. A. (A. Procházka), MR 1906/07, sv. 19, s. 579; Ad. Veselý, MSlR 3, 1906/07, s. 218; F. P. S., Nár. obzor 5. 10. 1907; V. K., Pražská lid. revue 1907, s. 155; S., Akademie 12, 1907/08, s. 42; Ds. (J. D. Konrád), Máj 6, 1907/08, s. 228; Č. (V. Červinka), Zlatá Praha 25, 1907/08, s. 94; F. V. Vykoukal, Osvěta 1908, s. 169 ●; Jos. Karásek in Lidová povaha u nás a v jiných slovanských literaturách, MSlR 4, 1907/08, s. 233; Dr. K. Velemínský: J. H., Čechische Revue 3, 1909/10; Dvacet pět let Času, příl. Času 16. 12. 1911 (red. J. Herben, přísp. E. Beneš, I. A. Bláha, B. Foustka, K. Horký, G. Jaroš-Gamma, K. Juda, T. G. Masaryk, E. Rádl, J. B. Šimek, J. Vančura); an.: Čtvrtstoletí Času, Přehled 10, 1911/12, s. 224; Dr. Schieszl: Sirotčí peníze, výkonný výbor a vedlejší vláda (historie aféry

z 1905), Čas 30. 5. 1911; ● polemika: J.Karásek: Ke kritice realismu (polemika s H. brožurou Masarykova sekta a Gollova škola), MR 1911/12, sv. 25, s. 132 + Psychologická pitva charakteru dr. J. H., MR 1911/12, sv. 25, s. 204; F. X. Šalda: Nepatrné příspěvky k poznání velké duše, takovéhož rozumu a nemenšího srdce J. H., Čes. kultura 1, 1912/13 → KP 9 (1954) ●;● k šedesátinám: jv. (Vodák), LidN 6. 5. 1917 → Cestou (1946); -t., PL 13. 5. 1917; V. Martínek, Ostravský deník 13. 5. 1917; F. X. Š. (Šalda), Kmen 1, 1917/18 → KP 10 (1957); Jc. (J. Jakubec), Naše doba 24, 1916/17, s. 637; J. F. (Folprecht), Čes. revue 1916/17, s. 489; V. Dyk, Lumír 1917, s. 375; -i., Topičův sborník 4, 1916/17, s. 424; -n-, Zvon 17, 1916/17 ●; M. Novotný: Jihočeská povaha podle knihy H., Národ 1918, s. 632; A. Macek: Potřeba kritiky v státě československém, Akademie 23, 1918/19, s. 62; J. Hora: Takzvaná „inteligence", PL 27. 3. 1920, příl. Sobota; an. (šifra A. Nováka): ref. Karel Havlíček, LidN 27. 10. 1921; K. Wolf Želichovský in H. čítanka (1921); an. (Z. Nejedlý): Konečně, Var 1, 1921/22, s. 392 (k H. kritice národnědemokratických útoků na T. G. Masaryka); O. Bystřina: Dr. H. na Súchově, LidN 30. 11. 1924 → Súchovská republika (1926); ● polemika: Š. Krčméry: Poznámky (proti H. názorům o štúrovské odluce a slovenské otázce v Nové svobodě 1924), Slovenské pohľady 1924, s. 308; J. Tábor: Proč říkají, že nejsou komunisty, Komunistická revue 1925 ●; Z. N. (Nejedlý): Probuzená svědomí (k rozchodu H. s národní demokracií), Var 4, 1925/27 → O lidovou republiku 4 (1949); ● ref. M. V. Kramerius, osvícenský novinář a buditel: R. K. (Kopecký), NO 5. 3. 1926; K. Z. K. (Klíma), LidN 2. 4. 1926; V. Tille, Venkov 13. 4. 1926; V. Brtník, Venkov 30. 9. 1926; -Žd- (A. Žalud), Děln. osvěta 1926, s. 130; -och- (F. S. Procházka), Zvon 26, 1925/26, s. 447 ●;● ref. T. G. Masaryk 1–3: K. J. Beneš, Nár. práce 16. 12. 1926, 22. 9. 1927 a 16. 2. 1928; F. Götz, NO 6. 3. a 16. 6. 1927, 12. 2. 1928; P. Váša, LidN 19. 3. 1927; V. Brtník, Venkov 24. 3. a 21. 7. 1927; T. (H. Traub), Tribuna 29. 6. 1927; J. Kapras, Čes. revue 1927, s. 310 a 1928, s. 120; k (F. V. Krejčí), Děln. osvěta 1927, s. 119 a PL 19. 2. 1928; an., Děln. osvěta 1928, s. 94; E. Čapek, Nové Čechy 1928, s. 154; J. Hostovský, Tribuna 19. 2. 1928; K. Čapek, LidN 9. 6. 1928; K. Juda, Střední škola 1928, s. 197; V. Martínek, Mor. slez. deník 22. 5. 1928 ●;● ref. Otázka náboženská v našem probuzení: A. Hartl, Naše doba 34, 1926/27, s. 441; -och- (F. S. Procházka), Zvon 27, 1926/27, s. 519; r--, Děln. osvěta 1927, s. 167; V. O. (Osvald), LitN 1927, č. 5; T. (H. Traub), Tribuna 5. 6. 1927; K. Š. (Štorch), RA 3, 1927/28, s. 37; K. J. B. (Beneš), Nár. práce 19. 1. 1928 ●;● k sedmdesátinám: Nár. práce 5. 5. 1927 s příspěvky K. J. Beneše, K. Č. (Čapka), L. Kunteho, M. Koháka a F. Kupky; K (K. Z. Klíma), LidN 6. 5. 1927, odpol. vyd.; P. Váša, LidN 7. 5. 1927; F. Götz, NO 7. 5. 1927; K. Nový, NO 7. 5. 1927; V. Brtník, Lit. rozhledy 11, 1926/27, s. 328; an., Zvon 27, 1926/27, s. 492; V. F. S. (Suk), Úhor 1927, s. 86 ●; A. Kraus: Z počátků Času, Naše doba 34, 1926/27, s. 454; jk. (J. Kodíček): H. čeština, Tribuna 7. 5. 1927; ● ref. Chudý chlapec, který se proslavil: an., Kritika 1928, s. 189; M. Majerová, Čin 1, 1929/30, s. 514; V. F. S. (Suk), Úhor 1928, s. 51 ●; Z. Nejedlý in T. G. Masaryk 1, sv. 2 (1931, s. 128, 2. vyd. 1950, kn. 2, s. 191); ● k pětasedmdesátinám: B. Koutník, Čin 3, 1931/32, s. 870; K. (F. V. Krejčí), PL 7. 5. 1932 ●; K. Scheinpflug: Dr. J. H. jako člověk, Panoráma 1933, s. 77; ● ref. Hostišov (nové vyd.): J. Brabec, Čin 1933, s. 536; V. Martínek, Mor. slez. deník 19. 9. 1933 → Živné zdroje (1972, s. 176); J. Thon, LidN 5. 11. 1933; K. Sezima, Lumír 60, 1933/34; K. Juda, Střední škola 14, 1933/34, s. 160; jbk., Dělnická osvěta 1934, s. 103; G. (F. Götz), NO 18. 2. 1934 ●;● ref. Kniha vzpomínek: K. (F. V. Krejčí), PL 14. 4. 1935; V. Fischl, LidN 13. 5. 1935; K. Sezima, Lumír 61, 1934/35, s. 524; r. (J. Rybák), Haló noviny 13. 6. 1935; F. Kredba, Rozhledy 1935, s. 87; E. Vachek, LitN 8, 1935/36, č. 2; J. Mahen, Magazín DP 3, 1935/36, s. 8; n. (M. Novotný), LitN 9, 1936/37, č. 5; A. Pražák, Naše věda 1937, s. 93; G. (F. Götz), NO 7. 5. 1937 ●; J. Haller: H. žeň jazyková, Panoráma 1935, s. 3; Kuzma (J. Ch. Novotný): Co možná nenapíše J. H. v Knize vzpomínek, Panoráma 1935, s. 3; L. Kunte: Otec H., Panoráma 1935, s. 42; K. Domorázek in J. H.: Bratr Jan Paleček, šašek krále Jiřího (1936); m. n. (M. Novotný): Z básnických začátků J. H., LidN 20. 5. 1936; M. Hýsek: Několik slov o J. H., Panoráma 1936, s. 151; ● nekrology: sh (P. Váša), B. (E. Bass), LidN 28. 12. 1936; B. Haluzický, LidN 29. 12. 1936; K. Č. (Čapek), LidN 29. 12. 1936 → Ratolest a vavřín (1947) a O umění a kultuře 3 (1986); L. (V. Lev), Večerník PL 28. 12. 1936; F. V. Krejčí, PL 29. 12. 1936; an., RP 29. 12. 1936; J. Stivín, Ranní noviny 29. 12. 1936; V. Martínek, Mor. slez. deník 29. 12. 1936; F. K. (F. Kocourek), Groš 1936, č. 53; J. Šnobr, LitN 9, 1936/37, č. 9; A. Novák, Lumír 63, 1936/37, s. 178; -chb- (V. Cháb), Čin 1937, s. 8 + NO 1. 1. 1937; V. T. (Tichý), Děln. osvěta 1937, s. 38; M. Labský, Nár. sjednocení 1937, č. 1; vbk. (V. Běhounek), Nová svoboda 1937, s. 9; A. Pražák, Naše věda 1938, s. 48 ●; K. Z. Klíma: J. H., novinář, Magazín DP 4, 1936/37, s. 194; F. X. Šalda: O Janu H., novináři a beletristovi, ŠZáp 9, 1936/37 → Medailóny (1941); V. Šrobár: J. H. a Slovensko, Panoráma 1937, s. 117; K. Poláček: Otec H., oddaný kibic, LidN 12. 1. 1937; I. Herben: Janáčkův libretista, LidN 13. 5. 1938 + Leoš Janáček 1916 (o přátelských vztazích s H.), LidN 12. 8. 1938; F. Vodička: Moravské beletristické studie J. H., ČMM 1938; I. Herben in Zrození básníka (1939; o vztahu H. a P. Bezruče); J. Šnobr: Milenec přírody a vyznavač pravdy, Panoráma 1939, s. 123; W. (V. Vančura): Mistrův příbytek, Panoráma 1939 → Řád nové tvorby (1972, s. 436); I. Herben: Lidovost J. H., in J. H.: Ondřej Kment a jiné povídky (1947); ● k 10. výr. úmrtí: P. Eisner, Svob. slovo 24. 12. 1946; G. (F. Götz), NO 24. 12. 1946; Mč (B. Milčan), Svobodné Československo

25. 12. 1946 ●;● k 90. výr. nar.: G. P. (Pallas), Svob. noviny 7. 5. 1947; J. Hrabák, Rovnost 7. 5. 1947; jp (J. Pilař), Zeměd. noviny 7. 5. 1947; L. Holý, Svob. slovo 7. 5. 1947; Mč (B. Milčan), Obrana lidu 7. 5. 1947; fšf, Svob. slovo 9. 5. 1947; V. Martínek, Kolo 11, 1946/47, s. 113; J. Ošmera, Panoráma 1947, s. 22 ●; B. Turečková-Čambalová: Jak dr. J. H. objevoval československou vzájemnost, Kolo 11, 1946/47, s. 136; F. M. Bartoš: Spisek mladého J. H. o Husovi, in Knihy a zápasy (1948); J. Bělič, J. Skalička in J. H.: Do třetího a čtvrtého pokolení, sv. 1–2 (1954, 1956); ● 100. výr. nar.: Z. Pešat, LitN 1957, č. 18; an. (G. Francl), LD 5. 5. 1957; J. B. Čapek, Kostnické jiskry 1957, č. 17; P. Pešta, Rovnost 5. 5. 1957 ●; A. Gregor: Život a dílo J. H., in J. H.: Na dědině (1958); M. Kopecký in J. H.: Na dědině (1958); F. Kubka in J. H.: Bratr Jan Paleček, šašek krále Jiřího (1958); P. Pešta: H. Čas a Slovensko v letech devadesátých, sb. Rodné zemi (1958); J. Skalička: Vesnice J. H. a současných autorů, sb. Od Hradské cesty (1964); O. Králík: Maryčka Magdónova a J. H., SlSb 1964; M. Malura: Leoš Janáček a J. H., Listy PPB, ř. 3, č. 4/5, 1966; P. Pešta: J. H. a jeho generace, sb. První české gymnázium v Brně (1967); V. Forst: H. Hostišov, ČLit 1969; Š. J. Kolafa: Šašek Paleček – rolnický syn, sb. Československo-sovětské vztahy 1 (1972; o úpravě knihy J. H. Bratr Jan Paleček L. N. Tolstým); J. Skalička: J. H. a rodný kraj, sb. Od Hradské cesty 1971–72 (1974); K. Kardyni-Pelikánová: Panoramiczne powieści chłopskie w Czechach i w Polsce na przełomie 19 i 20 wieku, Slavia 1975; A. Bieberle: J. H. stále živý, Malovaný kraj 1976; B. Štorek (vl. M. Červenka): Listy Petra Bezruče J.H., Časopis Mor. muzea, vědy společ., 1978; O. Králík, V. Ficek in Kapitoly o Petru Bezručovi (1978); J. Skutil: Ohlas vývoje průmyslu a řemeslné výroby v H. a v mrštíkovském kronikářském díle, sb. 13. mikulovské sympozium (1984) + Příspěvek k rekonstrukci páté generace H. Pokolení na příkladě rodinného archívu bratří Mrštíků, Genealogické a heraldické informace (Brno) 1984, s. 222 + H. kronika Do třetího a čtvrtého pokolení a její genealogická struktura, Zpravodaj. Klub genealogů a heraldiků Ostrava, č. 18 (1985) + Drtilův soud o H. Pokolení, sb. Od Hradské cesty 1985 (s přetiskem D. kritiky); P. Pešta: Napolo utajená osobnost, Rovnost 28. 12. 1991.

pp

Bronislava **Herbenová**

* 20. 10. 1861 *Brno*
† 7. 3. 1942 *Praha*

Prozaička, autorka povídek a pohádek pro mládež, překladatelka z ruštiny a francouzštiny, spolupracovnice Času.

Roz. Foustková, dcera brněnského buditele Viléma F. (1836–1880), novináře a publicisty, majitele tiskárny a podporovatele českého tisku na Moravě, spolupracovníka Moravské orlice. 1870 přesídlila s rodinou do Prahy, kde navštěvovala vyšší dívčí školu a učitelský ústav. Po otcově smrti jako začínající učitelka (na školách v Karlíně a na Vinohradech 1880–91) vyživovala sama čtyřčlennou rodinu. 1892 se provdala za J. Herbena a pomáhala mu při vydávání Času. Redigovala v něm Ženskou hlídku, psala hudební referáty a pracovala v jeho administraci. V Besedách Času po řadu let vedla Dětský koutek (od 1901). Po první svět. válce působila jako předsedkyně Dívčího odboru skautek a Dámského výboru Čs. stát. ošetřovatelské školy.

Prozaické práce H. jsou vesměs svázány s Besedami Času. Otiskla zde několik drobnějších sociálně zabarvených povídek, často autobiografického rázu (osud rodiny po otcově smrti jí dal podnět k povídce *Šakalové*), několik literárních studií (např. o ruském spisovateli – sibiřském vyhnanci L. Melšinovi, tj. P. F. Jakubovičovi) a řadu původních i podle cizích předloh zpracovaných povídek, črt a pohádek pro mládež. Zkušenosti, kterých nabyla při práci s dětskou literaturou, uplatnila při pořádání antologie (z Besed Času) *Dětský koutek*, rozvržené podle věkových kategorií mladých čtenářů do tří dílů. V Besedách Času také tiskla, často i anonymně, své překlady povídek F. M. Dostojevského, I. S. Turgeněva, A. N. Apuchtina aj. a na pokračování zážitky ze sibiřského vyhnanství L. Melšina Ve světě vyvržených (knižně Na Sibiři). Pro edici Času Dobré knížky, Ottovu Ruskou knihovnu a Laichtrovu Žeň z literatur pořídila překlady z děl F. M. Dostojevského, I. A. Gončarova, V. M. Garšina, D. V. Grigoroviče, uspořádala a přetlumočila i výbor z ruských bylin. Ještě pod dívčím jménem otiskovala ve Světozoru překlady francouzské prózy. Její překlady nevybočily z rámce dobového úzu.

PSEUDONYM, ŠIFRY: B. Kostka; B., B. H., B. Há.
▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Čas (od 1891); Čas. Beletristická příloha k politickému týdeníku, pokr. Besedy Času (od 1896); Lid. noviny (1929); Lípa; Měsíčník dorostu Červeného kříže; Nár. obzor (1911); Památník čes. učitelek (1901); Právo lidu (1931); Světozor (1885–86); Večery (1911); Venkov (1918–19).
▮ KNIŽNĚ. *Překlady:* I. A. Gončarov: Obyčejná historie (1900); A. N. Apuchtin: Povídky (1903); L. Melšin (P. F. Jakubovič): Na Sibiři (1906); D. V.

Grigorovič: Povídky (1906, s G. Foustkovou-Janotkovou, K. Frypésem, P. Papáčkem); F. M. Dostojevskij: Hošík u Ježíškova stromečku, Stoletá, Mužík Marej, V panském ústavě, Povídka o kupci (1907) + Deník spisovatelův 2 (Úvahy o společnosti a literatuře, 1910, s G. Foustkovou a K. Velemínským) + Jemná (1911) + Krokodýl (1911) + Ošklivá příhoda (1911); Výbor z ruských bylin (1910); V. M. Garšin: Válka (1913). ▮ SCÉNICKY. *Překlad:* O. K. Notovič: Nokturno (1899). ▮ USPOŘÁDALA A VYDALA: Dětský koutek 1–3 (1907); Příručka dívčího skautingu (1922). ▮

LITERATURA: J. Karásek: ref. překl. A. N. Apuchtin: Povídky, MR 1903, sv. 14, s. 578; -W-: ref. překl. L. Melšin: Na Sibiři, Přehled 5, 1906/07; ● k sedmdesátinám: M. Benešová, LidN 19. 10. 1931; an., PL 21. 10. 1931; m. v., RA 7, 1931/32, s. 53 ●; I (I. Herben): Majitelka domku č. 11, Panoráma 1933, s. 114; F. Pražák in Spisovatelé učitelé (1946).

zp

Jaroslav **Herda**

* 26. 3. 1859 *Třeboň*
† 23. 3. 1881 *Mšec* u Slaného

Básník a prozaik z okruhu Almanachu české omladiny, převážně autor milostné lyriky.

Vl. jm. František H. Syn knížecího nadrybného. Do školy chodil v Mšeci u Slaného, gymnázium studoval od 1870 ve Slaném, 1874 přestoupil do 5. tř. Akad. gymnázia v Praze. Po maturitě se věnoval studiu lékařství v Praze (1878–80). 1880 onemocněl tuberkulózou, přerušil studia a vrátil se k rodičům do Mšece.

Za svého života vydal H. knižně jen drobnou novelu *Narcis*, romantický životní příběh venkovského lékaře, který po milostném zklamání a potlačení revoluce 1848 pracuje k prospěchu prostých lidí. Poezie, která tvoří jádro H. literární činnosti, vyšla knižně až po básníkově smrti. Vedle vlasteneckých a sociálních veršů i kladné reakce na revoluční dění 1848 je zaměřena k intimní citové výpovědi a erotickému snění. H. se nedopracoval k vlastnímu výrazu; ohlasy básní Nerudových, Hálkových, Máchových i Byronových doprovází osobní, teskné vědomí blízké smrti.

PŘÍSPĚVKY *in:* Akademické listy; Almanach české omladiny (1879); Humorist. listy; Koleda (1880); Krakonoš; Paleček; Ruch (1880–82); alm. Slavia (1881); Světozor (1880); Zábavné listy (1879); – posmrtně: Jitřenka (1890–92). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Narcis (P 1878); – posmrtně: Ze srdce (BB b. d., 1891, ed. J. V. Krecar); Básně J. H. (b. d., 1892, ed. J. V. Krecar). ▮

LITERATURA: ● nekrology: F. Chalupa, Ruch 1881, s. 128; an., Urbánkův Věstník bibliografický 1881, s. 81 ●;● ref. Ze srdce: J. Karásek, Lit. listy 1892; -a-, Lumír 1892, s. 324 ●; J. V. Krecar in Básně J. H. (1892); P. Spurný (R. Zahálka): J. H., NL 13. 7. 1894; L. Grossmannová-Brodská: Několik slov o J. H., Jitřenka 1894, s. 127 + Dušičková četba, Zábavné listy 1895, s. 54; J. Karásek: Psychologické poznámky k poznání literární generace let 90., RA 6, 1930/31, s. 405; M. Hýsek in Ztrhané struny zvuk (1940).

dh

František **Herites**

* 27. 2. 1851 *Vodňany*
† 19. 1. 1929 *Praha*

Prozaik, příslušník lumírovské generace, tvůrce drobných žánrových výjevů z maloměstského prostředí, v nichž se mísí smysl pro realistický detail se stereotypností zápletek a schematizací postav. Autor pokusů o společenský román a fejetonista.

Otec byl ve Vodňanech lékárníkem a po třináct let purkmistrem. H. absolvoval písecké gymnázium (mat. 1869), kde se sblížil s O. Mokrým. Přispíval do studentského časopisu, o prázdninách putoval jižními Čechami. Silný dojem v něm zanechala národní slavnost k 500. výročí narození J. Husa, jíž se 1869 v Husinci zúčastnil s kroužkem vodňanských studentů. S některými z nich uspořádal studentský almanach Anemónky. Po tříleté lékárnické praxi vystudoval na otcovo přání farmacii v Praze (1870–72) a ve Štýrském Hradci (zde se stal magistrem), kde pak působil jako lékárenský praktikant (později též v Rožnově, Netolicích a v Praze). 1880 se oženil. Po otcově smrti (1883) převzal jeho lékárnu v rodišti a houževnatě usiloval o její udržení a o existenční zabezpečení rodiny. – Měl tři dcery; Marie H. (1881–1970, provd. Kohnová) se stala houslovou virtuózkou a žila většinou v USA, Božena H. (1883–1963) byla profesorkou češtiny a francouzštiny a pečovala o H. literární pozůstalost; psala články o osobnostech českého uměleckého života a o školství u nás i v USA (kam zajížděla za starší sestrou). Ve Vodňanech se H. přátelsky stýkal s O. Mokrým, který tu byl notářem, a od 1887 i s J. Zeyerem, který se tam přistěhoval („vodňanský troj-

lístek"). 1873 cestoval H. s J. Holečkem a O. Mokrým po Slovensku, 1875 podnikl cestu do Itálie, 1883 do Slezska a na východní Moravu, 1885 do Dalmácie. 1893 odjel s rodinou na světovou výstavu do Chicaga a zůstal v USA jako novinář celý rok. 1902 se účastnil s delegací spisovatelů v Paříži oslav V. Huga. Řadu let byl ve Vodňanech členem městského zastupitelstva, 1892–96 i starostou a též jednatelem Národní jednoty pošumavské pro vodňanský obvod. 1896 musel prodat zadlužený dům i lékárnu a přesídlil do Prahy; od 1897 byl sekretářem lékárnického grémia, od 1899 revizorem lékárnických účtů, tři roky redaktorem Časopisu českého lékárnictva. Působil ve výboru Spolku českých beletristů Máj (od 1913 starosta) a v jeho nakladatelském družstvu a též ve Svatoboru a v Umělecké besedě (od 1902 starosta); 1912–26 byl sekretářem IV. třídy ČAVU a jednatelem jejího literárního odboru (1924–26). Teprve po 1918 byl finančně zabezpečen státem a 1925 mohl odejít do výslužby. Po nezdařené oční operaci oslepl. Poslední léta života trávil střídavě ve Vodňanech a v Praze. Pohřben byl ve Vodňanech.

H. literární zaměření určila důvěrná znalost malého města, v němž dlouhá léta žil. Po básnických prvotinách a drobných prózách z italského prostředí (*Arabesky a kresby*) se hlavní náplní jeho tvorby stala žánrová drobnomalba úzce vymezeného světa maloměsta. Jeho hrdiny bývají často drobní úředníci, zápasící s těžce ukrývanou bídou, jindy H. líčí úpadek a rozvrat starých zámožných rodin. Vidí přízemnost a neutěšenost rodinných a společenských poměrů, nastavuje zrcadlo maloměšťáckému egoismu, zištnosti, předsudkům, duševní omezenosti a pokrytectví, soudí i národní vlažnost (*Maloměstské humoresky, Psáno pod čarou*). Jednotlivé pravdivé postřehy, smysl pro všední detail, střízlivost a kritičnost pohledu, to vše do jisté míry spojuje H. dílo s realistickým proudem české prózy. Zůstává však pouze na jeho okraji, neboť obrazu prostředí i lidí chybí umělecké zobecnění i schopnost postihnout znaky svérázně osobité. Stereotypnost situací, motivů, zápletek, dějová rozvleklost a manýra v kresbě postav vedou k plochosti, lidské tragédie se proměňují v sentimentální příběhy, pozorování skutečnosti bývá nahrazeno vyumělkovanými konstrukcemi. Bez úspěchu skončily H. pokusy o společenský a vlastenecký tendenční román, které se vyznačují tezovitostí a rozvláčností. Drobty opravdového života zachycuje H. spíš v nenáročných malých črtách, obrázcích a fejetonech. Nejzdařilejší H. prací je novela *Tajemství strýce Josefa*, v níž hojně čerpal z rodinné tradice. Postavu mladého lékárníka Josefa Pernera, který obětuje své vědecké ambice záchraně ohroženého rodinného jmění a nakonec tragicky podlehne epidemii cholery, obdařil některými autobiografickými rysy, zároveň však v něm podal i osudy jednoho ze svých předků. Také ostatní figurky a postavičky, dobře charakterizované, mají reálné předlohy v příslušnících autorova rozvětveného rodu a v jejich přátelích (např. modelem pro starou paní Pernerovou byla H. babička, otcova matka). Cena díla je kromě povahokresby i v postižení mentality, názorů a životního stylu tří generací na českém malém městě z počátku 19. století. – Ve *Vodňanských vzpomínkách* H. poutavě vypráví o svém studentském mládí, ovlivněném vlasteneckým nadšením 60. let, o svých literárních počátcích a hlavně o O. Mokrém a J. Zeyerovi, z jejichž života osvětluje některé méně známé stránky. H. dílo ve své době dosáhlo značné čtenářské obliby, jednotlivé prózy byly také často překládány do srbocharvátštiny, polštiny, ruštiny i němčiny.

PSEUDONYM, ŠIFRY: Tavoletto; -es., F. H., F. Hs., Fr. Hs., hs., -ites. ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* alm. Anemónky (1871); Besedy lidu (1899, 1920); Budečská zahrada (1885); Čes. revue (1897); Čes. svět (1924); Sb. Čeští spisovatelé českým dělníkům národním ... (1898); Domácí krb (1883); Hlas národa (1903–04); alm. Chudým dětem; Jihočes. sborník (1918); Kalendář Besed lidu na rok 1914; Koleda (1877); Květy (1879–96, 1905); Lid. noviny (1926–27); Lumír (1874–97); Máj (1902–13); Malý čtenář (1891–98); sb. Národ sobě (1880); Nár. listy (1876–85); sb. O lidské bídě (1890); Osvěta (1892–97, 1919); Osvěta lidu (1925); Politik (1883); Rozhledy literární (1886); Ruch (1885–86); Samostatnost (1926); Studentské listy (1882); Světozor (1871–1921); Švanda dudák (1882–92); Topičův sborník (1918–23); Vánoční album (1881); Velký slovanský kalendář na rok 1914; Venkov (1926–29, též posmrtně z pozůstalosti); Zlatá Praha (1884–1916); Zvon (1900, 1920). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Arabesky a kresby 1, 2 (1880, 1883); Z mého herbáře (PP 1882); Za dědictvím (P 1883); Psáno pod čarou 1, 2 (FF 1885); Tajemství strýce Josefa (P 1885); Maloměstské humoresky 1, 2 (1885, 1886); Dvě povídky (1887); Jan Přibyl (R 1887); Ze starých časů (PP 1888); Povídky (1890); Tři cesty (PP 1892); Bez chleba (P 1892); Drobná próza (1892); Všední zjevy (P b. d., 1894); Dvě povídky z maloměstského života (1894); Návštěvy (PP b. d., 1896); Měšťanská šlechta (P

1897); Vrásky duše (P 1897); Bůh v lidu (PP 1897); Na niti humoru (PP 1898); Vlny života (PP 1900); Nálady a zátiší (PP 1901); Pěkná hodinka (PP 1902); Vodňanské vzpomínky (b.d., 1904); Botanická pohádka (1907); Sklizeň podzimů (PP 1909, 3. sv. Sebr. spisů); Křemen a hlína (R 1909, 2. sv. Spisů); Román kapitána Hartise (pro ml., b. d., 1910); Amerika a jiné črty z cest (1913, 11. sv. Spisů); Bratři Hartisovi (P pro ml., 1913); Pozlátko (R 1920, 15. sv. Spisů). – *Výbor:* Maloměstské obrázky (1959, ed. J. Fleková a K. Kostroun). – *Souborná vydání:* Sebrané spisy (nakl. J. Otto, 1908–20, 15 sv.); Nový soubor spisů H. (nakl. J. Albert, 1931–34, 6 sv., ed. G. Pallas); Dílo (Aventinum, 1948, 1 sv., nedokončeno). ▮ SCÉNICKY. *Hra:* Těžké stíny (1890). ▮ KORESPONDENCE: Přátelé Zeyer – H. (vzáj. koresp. z 1880–1900; 1941, ed. B. Heritesová); V. Ficek: F. H. o svém románu Jan Přibyl v dopisech V. Martínkovi (z 1917–18), SlSb 1951; Vrchlický v dopisech (vzáj. koresp. z 1883–1907; 1955, ed. A. Pražák). ▮ REDIGOVAL *časopisy:* Časopis českého lékárnictva (1896–99), Máj (1903–14); *sborníky:* Anemónky (1871, s J. Kálalem a J. Dunovským), Slovensko (1900, s jinými), Čeští umělci Ústřední Matici školské (1905, s J. Vrchlickým a F. Sekaninou); *kalendář:* Lékárnický kalendář (1896–97, s B. Kraftem); *edici:* Komorní knihovna Máje (od 1904). ▮ USPOŘÁDAL A VYDAL: sb. Žena (b. d., 1906, s J. Boreckým); Zlatá kniha české ženy (b. d., 1907). ▮

LITERATURA: F. Matoušek: F. H. (1911). ▮ ● ref. Arabesky a kresby 1, 2: an., Květy 1880, s. 756; -k., Lumír 1880, s. 160; B. Čermák, Čes. včela 1880, s. 144; O. M. (Mokrý), NL 18. 9. 1880; F. Schulz, Osvěta 1880, s. 343; faš (F. A. Šubert), Pokrok 11. 11. 1880; an., Světozor 1880, s. 167; F. Kvapil, Květy 1884, s. 374; A. F. Tichý (F. Dlouhý), Lit. listy 1884, s. 56; F. Bílý, Osvěta 1884, s. 456; an., Světozor 1884, s. 119; F. S. (Schulz), Zlatá Praha 1884, s. 40 ●; an. (J. Neruda): F. H., Humorist. listy 1881 → Podobizny 1 (1951); O. M. (Mokrý): F. H., Světozor 1883, s. 450; ● ref. Tajemství strýce Josefa: B. Č. (Čermák), NL 8. 7. 1885; A. F. Tichý (F. Dlouhý), Lit. listy 1885, s. 161; F. V. Vykoukal, Světozor 21, 1886/87, s. 157 ●;● ref. Maloměstské humoresky: F. V. Vykoukal, Květy 1885, s. 249; A. F. Tichý (F. Dlouhý), Lit. listy 1885, s. 186; Nemo, NL 27. 6. 1885; E. Miřiovský, Pokrok 29. 7. 1885 + Zlatá Praha 1885, s. 402 ●;● ref. Psáno pod čarou: F. Bílý, Osvěta 1885, s. 563; Nemo, NL 2. 5. 1885; E. Miřiovský, Pokrok 30. 5. 1885; J. Penížek, Lit. listy 1885, s. 110; F. V. Vykoukal, Rozhledy literární 1, 1886/87, s. 79; M., Lit. listy 1886, s. 175 ●; an.: F. H., Zlatá Praha 1886, s. 222; ● ref. Povídky: F. V. Vykoukal, Světozor 24, 1889/90, s. 300; Halifax (J. Vrchlický), Hlas národa 17. 4. 1890; J. V. Novák, Lit. listy 12, 1890/91, s. 172 ●;● ref. Těžké stíny: -r., Hlas národa 8. 1. 1890; A. Schulzová, Květy 1890, s. 250; α, Zlatá Praha 1890, s. 107 ●;● ref. Drobná próza: -ič., Lit. listy 1893, s. 71; L. Čech, Osvěta 1894, s. 178 ●;● ref. Návštěvy: B. Ptáčník (F. X. Šalda), Lit. listy 1897 → KP 3 (1950); D., Rozhledy 6, 1896/97, s. 264; F. V. V. (Vykoukal), Světozor 31, 1896/97, s. 70; S. Staněk, Osvěta 1897, s. 262 ●;● ref. Vrásky duše: an. (A. Procházka), MR 1897, sv. 7, s. 127; jv. (J. Vodák), Lit. listy 1898, s. 297; F. V. V. (Vykoukal), Světozor 1898, s. 143 ●;● ref. Na niti humoru: F. V. V. (Vykoukal), Světozor 1898, s. 58; jv (J. Vodák), Rozhledy 8, 1898/99, s. 86 ●; A. Novák: ref. Vlny života, Obzor lit. a umělecký 2, 1899/1900, s. 186; ● ref. Vodňanské vzpomínky: O. Theer, Lumír 32, 1903/04, s. 273 + ČČM 1904, s. 359; V. Červinka, Zlatá Praha 21, 1903/04, s. 538; -ský, Zvon 4, 1903/04, s. 615; F. X. Hodač, LidN 15. 7. 1904; V. Josek, Osvěta 1904, s. 632 ●; J. D. Konrád: F. H., Máj 9, 1910/11, s. 275; V. Dlr (V. Dresler): Literární podobizny, Lit. rozhledy 1913, s. 113; ● ref. Amerika a jiné črty ...: A. N. (Novák), Přehled 11, 1912/13, s. 641; R. (V. Červinka), Zlatá Praha 30, 1912/13, s. 299; F. Sekanina, Zvon 13, 1912/13, s. 357; -il, LidN 9. 3. 1913; F. V. Vykoukal, Osvěta 1913, s. 307 ●; Svbd. (O. Svoboda): ref. Bratři Hartisovi, Úhor 1914, s. 141; ● k sedmdesátinám: M. R. (Rutte), Cesta 3, 1920/21, s. 567; A. Novák, LidN 27. 2. 1921; S. (F. Sekanina), Zvon 21, 1920/21, s. 329; F. Š. (Šimek), Zlatá Praha 1921, s. 124 ●;● ref. Pozlátko: J. H. (Hora), RP 1. 2. 1921; J. V. S. (Sedlák), Tribuna 11. 2. 1921; Mil., Osvěta 1921, s. 62; Ant. Veselý, Pramen 1921, s. 85; V. F. S. (Suk), Střední škola 1921, s. 142 ●;● k pětasedmdesátinám: drb. (J. Borecký), Zvon 26, 1925/26, s. 335; an., NO 27. 2. 1926 ●; A. Novák: Fejeton o fejetonistovi, in Hovory okamžiků (1926); ● nekrology: A. N. (Novák), LidN 20. 1. 1929; P. Fingal, Venkov 20. 1. 1929; an., PL 20. 1. 1929; an., PL 20. 1. 1929; V. D. (Dyk), Lumír 55, 1928/29, s. 335; M. Novotný, Lit. rozhledy 13, 1928/29, s. 161; J. O. Novotný, Cesta 11, 1928/29, s. 294; O. Š. M. (Štorch-Marien), RA 4, 1928/29, s. 185; A. Grund, RA 4, 1928/29, s. 185; V. Brtník, Zvon 29, 1928/29, s. 299; A. Klášterský, Almanach ČAVU 1930 ●; J. Knap: F. H. jako dramatik, Venkov 23. 1. 1929; A. Klášterský: Vzpomínky na F. H., LidN 5. 2., 7. 2., 9. 2. 1929; A. N. (Novák): F. H., LidN 27. 2. 1931; vp (V. Prokůpek): F. H., Venkov 27. 2. 1931; F. Sekanina: Vzpomínky na F. H., Lit. rozhledy 15, 1930/31, s. 186; Kp. (J. Knap): Vzpomínky na F. H., Venkov 27. 2. 1941; J. Šulc: H. román Jan Přibyl a Opava, SlSb 1947; B. Heritesová in F. H.: Tajemství strýce Josefa (1948); ● k 100. výr. nar.: Th (J. Thon), Slovesná věda 1951; AB, LD 25. 2. 1951 ●; A. Pražák: H. a Vrchlický, Slovesná věda 1951; F. Hampl: Živé obrázky z minulých dob, NŽ 1955; L. Stehlík: „Vodňanský trojlístek", in F. H.: Vodňanské vzpomínky (1958); J. Fleková in F. H.: Maloměstské obrázky (1959); A. Haman: „Zapomenutí" žánroví realisté, ČLit 1961, s. 69; F. B.: Poslední z vodňanského trojlístku, LD 26. 2. 1971; J. Wagner in F. H. Literární pozůstalost (LA PNP 1975); A. Linke in F. H.: Tajemství strýce Josefa (1976).

mř

František **Herman**

* 14. 12. 1871 *Slaný*
† 2. 6. 1949 *Cerhovice* u Hořovic

Dramatik, autor moralizujících her se sociální tematikou a konvenčních veseloher, prozaik; organizátor divadelního ochotnictva.

Pocházel ze skromných poměrů. Jako student slánského gymnázia hrával s ochotníky divadlo. Po maturitě (1889) vstoupil do kněžského semináře v Praze, ale po několika měsících přestoupil na práva (doktorát 1894). Přestože pobyt v klementinské kněžské koleji nebyl dlouhý, ovlivnil počátky H. tvorby. Jednoroční vojenská služba a cvičení odbývané v Haliči pak poskytly H. reálnou představu o poměrech v rakouské armádě, které později rovněž využil ve své próze. Po krátkém zaměstnání u obchodního soudu se stal právním úředníkem na stavebním odboru pražského magistrátu (1896–1937). Po převratu se věnoval organizaci ochotnického divadla. 1919–20 spolupracoval na formulaci divadelního zákona, který se však neprosadil. Jako dlouholetý starosta Ústřední matice divadelního ochotnictva československého (1920–37) usiloval o pevnou organizaci amatérského divadla, podílel se na přehlídkách Jiráskův Hronov a na režijních kursech amatérů, jako prezident Mezinárodního výboru pro lidové divadelnictví udržoval kontakty českého amatérského divadla se zahraničím. Byl zakladatelem Filmové ligy československé, členem distribučního výboru čs. filmu a filmovým recenzentem. Po odchodu do důchodu 1937 se odstěhoval z Prahy do Cerhovic, kde žil v ústraní.

H. začínal obsáhlými popularizačními sociologickými spisy *Ženská otázka* … a *Anarchisté a jejich učení*, v nichž odmítl anarchismus. Teprve pak začal psát pro divadlo. V prvním desetiletí jeho tvorby převažují hry se sociálními náměty. Některé se hrály v holešovické Uranii a ve Švandově divadle, většinou však na ochotnických scénách. Jsou statické, plné moralizujících jednostranností, schematické v povahokresbě. Chabou osu jejich dramatického děje tvoří vina, za níž vzápětí následuje trest, interpretovaný jako trest boží: v prvotině *Zachycen proudem*, naturalistickém dramatu v pokleslé podobě, je student včleňující se do dělnického sociálního hnutí osudově ztrestán těžkou chorobou. V aktovce *Štědrý den* stihne hrdinu trest za provinění na opuštěné ženě a dětech. V dramatu *Proti vlastní krvi* dopadne trest na rodiče živící se zlodějstvím za to, že vyžadují na dětech, aby je následovaly. Drama *Vysněné štěstí* ilustruje osud venkovského děvčete sloužícího v měšťanských rodinách v Praze. Do mravokárné řady divadelních her patří i veselohra *Dobrodinci* s námětem okrádání sirotků. Světová válka, jíž je věnována čtveřice povídek *Pozdě*, ukončuje moralizátorské období H. tvorby. Kromě příležitostných veršovaných prací se H. věnoval především veselohře. Jeho komedie (*Pan major v. v.*, *Miláček Protiva*, *Liška nad vlky*, *Sázka na poslední kartu*) mají jednoduchou zápletku, situační humor a lehkou zábavnost. Prokazují větší dávku řemeslné dovednosti než pokusy o vážné drama v biblické hře *Velký pátek* s centrální postavou Jidáše a motivy sociální vzpoury či v zastaralém selském dramatu o degeneraci rodu *Poslední Durasové*. Od 10. let psal F. H. i prózu. Sbírky povídek a novel ze současnosti (*Lásky tajemství a moc*, *Trny v srdcích*, *Meteory a létavice*) jsou jednoduše a tradičně vyprávěné milostné příběhy konvenčního rázu. V *Románu dobrého člověka*, částečně autobiografickém, více než základní erotická situace vedoucí k rozkladu manželství upoutá drobnokresba malého města 80. let, kněžského semináře a kasárenského života v Haliči. Poslední větší prací, románem *Z jiného světa*, se H. vrátil k výchozímu náboženskému pohledu na svět, očištěnému však od jednostranné moralizující tendenčnosti.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Arminius, F. Armin, F. Merhan; A., -an, „-an“, -ekman, ekman, h., -h-. ■ PŘÍSPĚVKY *in:* Almanach král. hl. města Prahy (1904); Bulletin du Comité International pour les Théâtres Populaires (1929, 1931, 1935); Čes. divadlo (1919); Čes. slovo; Českosl. divadlo (1923–37); Filmový kurýr (1926–37); Jeviště (1920); Jeviště (Plzeň, 1927–29); Nár. listy; Nár. politika; Naše zahraničí; Obecní věstník města Prahy; Osvěta (1915); Osvětový věstník krajského ústředí osvětových sborů a Šmahova okrsku v Táboře; Slánský obzor; Stavební obzor; Světlo (Slaný); Svobodný občan (Slaný, 1906); Táborský kraj; kal. Třebízský (1903–06); Věstník divadelního ochotnictva českého severu (1924–33); Zátiší; Zprávy komise pro soupis stavebních, uměleckých a historických památek král. hlav. města Prahy (1904–15). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Zachycen proudem (D 1904, prem. 1905); Dobrodinci (D 1905, prem. 1906); Štědrý den (D b. d., 1905); Moderní poupátko (D 1909, pseud. F. Merhan); Vysněné štěstí (D b. d.,

1910); Železný kruh (D 1910, i prem.); Ztroskotání (R 1910); Pan major v. v. (D 1914, prem. 1913); Epizody (PP b. d., 1915); Proti vlastní krvi (D b. d., 1917, prem. 1919); Pozdě (PP 1918); Ze zápasu k vítězství (BB 1920); Dědictví stvořené chvíle (R 1922); Lásky tajemství a moc (PP 1923); Velký pátek (D 1924); Vlastní silou! (scénický proslov, 1924); Miláček Protiva (D b. d., 1925, prem. 1926); Hvězda Táborů (D 1925); Trny v srdcích (PP 1925); Poslední Durasové (D 1926); Liška nad vlky (D 1927); Meteory a létavice (PP 1929); Román dobrého člověka (R, 2 sv., 1929); Na vysunuté koleji (PP b. d., 1933); Hymna ochotníků (B b. d., 1935); Had z ráje (D b. d., 1935, i prem.); Sázka na poslední kartu (D 1941); Z jiného světa (R 1942); Buď pozdravena! (B 1945). – *Ostatní práce:* Ženská otázka, sociální význam její a způsoby jejího řešení (1899); Anarchisté a jejich učení (1900); Význam a úkoly ochotnictva (1920); Pamětní knihy spolků divadelních ochotníků (1934); Ústřední Matice divadelního ochotnictva československého 1886–1926 (b. d., 1926); Ústřední Matice divadelního ochotnictva československého. 1. doplněk dějin za léta 1927–1936 (b. d., 1937). ▮ REDIGOVAL *kalendář:* Královská Praha (1902). ▮

LITERATURA: F . V. Krejčí: ref. Zachycen proudem, PL 21. 1. 1905; an.: ref. Dobrodinci, Jitřenka 1906, s. 142; Ž.: ref. Železný kruh, Jitřenka 1910, s. 353; F. V. Vykoukal: ref. Epizody, Osvěta 1915, s. 706; -fer- (O. Schäfer): ref. Pozdě, Zvon 19, 1918/19; ● ref. Proti vlastní krvi: jv. (J. Vodák), Venkov 23. 11. 1919; -es-, PL 25. 11. 1919 ●;● ref. Dědictví stvořené chvíle: F. Š. (Šimek), Zlatá Praha 1922; J. Kopal, Nové Čechy 5, 1921/22 ●;● ref. Lásky tajemství a moc: J. Krecar, MR 1923, sv. 38; -vab- (V. Brtník), Zvon 23, 1922/23 ●; V. Brtník: ref. Velký pátek, Venkov 4. 10. 1924; O. Š. M. (Štorch-Marien): ref. Miláček Protiva, RA 1, 1925/26, s. 107; ● ref. Trny v srdcích: V. Brtník, Venkov 6. 8. 1925; drb (J. Borecký), Zvon 25, 1924/25 ●;● ref. Meteory a létavice: V. Brtník, Venkov 12. 12. 1929; drb (J. Borecký), Zvon 30, 1929/30 ●;● ref. Román dobrého člověka: V. Brtník, Venkov 17. 10. 1929; drb. (J. Borecký), Zvon 30, 1929/30 ●;● k šedesátinám: Ot. F. (Fischer), LidN 13. 12. 1931; p. (A. M. Píša), PL 15. 12. 1931; -btk- (V. Brtník): Zvon 32, 1931/32 ●;● ref. Na vysunuté koleji: I. Liškutín, LidN 6. 1. 1933; drb (J. Borecký), Zvon 33, 1932/33 ●; J. Rydvan (V. Sommer): Bývalý starosta ÚMDOČ Dr. F. H. sedmdesátníkem, Sborník ÚMDOČ (1942); ej. (E. Janský): Postava dějin ochotnictva, Zeměd. noviny 20. 12. 1946; ● nekrology: Dr. Fr. H. zemřel, Svět v obrazech 1949, č. 26; ej (E. Janský): Průkopník vývoje ochotnictva, Zeměd. noviny 10. 6. 1949 + Postava dějin ochotnictva, Čes. lid. divadlo 1949 ●.

is

Eduard **Herold**

* 16. 9. 1820 *Praha*
† 5. 8. 1895 *Praha*

Ilustrátor a malíř; autor romantických románů, povídek i veselohry z české historie 14.–17. století. Českou minulost přibližoval i ve svých populárně naučných pracích, provázených vlastními kresbami.

Narodil se v rodině herce německé národnosti, Jana Christiana H. V devíti letech otce ztratil, žil pak s matkou a sourozenci v nuzných poměrech. Po vychození normální školy u pražských piaristů byl dán do učení k rukavičkáři, pak krátce pracoval jako malíř pokojů. 1844–50 studoval na malířské akademii v Praze, kde byl určitý čas žákem A. Mánesa. Ještě v době studií se stal učitelem kreslení v rodině hraběte J. Chotka, 1852 podnikl studijní cestu do Německa. 1861 nastoupil jako redaktor novin Prager Fremdenblatt. V 50.–80. letech spolupracoval jako ilustrátor s několika časopisy a dodával též návrhy jevištních výprav českým divadlům. V posledním období života učil kreslení v Ženském výrobním spolku v Praze.

Literární činnost zahájil H. čtyřmi nevýraznými, německy psanými básněmi, poplatnými dobovému romantismu (Ost und West 1845–47). Brzy se přeorientoval na práce prozaické. Ač sympatizoval s českým vlasteneckým hnutím, česky dost dobře neuměl, takže svá díla psal německy a do češtiny je dával překládat. Jeho povídky (*Lidmila, Zvon Lochmar, Stavitel Karlova, Jan Olbramovic* aj.) a romány (*Markvart z Vartemberka, Jednota panská, Jednadvacátý prosinec, Alchymista*), tištěné v průběhu 50. let v Lumíru, čerpaly náměty ponejvíce z českých pověstí a dějin 14.–17. stol. Prozrazují silný vliv četby W. Scotta a jiných romantických autorů. Jejich základem byl obvykle milostný příběh se spádným dějem a přemírou dialogů, odehrávající se v rámci přesně vykreslených historických reálií. Nekomplikovanost příběhu, předem daná schémata a umělecká nenáročnost činily z H. děl oblíbenou četbu širších lidových vrstev. Tyto prozaické práce rozšířily množství povídek a románů vyrůstajících z tehdy módního historismu, který dějiny používal jen jako kulisu pro rozvinutí pestrých dějů. H. se nepříliš úspěšně pokusil i o historickou veselohru *Petr Vok, poslední z Rožmberkův a jeho veselý dvůr v Třeboni.* Od poč. 60. let opouštěl H. pozvolna

oblast krásné literatury a zálibu v historii realizoval v hojných populárně naučných statích, doprovázených vlastními kresbami. Často byly zaměřeny k poznání památných míst (cyklus *Malebné procházky po bojištích Žižkových*) a H. jimi navazoval na své starší knihy (*Malebné cesty po Čechách* a první díl *Malebné cesty po Praze*). Jeho ilustrace zaplňovaly časopisy až do konce 80. let.

PŘÍSPĚVKY *in:* Budivoj (1864–65); Budečská zahrada (1880); Čechy (1866); Čes. včela; Čes. jih; kal. Českomor. pokladnice (1860–62); Erinnerungen; Hlas (1864); Kovář (1862); Květy (1881 Malebné procházky po bojištích Žižkových); Lit. listy (1865); Lit. příloha k Nár. listům (1865); Lumír (1852–62); Ost und West (1845–47); Osvěta (1872); Prager Fremdenblatt; Rodinná kronika (1862); Světozor (1872); Svoboda (1871–72); Vlastenský kalendář na rok 1859 (1858). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Povídky u verpánku (1874); Čertova krčma (R 1874); Alchymista (R 1875); Dějepisné novely (2 sv., 1881–82); Markvart z Vartemberka (R 1885); – posmrtně: Jednota panská (R 1930). – *Ostatní práce:* Horopisné obrazy z okolí pražského (1857); Malebné cesty po Čechách (1861); Průvodce po české západní dráze (1863); Malebné cesty po Praze 1–4 (1. 1866, 2. 1884, 3. 1894; 4. 1896 dokončil J. Herain); Svatováclavská trestnice v Praze (1890). ▮ SCÉNICKY. *Hra:* Petr Vok, poslední z Rožmberkův a jeho veselý dvůr v Třeboni (1866). ▮

LITERATURA: an.: ref. Petr Vok, poslední z Rožmberkův..., NL 12. 1. 1866; ● ref. Dějepisné novely: M. (O. Mokrý), Květy 1881, s. 116; F. Schulz, Osvěta 1882, sv. 1, s. 280 ●; J. Neruda: E. H., Humorist. listy 1885 → Podobizny 3 (1955); ● ref. Markvart z Vartemberka: K. V. Dvořák, Lit. listy 1885; V. D. (Drbohlav), Hlídka literární 1885, s. 173 ●;● nekrology: an., Lit. listy 1895, s. 318; an., Světozor 1895, s. 468; an., Zlatá Praha 1895, s. 480 ●; M. Marek in Čáslavsko v literatuře (1958, s. 94).

pč

Gustav Vratislav **Herrmann**

* 29. 12. 1839 *Hradec Králové*
† 9. 4. 1873 *Hradec Králové*

Spisovatel obrázků z evropských dějin a z amerického venkova pro mládež. Překladatel z německé, anglické a francouzské literatury.

Bratr Ignáta H.; 1851, v první třídě gymnázia v Hradci Král., přerušil studia a s rodiči – otec byl v té době mlynářem v Horním mlýně u Chotěboře – se vystěhoval do Ameriky. Od konce května 1851 žila rodina v Texasu na osamělé farmě německého přistěhovalce; G. V. H. strávil půl roku sklízením bavlny, kukuřice, svinováním doutníků a hlavně toulkami v lesích. Nezdravá krajina, nemoci a smrt dvou dětí přinutily rodinu k návratu po Mississippi do New Orleansu a do vlasti. V Chotěboři se stal H. kupeckým příručím, 1857 byl v Praze knihkupeckým příručím a 1858 korektorem u J. Otty, svého vzdáleného příbuzného. 1859 vstoupil dobrovolně do armády. Sloužil v Písku, Trevisu, Rovigu, kde 1859 navštěvoval šikovatelskou školu, 1860 byl v Benátkách, v Bataglii (zde mu bylo zakázáno přispívat do časopisů a odebírat české noviny), v Trentu. 1864 byl jmenován poručíkem a pobočníkem, 1866 bojoval v Tyrolsku s garibaldisty, po pobytu v Bolzanu se dostal do Lince, kde měl za úkol sepsat nejnovější historii svého pluku. Brzy nato přešel do generálního štábu a pracoval na mapách okolí Lince. 1871 se vrátil s plukem do Hradce Král. a pobýval v Novém Bydžově. V listopadu 1872 byl jmenován nadporučíkem, krátce nato odešel pro plicní nemoc na dovolenou.

Psal od sedmnácti let básně, povídky a zábavné články. Knižně vydal historické obrázky, pro které čerpal látku z doby bojů Jiřího z Poděbrad se Zdeňkem ze Šternberka (*Bojanov*), z povstání Ference Rákóczího (*Ungvarská slečna*), ze zápasu skotského krále Roberta s Eduardem I. (*Skotský zámek*). Děj těchto povídek je doprovázen častým autorským vysvětlováním historických souvislostí. Historické povídky pro mládež přecházejí až v pouhou ilustraci školního dějepisu (*Bitva u Lepanta*). V dobrodružných příbězích z amerického venkova o boji farmářů se zloději koní a zločinci (*Osada u Červené řeky, Pohorský lovec*) H. stylově navázal na prózy J. F. Coopera a H. Beecher-Stoweové.

PŘÍSPĚVKY *in:* Humorist. listy (1860 Důvěrný dopis, vyňatý ze zápisní knihy Václava Mazanečka); Lumír (1859 Desdemona); Poutník od Otavy (1858–61; 1859 V pralese texaském). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Bojanov (R, 2 sv., 1860); Ungvarská slečna (P 1863); Bitva u Lepanta (P pro ml., 1864); Osada u Červené řeky (P pro ml., 1865); Skotský zámek (P pro ml., 1867); Pohorský lovec (P pro m., 1869). – *Překlady:* Ph. Körber: Povstání divochů na ostrově Jávě (1858); E. Sue: Salamandr (1866). ▮

LITERATURA: an.: ref. Ungvarská slečna, Literární příloha NL 1864, č. 44; H. Vinařovský (F. A.

Hora): Ze života zapomenutého spisovatele, Koleda 1879, s. 342, 358; ne (A. Novák): Bratři H., LidN 16. 8. 1934, odpol. vyd.; M. Hýsek in Ignát H. (1934).

dh

Ignát **Herrmann**

* 12. 8. 1854 *Chotěboř*
† 8. 7. 1935 *Řevnice* u Prahy

Povídkář, romanopisec, fejetonista, autor kulturněhistoricky cenných memoárů. Tvůrce naturalisticky osnovaného sociálního románu U snědeného krámu a četných humoristicky laděných próz. Z jeho žánrových staropražských obrázků nakonec vykrystalizoval populární typ bodrého měšťana Kondelíka.

Narozen na samotě v Horním mlýně. – Syn majitele mlýna, po neúspěšném podnikání pak kancelářského písaře. Matka byla dcerou nakladatele J. H. Pospíšila z Hradce Král.; literárně byli činní i H. starší bratři Gustav a Emil (1841–1892, pseud. E. H. Sokolský), zemský advokát, autor populárních právnických pojednání. Základní vzdělání získal H. v Hradci Král., kam se rodina brzy po jeho narození přestěhovala. Neúspěšně se pokusil o studium na střední škole, po prvním ročníku odešel do Prahy, kde se stal kupeckým učněm (1868–71); po krátkém působení v Plzni pracoval jako příručí v galanterním obchodě bratří Tučků v Praze, kde se seznámil s literárním světem. Od 1873 byl zaměstnán v nakladatelství J. Otty, zetě svého strýce J. Pospíšila, nejprve jako cestující příručí a administrátor. 1876 se stal redaktorem humoristického čas. Paleček, v němž už 1873 debutoval první tištěnou prací. Když 1878 Paleček přešel do majetku firmy Fr. Borový, byl H. několik let písařem v advokátní kanceláři svého bratra. 1881 byl přijat do Nár. listů (nejprve do administrace, pak jako pokladník); 1885 se stal členem redakce jako soudničkář. 1882 založil a sám redigoval čas. Švanda dudák, který do značné míry zaplňoval svými prózami (vyšel zde např. román U snědeného krámu). Od 1892 byl pravidelným povídkářem a fejetonistou nedělních vydání Nár. listů, v nichž setrval až do jejich zastavení začátkem 1918, kdy přešel do Cesty, 1920 se však do Nár. listů vrátil a psal do nich prakticky až do své smrti. Z cest, které podnikl, byly nejvýznamnější dva zájezdy do Paříže (1878 a 1888), literárně využil i svých návštěv Středomoří a Holandska. Společensky byl H. neobyčejně činný: byl místopředsedou (od 1889) a pak předsedou (od 1891) Máje, místopředsedou lit. odboru Umělecké besedy (od 1891), členem Spolku českých žurnalistů (1894–1911), Svatoboru (od 1908), Jednoty Svatopluka Čecha aj., předsedou lit. odboru IV. tř. ČAVU (1929–32).

H. vstoupil do literatury jako energický samouk, z matčiny strany pocházel ze staré kulturní rodiny Pospíšilů. Snažil se využít všech možností, především svého příbuzenství s nakladatelem J. Ottou, aby po svízelných začátcích kupeckého učedníka pronikl do literatury. Zpočátku se uplatnil jako autor příležitostných brožurek a časopisecky otiskovaných drobných, vesměs humoristických próz; snažil se v nich, zatím bez většího úspěchu, navázat na dílo J. Nerudy, jemuž věnoval i svou první beletristickou knížku *Z chudého kalamáře*. Výrazněji se H. talent projevil v dalších prózách sebraných do knihy *Pražské figurky*, v níž vytvořil typické postavy svých větších i menších prací: drobné obchodníky a řemeslníky, úředníky, děvečky, žijící v historickém centru Prahy a v předměstském Podskalí v 70. a 80. letech. H. názorně a do podrobností vykreslil jejich životní prostředí a styl i jejich duševní svět, často chudý na hlubší prožitky. Pro rozvíjející se průmyslovou a velkoměstskou Prahu, která tento starosvětský živel vytlačovala, neměl pochopení a ignoroval ji až do konce svého života. V 80. letech se prohloubil H. pohled na svět, především z hlediska psychologického; výrazem toho se vedle fejetonů (sebraných do knihy *Z pražských zákoutí*) a soudniček stala zejména obsáhlejší povídka *Pan Melichar*, v níž H. vytvořil typ „dobráka“, ochotného obětovat se pro druhé až k vlastnímu sebezničení. V polovině 80. let dospěl H. k vrcholu své umělecké tvorby románem *U snědeného krámu*. V době, kdy k nám pronikal velký evropský realistický román, vytvořil H. obsáhlý realistický obraz pasívního a poddajného hrdiny Martina Žemly, který ztroskotává jako podnikatel, kupec i manžel a končí svůj život sebevraždou. Autor využil své znalosti kupeckého prostředí 70. let, jež jeho hrdinu formovalo, a vylíčil je s dokumentární věcností, připomínající zejm. romány E. Zoly. V 90. letech tuto drsnou metodu postupně vystřídal sice opět kritický, ale dobromyslně vyznívající humorný pohled na život. Dokladem tohoto posunu je román *Otec Kondelík a ženich Vejvara*, složený z řady příběhů, které prožívá rodina

úspěšného pražského živnostníka, malíře pokojů. H. líčí podrobně životní styl svých postav, nahlížený s kritickým odstupem, ale zároveň s porozuměním a vlídným humorem. Posmívá se především Kondelíkově snaze o důstojnost a reprezentaci, současně však nezapomíná, že lidé Kondelíkova typu přispěli k počeštění Prahy. Humor a znalost prostředí vynesly románu velkou popularitu, která přiměla autora k pokračování v historii Kondelíkovy rodiny (*Tchán Kondelík a zeť Vejvara*); to však už nedosáhlo hodnot první knihy. Bezkonfliktnost a šťastný konec přesto přinesly druhému dílu čtenářský úspěch a H. pokračoval, a to i po první světové válce, v psaní románů tohoto druhu (*Vdavky Nanynky Kulichovy..., Artur a Leontýna*). Poslední z nich, *Felíčkův román,* je téměř pohádkovým příběhem o sirotkovi, který byl odměněn za své dobré vlastnosti. Nejcennější z H. pozdní tvorby jsou vzpomínky, které začal uveřejňovat 1921 v Nár. listech a které později vyšly knižně pod názvem *Před padesáti lety*. Kromě beletrie psal H. pod pseud. Vavřinec Lebeda divadelní kritiky (čas. Švanda dudák), v nichž uplatňoval nejen znalost problematiky divadelního umění, ale i jemný jazykový cit, projevující se v parodování odbornického žargonu soudobých divadelních kritik a v pravopisných hříčkách (*Z poslední galerie*). Vážně o jazykových otázkách pojednal H. ve stati *K – Ke – Ku*.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Arminius, Barbarabáš Trn, Basilisk, Bolehlas Dalibral, Daniel Štika, David Vulkán, Filip Drtina, Goliáš Cvrček, Gustav Ermoine Péchard (s K. Šípkem, tj. J. Peškou), H. Hradecký, Hradecký, Chotěbor, Ignatius, Isidor Brk, Jára Heřmánků, Josef Heřmánek, Józa Heřmánků, Kaňka, Kaňka a Tandriáš, Nadějný Vendelín Mikšů, Nováček, Prokop Rokyta, Redaktor, Spytihněv Komár, Stanislav Herynk, Stonožka, Škorpion, Šnofoun, Švanda, Tandariáš, Terpentinus, Tomáš Cihla, Vavřinec Lebeda, Vendelín Břitva, Vojta Machatý, Vulkán, Ypsilon; H H H, Ign. Hn., J. H., -nn, -on, Yps. ■ PŘÍSPĚVKY *in:* Besedy (1913); Cesta (1918–20); Čes. jih (Čes. Budějovice, 1873); Čes. svět (1924–25); sb. Dělnictvo sobě! (1886); Humorist. listy (od 1873); alm. Chudým dětem; Kalendář Besed lidu (1909–14); Kalendář zábavy pro mládež; Klapačka; Kniha (1896); Knihkupecké rozhledy a zprávy (1911); Koleda (Olomouc, 1878); Květy (1879–92); Lázeňský svět (Poděbrady, 1935); Lid. noviny (1928); Lit. rozhledy (1923–24); Lit. svět (1927–28); Lumír (1875–76, 1894); Máj (1903–13); Mělnické listy (1897); Nár. listy (od 1884; 1896 Otec Kondelík a ženich Vejvara); Naše hlasy (Čes. Brod, 1921); Naše řeč (1918–20); Niva (1923); sb. Nůše pohádek 1, 2 (1918–19); Obrazy života (1873); Ohlas chrudimský (1881); Osvěta (1886); Paleček (1873–80); Palečkův salónní kalendář (1885); sb. Půl století Nár. listů 1860–1910 (1910); Ruch (1881); Sokol (1882); Střední škola (1923); Sůva; Svět zvířat (1921); Světozor (1889–92, 1920–21); Švanda dudák (1882–1915, 1923–30; 1885–88 U snědeného krámu); Topičův almanach (1933); Topičův sborník (1913–21); Topičův věstník (1919); Typografia (1919); Úřednické listy (1897); Úsvit (1920); Velký slovanský kalendář (1909–14); Vesna (1885); Věstník Klubu úředníků Živnostenské banky (1916); Vídeňský deník (1919); Vídeňský nár. kalendář (1914); Vlastivěd. sborník východočeský (Chrudim, 1923); Vojenské listy (1915–16); Zlatá Praha (1916–17); Zvon (1914); Ženský obzor (1911). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie a práce o divadle a literatuře:* O Ferdinandu Dobrotivém (1875, an.); Františku Palackému (1876, šifra H H H); Z chudého kalamáře (PP 1880); Historie o doktoru Faustovi, slavném černokněžníku (P 1884); Pražské figurky (PP 1884); Pan Melichar (P 1886, 2. díl Pražských figurek); Drobní lidé 1, 2 (PP b. d., 1888, změn. vyd. 1893); Z pražských zákoutí (PP 1889); U snědeného krámu (R 1890); Gonduktér čili Kapesní průvodce vístavou pařízkou tak zvanou svjetovou. Od Vavřince Lebedy (F 1890); Manželova přítelkyně (D 1891, prem. 1890); Bodří Pražané (PP 1893); Domácí štěstí (PP 1893); Páté přes deváté (PP 1895, pseud. Ypsilon); Dvě pražské idyly (PP 1896); Otec Kondelík a ženich Vejvara (R 1898); Ztřeštěné historky (PP 1902, pseud. Ypsilon); Na různé adresy (FF 1902); Mezi dětmi (PP b.d., 1905); Blednoucí obrázky 1, 2 (PP 1905, 1929, Spisy sv. 1 a 34); Tchán Kondelík a zeť Vejvara (R 1906, Spisy sv. 3); Staří mládenci (PP 1908, Spisy sv. 6); Muž bez třináctky a dvanáct jiných povídek nedělních (1909); Rodiny a rodinky (PP 1909, Spisy sv. 10); Tobiáškův Štědrý den a několik žertovných povídek o zvířátkách (PP 1909); Ženitba páně Karafiátova a jiné povídky staromládenecké (1911, Spisy sv. 13); Kancelářský prach, Smíšené zboží (PP 1912, Spisy sv. 16); Tři povídky kratochvilné (PP 1913); Foxl-Voříšek a jiné historiky kratochvilné (PP 1913, Spisy sv. 17); Burlesky, Fragmenty kolportážních románů, Dvě pohádky královské (PP 1913, Spisy sv. 18); Z pamětí starého mrzouta a jiné historky (PP 1914, Spisy sv. 19); O živých, o mrtvých 1–3 (vzpomínky, 1915, 1928, 1940, Spisy sv. 20, 33, 50); Příběh dušičkový (P 1916, Spisy sv. 21); Z notýskův Pavla Čamrdy 1, 2 (PP 1917, 1919, Spisy sv. 22, 23); Příběh jednoho dne (PP 1918); Vdavky Nanynky Kulichovy a co se kolem nich sběhlo 1, 2 (R 1918); Vánoční koledy (PP 1918); Z povídek nedělního kronikáře (1920); Evička a jiné výjevy rodinné (1920, Spisy sv. 26); Artur a Leontýna (P 1921); Felíčkův román 1, 2 (R 1924, 1925); Před padesáti lety 1–4 (vzpomínky, 1. a 2. 1924, 3. 1926, 4. 1938); Jíra zbojník (P pro ml., 1925); O třech nebožtících (PP 1925); Salakušky (P 1925); Lidičky a zvířátka (PP 1926); Vendelín Břitva a Bartoloměj Tlustofous (PP pro ml., 1926); Ženitba bratří Adamů (PP 1930, Spisy

sv. 35); Mají knížky své osudy (F 1930); Švec a knejp. Kriminální případ Floriána Kapusty (P 1931); Historie Jaromíra Tykvy 1, 2 (R 1934, Spisy sv. 38, 39); Pan Koriandl a spol. (PP 1936, Spisy sv. 42); Rozházené kapitoly (PP, FF 1936); – posmrtně: Na čerstvém vzduchu (PP, FF b. d., 1939, Spisy sv. 47); Z poslední galerie. Divadelní kritiky Vavřince Lebedy 1, 2 (1939, Spisy sv. 48, 49). –*Překlady:* J. Verne: Zimní pobyt v ledovém moři (1876); an.: Na pokraji záhuby (1880); H. Sudermann: Čest (1893, prem. 1891). – *Ostatní práce:* Pražské ghetto (studie, 1902, s J. Teigem a Z. Wintrem); K – ke – ku (1918); Jan Vilím (studie, 1921). – *Výbory:* Čtyřlístek (1934, ed. F. Strejček); Blednoucí obrázky (1955, ed. J. Janů, S. Utěšený); Tobiáškův Štědrý den a jiné povídky (1958, ed. J. Rosíková); Povídky (1958, ed. E. Frynta); Fráter z Podskalí a jiné pražské obrázky (1959, ed. K. Kostroun); O Praze a Pražanech (1959, ed. E. Frynta); Blednoucí obrázky (1960, ed. E. Frynta); Ze staré Prahy (1970, ed. A. Haman); Ztřeštěné historky (1972, ed. D. Jeřábek); První hřích (1972, ed. J. Rosíková); Černá vůně (1974, ed. J. Ort); Smíšené zboží (1977, ed. Z. Trochová); Ze starého rámu (1979, ed. D. Jeřábek); Zmizelá Praha (1982, ed. R. Pytlík); Ze soudní síně (1984, ed. J. Korejčík). – *Souborné vydání:* Sebrané spisy I. H. (nakl. F. Topič, 1905–40, 50 sv.). ▮ SCÉNICKY. *Hra:* Duch pradědův (1880, s K. Šípkem, společ. pseud. Gustav Ermoine Péchard). – *Překlad:* H. Sudermann: Fricek (1897). ▮ KORESPONDENCE: an.: Dopis MUDr. L. Baťkovi (z 1921), Osvěta lidu (Hradec Král.) 14. 5. 1921; V. P.: I. H. na Slovensku (F. Kašparovi z 1892), LidN 31. 7. 1935 odpol. vyd.; vl.: Dopis I. H. slovenským studentům (z 1932), LidN 10. 9. 1935; Vrchlický v dopisech (J. Vrchlickému z 1890–95; 1955, ed. A. Pražák). ▮ REDIGOVAL *časopisy:* Paleček (1876–78), Švanda dudák (1882–1914; 1924–27, s K. Horkým; 1928–30 s L. Tůmou-Zevlounem), Topičův sborník (1917–18); *sborníky:* Památník Sokola pražského (1882, s jinými), Z brku sokolího (1886, s R. Kutinou), Máj (pamět. list, Chrudim, 1890), Vilímkův humoristický kalendář na rok 1892 (1891), Sirotám příbramským (1892, s A. Klášterským, M. A. Šimáčkem), Černá hodinka (1892, s E. Jelínkem, A. Klášterským, M. A. Šimáčkem), Půl století Národních listů 1860–1910 (1911), Čtyřicet let Topičova nakladatelství (1923), Topičův almanach (1933); *knižní řady:* Sebrané spisy Jana Nerudy (1892–1904, 13 sv.; 2. vyd. 1907–20), Čítárna Švandy dudáka (1895–1914). ▮ USPOŘÁDAL A VYDAL: Humor Parnasu českého (1881). ▮

BIBLIOGRAFIE: I. Herrmann: Autobiografie, Vlastivěd. sborník východočeský, Chrudim, 1923; M. Hýsek in I. H. (1934). ▮ LITERATURA: K. Juda: I. H. (b. d., 1924); sb. I. H. (Věstník Jednoty S. Čecha 1924); M. Hýsek: I. H. (1934). ▮ ● ref. Drobní lidé: V. Vítězný, Lit. listy 1888; F. V. Vykoukal, Světozor 1888, s. 671 + Osvěta 1888, s. 952; Omega, Zlatá Praha 1888, s. 718 ●;● ref. Z pražských zákoutí: A. F. Tichý (F. Dlouhý), Lit. listy 1889; F. V. Vykoukal, Světozor 1889, s. 612; šn. (A. Šnajdauf), NL 27. 9. 1889 ●;● ref. U snědeného krámu: š. (J. Kuffner), NL 6. 6. 1889 (časop. znění); Astur (H. G. Schauer), Lit. listy 1890 → Spisy (1917); F. V. Vykoukal, Světozor 1890, s. 612; B. Čermák in Obraz básnictví českého za rok 1890, ČČM 1891 ●;● ref. Bodří Pražané: F. V. V. (Vykoukal), Světozor 1893, s. 334; -in, Niva 4, 1893/94, s. 79 ●; F. V. Krejčí: O pražském románě, Naše doba 2, 1894/95; an.: I. H., Světozor 1895, s. 477; jv (J. Vodák): ref. Páté přes deváté, Lit. listy 1896; V. Štech: I. H., Zlatá Praha 1897, s. 541; ● ref. Otec Kondelík a ženich Vejvara: K. Sezima, Lit. listy 1899; D., Rozhledy 8, 1898/99, s. 419; F. V. V. (Vykoukal), Světozor 1899, s. 120; A. T., Zlatá Praha 1899, s. 117 ●;● ref. Ztřeštěné historky: J. Karásek, Rozhledy 1901, s. 535; A. Tuček, Zvon 2, 1901/02 ●;● ref. Na různé adresy: r. (R. J. Kronbauer), Máj 1, 1902/03, s. 139; F. X. H. (Hodač), Přehled 1, 1902/03, s. 330; Ž., Zvon 3, 1902/03; A. Pražák, ČČM 1904, s. 361 ●;● k padesátinám: A. B. Dostál, Lumír 32, 1903/04, s. 381; F. Herites, Máj 2, 1903/04, s. 749; A. Škampa, Máj 2, 1903/04, s. 759; K. Šípek, Zlatá Praha 21, 1903/04, s. 481 a 498; K. Č. (Červinka), Zvon 4, 1903/04; J. H. (Herben), Čas 12. 8. 1904; an., LidN 13. 8. 1904 ●; V. Štech: I. H. v Máji, Máj 2, 1903/04, s. 758; ● ref. Blednoucí obrázky 1: R. (R. J. Kronbauer), Máj 3, 1904/05, s. 694; -áský, Zvon 5, 1904/05 ●; F. Sekanina: ref. Foxl-Voříšek..., Zvon 13, 1912/13 + ref. Z pamětí starého mrzouta..., Zvon 14, 1913/14; -er.: I. H., Lit. rozhledy 1914, s.49; K. Šípek: Čtení o I. H., Topičův sborník 4, 1916/17; ● ref. O živých, o mrtvých 1: jv (Vodák), LidN 19. 3. 1916; F. V. Vykoukal, Osvěta 1916, s. 193 ●;● ref. Z notýskův Pavla Čamrdy: Mil., Topičův sborník 4, 1916/17, s. 475; Kat. (F. S. Procházka), Zvon 17, 1916/17 a Zvon 18, 1917/18; K. (F. V. Krejčí), PL 1. 7. 1917; an., Naše řeč 1918, k tomu I. H., Naše řeč 1918, s. 207 ●;● ref. Vdavky Nanynky Kulichovy...: Š. Jež, Čes. revue 12, 1918/19, s. 251; Mil., Topičův sborník 6, 1918/19, s. 329; Kaz. (F. S. Procházka), Zvon 19, 1918/19, Rad., Osvěta 1919, s. 318 ●; Hk.: Kteří čeští spisovatelé měli nejvíce pseudonymů, Tribuna 2. 7. 1920; ● ref. Artur a Leontýna: Vbk (J. Voborník), Světozor 1922, s. 358; Kaz. (F. S. Procházka), Zvon 22, 1921/22 ●;● k sedmdesátinám: K. Čapek, LidN 12. 8. 1924 → Ratolest a vavřín (1947); Švanda dudák I. Herrmannovi (1924); in Vlastivědný sb. východočeský (1924); F. Sekanina, Čes. svět 20, 1923/24; G. Pallas, Zlatá Praha 1924, s. 479; A. Novák, LidN 12. 8. 1924; Florestan, Lit. rozhledy 8, 1923/24; V. Brtník, Zvon 24, 1923/24 ●; J. Vodák: Český humor u I. H., Čes. slovo 13. 8. 1924 → Cestou (1946); K. Juda: H. Kondelík, Lit. rozhledy 9, 1924/25, s. 244; ● ref. Před padesáti lety 1–3: J. Staněk, Čes. osvěta 21, 1924/25, s. 499; -och- (F. S. Procházka), Zvon 25, 1924/25 + Zvon 27, 1926/27; K. Juda, Čes. revue 1925, s. 176, 1926, s. 374, 1927, s. 50; A. N. (Novák), LidN 22. 1. 1925; V. Brtník, Venkov 13. 1. 1925; K. H. (Hikl), Naše doba 34, 1926/27, s. 186 ●;● ref. O živých,

o mrtvých 2: A. Grund, RA 4, 1928/29, s. 164; K. J. (Juda), Čes. revue 1928, s. 247; V. Brtník, Venkov 6. 12. 1928; drb. (J. Borecký), Zvon 29, 1928/29 ●;● ref. Blednoucí obrázky 2: A. G. (Grund), RA 5, 1929/30, s. 59; V. Brtník, Venkov 3. 10. 1929; -och- (F. S. Procházka), Zvon 30, 1929/30 ●;● ref. Švec a knejp: ne (A. Novák), LidN 23. 12. 1931; an., Zvon 32, 1931/32 ●; J. Kvapil in O čem vím (1932, znovu 1946); K. Juda: Matky a maminky v díle I. H., Zvon 33, 1932/33 + Pečování I. H. o divadlo, Zvon 34, 1933/34; F. Götz: I. H., NO 12. 8. 1934; p. (A. M. Píša): I. H. osmdesátníkem, PL 12. 8. 1934; ● nekrology: E. Bass, LidN 9. 7. 1935; A. Novák, LidN 9. 7. 1935; A. M. Píša, PL 9. 7. 1935; kd. (E. Konrád), NO 9. 7. 1935; an., Haló noviny 9. 7. 1935; F. N. (Němec), RP 10. 7. 1935; B. M. (Mathesius), LitN 7, 1934/35, č. 17; H. J. (Jelínek), Lumír 61, 1934/35, s. 549; V. Hostinný, Čin 1935, s. 233; F. X. Šalda: O dvou mrtvých, ŠZáp 8, 1935/36 → České medailóny (1959) ●;● ref. Před padesáti lety 4: sl. (J. Strnadel), Ranní noviny 14. 7. 1938; drb. (J. Borecký), Zvon 39, 1938/39 ●;● ref. Z poslední galerie: A. M. Brousil, Venkov 15. 8. 1939 a 3. 8. 1941; kp. (K. Polák), Nár. práce 29. 2. 1940; K. Sezima, Čteme 2, 1939/40, č. 8 ●;● ref. O živých, o mrtvých 3: E. Bass, LidN 21. 10. 1940; K. P. (Polák), Nár. práce 1. 1. 1940; jšr. (J. Šnobr), Čes. osvěta 37, 1940/41, s. 4 ●; F. Soldan in O pražském humoru, LitN 1940, s. 43; K. Polák: Český humor, zvláště Nerudův (srovnání s I. H.), KM 1941; J. Teichmann in Umělci a život kolem umění (1946); V. Tichý in Český kulturní Slavín (1948); K. Polák: K charakteristice I. H., Slovesná věda 1950; J. Štern: Boj o hrdinu v naší literatuře, Tvorba 1950, s. 1 183; K. Krejčí in I. H.: U snědeného krámu (1953 a 1955) + Sto let od narození I. H., LitN 1954, č. 32 a RP 12. 8. 1954; J. Wenig: H. a film, Film a doba 1954, s. 719; A. Novotný: Za Kondelíkem, in Knížka o knížkách, ovšem staropražských (1955); J. Janů in I. H.: Blednoucí obrázky (1955) + I. H., LitN 1956, č. 10; E. Konrád in Nač vzpomenu (1957); L. Tůma-Zevloun in Alej vzpomínek (1958); E. Frynta: Dvojí podoba I. H., in I. H.: Povídky (1958); K. Kostroun in I. H.: Tobiáškův Štědrý den a jiné povídky (1958); K. Krejčí: Pokračovatel literární tradice nerudovské, in I. H.: Fráter z Podskalí a jiné pražské obrázky (1959); E. Frynta in I. H.: O Praze a Pražanech (1959) + Na okraj hradeckých vzpomínek, in I. H.: Blednoucí obrázky (1960); A. Haman: „Zapomenutí" žánroví realisté, ČLit 1961; J. Janáčková: H. příspěvek k vývoji českého románu, AUC, Slavica Pragensia 6 (1964); A. Haman: Žánrový realismus v české próze v 2. polovině 19. století, sb. Realismus a modernost (1965) + Vzpomínky českého „naturalisty", in I. H.: Ze staré Prahy (1970); A. Benešová: Dárce pohody, in I. H.: První hřích (1972); D. Jeřábek in I. H.: Ztřeštěné historky (1972); K. Štorkán: Novinářská ctižádost kupeckého mládence I. H., Sešity novináře 1973; E. Frynta: Kondelíkovská historie – co v ní chybí a co je v ní navíc, in I. H.: Otec Kondelík a ženich Vejvara (1974); J. Ort in I. H.: Černá vůně (1974); (hey) (J. Heyduk): Pražský figurkář, LD 9. 8. 1974; J. Špičák: H. kontra Kondelík, Svob. slovo 9. 8. 1974; R. Pytlík: Žánrové obrázky I. H., ČLit 1976 → Sedmkrát o próze (1978); D. Jeřábek: Autor ze zlomu času, in I. H.: Ze starého rámu (1979); R. Pytlík in I. H.: Zmizelá Praha (1982); J. Korejčík in I. H.: Ze soudní síně (1984).

vf, zp

Jan **Herzog**

* 27. 1. 1802 *Jilemnice*
† kolem 1840 asi *Vídeň* (Rakousko)

Preromantický básník píšící většinou časoměrně, autor ód, elegií, hymnů, přírodní, vlastenecké, náboženské a milostné lyriky a historizujících sentimentalistických povídek; překladatel poezie i prózy.

Psal se též Hercog. – Syn krejčího, byl přítelem (i spolužákem?) spisovatele J. Kociána, na počátku 20. let (asi 1821–23) žil v Praze, nejspíše jako vysokoškolský student, a stýkal se s mladou českou literární společností (F. L. Čelakovský); potom snad vstoupil do řádu redemptoristů. V Praze byl znovu jistě 1835 (setkání s K. H. Máchou v září), možná ještě 1836, „a nato vydal se na toulačku" (J. V. J. Michl: Létopis, 1839). Méně spolehlivé prameny uvádějí, že k redemptoristům vstoupil až 1837 ve Vídni, která se také považuje za místo jeho úmrtí. Zdá se, že prózy otiskované pod jménem Jan Herzog v Čes. včele 1836–40 jsou jeho dílem, a že tedy byl tehdy v nějakém spojení s Prahou. – Protože se ojediněle podepisoval také Vladyka (něm. Herzog = vévoda, vladyka), byla mu později připisována i sbírka Hyacinty (1825) od Jana Bapt. Vladyky (1799–1877); napomohla tomu i skutečnost, že se tento autor po vydání sbírky na více než 30 let publikačně odmlčel, od konce 50. let uveřejňoval poezii zcela jiného typu a k své mladé tvorbě se nejspíše ani sám nehlásil.

Jako básník a překladatel i autor povídek patřil H. ve 20. letech mezi hlavní přispěvatele Čechoslava, básně odtud také převažují mezi texty jeho jediné sbírky *Básně*. Stýkají se v ní skladby typově klasicistické (ódy, epigramy, idyly; kult ctnosti, přátelství, odevzdání do vůle boží) s typem novoromantickým (rozsáhlý překlad idyly od F. Fouquého; sentimentální hymny k Madoně, otázky po konečných jistotách

lidské existence). Napětí mezi nadindividuální pozicí a subjektivním ztotožněním s básnickou výpovědí, mezi harmonickým idylismem a pohnutou elegičností, pateticky povznesenou deklamací a procítěně intimní citovostí se projevuje mezi skladbami sbírky, neuskutečňuje se uvnitř jednotlivých básní. Vnitřní svár tendence objektivační se subjektivizující se nejzřetelněji objevuje ve skladbách milostných, které – opěvujíce většinou krátce trvající, smrtí zmařenou lásku – operují sice s konvenčními, odosobněnými poetismy látkovými, motivickými i pojmenovávacími, ale jednotlivými, hlavně vnějškovými textovými prostředky (např. přesnou datací a lokalizací v podtitulu básně) signalizují spojitost básnické látky s jedinečnou životní skutečností autora. Slučováním erotiky s vlastenectvím a slovanstvím, přírodním entuziasmem i náboženskou vroucností se poezie H. blíží soudobým sbírkám J. Kollára a F. L. Čelakovského; zvláště poezie Čelakovského z údobí Smíšených básní byla asi pro H. leckdy inspirujícím vzorem. Psal většinou časoměrné verše, z antických meter kombinoval po způsobu Klopstockově nové strofické útvary; o vztahu mezi metrem a významem uvažoval i teoreticky. Po 1823 již poezii nepublikoval, ale 1833 zaslal tiskaři V. Špinkovi rukopis básnické sbírky (není znám ani titul).

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Jan Vladyka (Krok 1821, možná i Hyllos 1820), J. H. Jilemnický, J. H. Starkenbacher (nezjišt.); J. H., J. H^{xx}g, J. H – g. ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Čechoslav (1821–23); Čes. včela (1836–40); Krok (1821, úvaha O verši); Hyllos (1820, dub.). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Básně (1822). – *Překlad:* A. von Kotzebue: Podivná nemoc (1823, pseud. J. H. Jilemnický). ▮

LITERATURA: an. (V. R. Kramerius): ref. Básně, Čechoslav 3, 1822, s. 168; A. Novák: Klopstockův vliv na literaturu českého obrození, LF 1904 + Lyrika a didaktika předbřeznová v rukách epigonů, sb. Literatura česká 19. stol. 3/1 (1905); -vh- (M. Hýsek): ref. J. Jakubec: Dějiny literatury české, 2. vyd. (rozlišení J.H. a J. B. Vladyky), LF 1934, s. 360.

mo

Miroslav **Heřman**

* 28. 10. 1903 *Praha*
† 10. 10. 1971 *Praha*

Literární historik, editor, překladatel z ruštiny; zpočátku orientován na rusistiku, po válce se věnoval zkoumání české literatury novější i obrozenské a zaměřil se hlavně na výklad a kritické edice díla J. Dobrovského.

Pocházel z učitelské a muzikantské rodiny (nevlastní bratr Jan H., klavírista, 1886–1946). Vystudoval klasické gymnázium v Benešově u Prahy (mat. 1924) a slovanskou filologii na filoz. fakultě UK v Praze (žák A. Pražáka a J. Horáka), kde absolvoval i knihovnické kursy. 1938 získal doktorát na základě disertační práce *Maxim Gorkij. Dělník v jeho díle.* 1927–49 působil v Ústřední knihovně hl. m. Prahy, nakonec jako vedoucí katalogizačního a nákupního oddělení. Podnikl studijní cesty do Německa, Dánska a Švédska, později v souvislosti s pracemi o Dobrovském do Sovětského svazu, Jugoslávie a Rakouska. Od 1949 byl vědeckým pracovníkem Ústavu pro českou literaturu ČSAV, kandidátskou práci *Josef Dobrovský a české předbřeznové příslovnictví* obhájil 1963, v dubnu 1971 odešel do důchodu. Pohřben byl na vinohradském hřbitově.

Vedle činnosti knihovnicko-bibliografické (dokončil obsáhlý katalog *Postavy a osobnosti*, započatý zemřelým Z. Gintlem, s F. Svejkovským pořídil doplňkovou bibliografii k edici Z dějin české literatury J. Vlčka) se H. zpočátku věnoval rusistice. Sociologicky orientovaná monografie *Maxim Gorkij. Dělník v jeho díle* (1936), představující první větší českou práci o tomto spisovateli, se zaměřila na typologii postav dělníků v jeho dílech. Překlad výboru z prací V. G. Bělinského doplnil H. monografickou studií; překládal i sovětskou beletrii (A. N. Tolstoj, A. A. Fadějev aj.). Zřetel rusistický a slavistický zůstal u H. živý i v 50. letech, kdy se začal soustavně věnovat bohemistice. Soustředil se na dobu národního obrození a na několik prozaiků 20. stol. Znalosti ruštiny (i němčiny, latiny a řečtiny) využil při studiu díla J. Dobrovského, a to nejen edičně (Rossica, Literární a prozodická bohemika), nýbrž i badatelsky. Studii o Dobrovského sbírce českých přísloví, kterou s pomocí srovnávací metody zařadil do vývoje české paremiologie, rozšířil o výklad začleňování přísloví do krásné literatury. Podobně spojil ediční zkušenosti při vydávání některých prací B. Němcové se zkoumáním drobnějších otázek týkajících se jejího díla (upozornil např. na možnou předlohu Kávové společnosti nebo na školskou cenzuru jejích pohádek). Z literárněhistorických statí věnova-

ných národnímu obrození (např. o překladech Shakespearova Krále Leara) je metodicky podnětná studie o Hýblových časopisech; v ní rozebral prostředky, jimiž tyto časopisy sloužily společenským potřebám doby a plnily národně výchovný program první obrozenské generace. Z novější literatury se zabýval především dílem A. M. Tilschové, o níž napsal vědeckopopulární monografii; edičně připravil (ve spolupráci s autorkou) několik svazků jejích spisů. Všechny H. edice klasiků i autorů 20. stol. vycházely z vědeckých kritérií moderní ediční praxe.

ŠIFRY: Hn, Hřn, mh, -mh-, M. H. ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Čes. literatura (od 1955); Čteme (1943); Knihy a čtenáři (od 1946); Kvart (1937); Listy filologické (od 1949); sb. Lit. archív (sv. 1, 1966); Lit. noviny (od 1950); Nár. listy (od 1927); Rozpravy Aventina (1928); Sborník Nár. muzea v Praze (řada C, sv. 8, 1963); Slavia (od 1950); Slovesná věda (1950); Tvar (1929). ▮ KNIŽNĚ. *Práce o literatuře:* Maxim Gorkij. Dělník v jeho díle (1936); Národní umělkyně Anna Maria Tilschová (1949); Josef Dobrovský a české příslovnictví (1968). – *Překlady:* J. I. Zamjatin: Vyléčený mnich (1934); V. G. Bělinskij: Výbor ze statí (1947, i usp.); A. N. Tolstoj: Petr I. (3. díl, 1947) + Ruské národní pohádky (1950, i usp.); A. A. Fadějev: Poslední z Udege (1950); I. V. Karnauchova: Bohatýři (1951). ▮ REDIGOVAL *soupisy*: Postavy a osobnosti (1936, dokončení práce Z. Gintla), Knihy českého domova (1939). ▮ USPOŘÁDAL A VYDAL: J. J. Stankovský: Vlastencové z Boudy (1931); J. Dobrovský: Rossica (1953, s K. Horálkem) + Českých přísloví sbírka (1963) + Literární a prozodická bohemika (1974); V. B. Nebeský: O literatuře (výbor, 1953); A. M. Tilschová: Černá dáma a jiné povídky (výbor, 1955, s K. Čechákem; rozšíř. vyd. 1958 samostatně) + Vykoupení (1956) + Matky a dcery (1957) + Dědicové (1959) + Orlí hnízdo (1961) + Stará rodina (1965); J. Hůlka: Červené jaro (výbor, 1956); B.Němcová: Básně a jiné práce (1957, s F. Váhalou); B. Němcová ve vzpomínkách (1961, s R. Havlem); 141 soudniček (výbor, 1968); R. Těsnohlídek: Mrtvý u kříže a jiné soudničky (výbor, 1971); A. Sova: Pankrác Budecius, kantor (1973); viz i KNIŽNĚ. *Překlady.* ▮

LITERATURA: ● ref. Maxim Gorkij: EL (J. Strnadel), Čin 1936; vbk (V. Běhounek), PL 25. 11. 1936; h, Děln. osvěta 1936; an., Rudá záře 5. 8. 1936; an. (B. Václavek), Index 1937, s. 45; J. Heidenreich (Dolanský), LidN 27. 12. 1937 ●;● ref. Národní umělkyně A. M. Tilschová: K. Polák, Slovesná věda 3, 1949/50; D. Šajtar, SlSb 1950; M. Šváb, LF 1951 ●; F. Svejkovský: Nové vydání Dobrovského Sbírky českých přísloví, ČLit 1964; ● ref. J. Dobrovský a české příslovnictví: R. Havel, Listy 1969, č. 2; O. Králík, ČLit 1969; M. Krbec, Slavia 1969 ●;● nekrology: R. Havel, ČLit 1972; an. (V. Svatoň), Čs. rusistika 1972; K. Krejčí, Slavia 1973 ●; M. Krbec: Problematika nikoliv jedné edice (ref. J. Dobrovský: Literární a prozodická bohemika), ČLit 1977.

vv

František **Heřmánek**

* 2. 8. 1901 *Třeboň*
† 15. 9. 1946 *Praha*

Prozaik, básník, dramatik, rozhlasový pracovník a novinář. Ve svých nejvýznamnějších dílech je lyrizujícím epikem rožmberského i současného Třeboňska.

Syn malíře pokojů. Studoval na třeboňském klasic. gymnáziu (1912–21), ale odešel ze septimy. O prázdninách 1920 pracoval v kladenských dolech. Po odchodu ze školy žil nadále v Třeboni, i když se zprvu pohyboval v pražském vysokoškolském studentském prostředí, jež důvěrně poznal; pak pobyl krátce ve Francii (Paříž, Marseille) a po návratu byl rozhlasovým redaktorem v Brně, kde spolupracoval i s Lid. novinami. Za okupace se od 1941 jako komunista skrýval v Tišnově a teprve 1945 se usadil ve svém rodišti, kam se ostatně vracel i před válkou a s nímž je těsně spjata podstatná část jeho lit. díla. Zemřel v Praze, kam hodlal přesídlit.

Do literatury vstoupil H. lyrickými básněmi a prózami proletářského zabarvení, které uveřejňoval v Rudém právu. Jeho první sbírka *Světla ve tmě* je věnována horníkům a obsahuje wolkrovsky laděné chlapecké verše o bratrství v práci a kolektivní sounáležitosti, o milé, o mamince a o revoluci. Sbírka druhá, *Za zdí*, s básněmi inspirovanými trpkým prožitkem nedobrovolného života za zdí kasáren, pokračovala v témž odbojném duchu a její antimilitaristické verše byly na šesti místech zcenzurovány. Po delším odmlčení vystoupil H. románem ze života pražských vysokoškolských studentů *Kohout lásky*, jehož expresionisticky a lyricky laděný styl překrývá nezvládnuté aspirace generačního románu z období před první svět. válkou a po ní. Idylickým románem *Racek se vrací* objevil H. své tvorbě Třeboňsko s jeho zadumaným krajinným koloritem a s chlapským hrdinstvím jeho prostých lidí, i když často v idealizované podobě, v níž lyrismus převládá nad příběhem

lásky a msty i nad charaktery zobrazených pytláků a baštýřů. Z téhož inspiračního zdroje, obohaceného o pohled do pestré minulosti Třeboňska posledních Rožmberků, vyrůstá i nejvýznamnější dílo H., rámcová renesanční novela *U bratra celého světa,* rozpustile rozmarné i baladicko-tragické příběhy životních ztroskotanců, vyprávěné jadrným slohen, na jehož výraznosti je patrný příklad V. Vančury. Třeboňský kraj se svou historií, pověstmi a pohádkami byl středem pozornosti i v jiných H. prózách a v jediném jeho dramatu. Pro brněnský rozhlas napsal hry *Záklopka na dveřích* (1936), *Červení panduři* (1940) a *Legenda o Enšpíglovi* (1946) a upravil Těsnohlídkovu Kolonii Kutejsík (1934) a Rok na vsi bratří Mrštíků (1940).

ŠIFRA: fh. ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Čes. dělník (1943); Lid. noviny (od 1940); Mor. orlice; Mor. noviny; Nár. práce (1943); Rudé právo (1921–25); Tribuna (1923–25). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Světla ve tmě (BB 1924); Za zdí (BB 1926); Kohout lásky (R 1933); Brno, které není v průvodci (RpRp 1936); Větru napsáno (rozhlasové FF, 1938); Racek se vrací (R 1941); Pohádky starého rákosí (PP pro ml., 1942); Bílý vřes (R 1943); U bratra celého světa (P 1944); Srdce zůstalo (PP 1945); – posmrtně: O nesmrtelném regentovi (PP pro ml., 1949). ▮ SCÉNICKY. *Hra*: Zrádný Lukan (1947). ▮

BIBLIOGRAFIE: J. Mikuškovičová: F. H. (Čes. Budějovice 1971). ▮ LITERATURA: ● ref. Světla ve tmě: E. Urx, Pravda chudoby 13. 7. 1924 → Básník v zástupe (1961) → Umění a proletariát (1979); -pa- (F. S. Procházka), Zvon 24, 1923/24; Dr. B. V. (Václavek), NO 28. 8. 1924; -or (A. C. Nor), Oheň 1924, s. 28; r. i. (R. Illový), Akademie 28, 1924/25, příl. Rudé květy, s. 32 ●;● ref. Za zdí: an. (J. Hora), RP 13. 6. 1926, příl. Děln. besídka; -pa- (F. S. Procházka), Zvon 27, 1926/27 ●;● ref. Kohout lásky: F. X. Šalda, ŠZáp 5, 1932/33; Jos. B., Čin 4, 1932/33, s. 911; Fr.Br., Tvorba 1933, s. 350; B. S. (Slavík), Studentský časopis 13, 1933/34, s. 29; N. (F. Němec), RP 6. 5. 1933 ●;● ref. Racek se vrací: V. Jirát, KM 1941; V. Pech, Střední škola 22 (49), 1941/42, s. 188; J. Strnadel, Nár. práce 29. 6. 1941 ●; V. T. (Tichý): ref. Pohádky starého rákosí, Nár. práce 26. 9. 1942; Ns. (J. Nečas): ref. Bílý vřes, Naše doba 51, 1943/44; ● ref. U bratra celého světa: J. Morák, Řád 1944, s. 95; kp. (K. Polák), Nár. práce 11. 6. 1944; V. Kolář, LidN 26. 6. 1944 ●;● ref. Srdce zůstalo: kč, My 46, č. 3; F. Buriánek, Zeměd. noviny 10. 1. 1946 ●;● nekrology: K. Cvejn: Básník jihočeských blat zemřel, Kytice 1, 1945/46; -tn- (F. Tenčík), Blok 1946/47, č. 4/5, příl., s. 67; ev (E. Valenta), Svob. noviny 17. 9. 1946; J. Drda, Práce 19. 9. 1946 ●; -tn- (F. Tenčík): F. H. (o knihách pro ml.), Štěpnice 1, 1946/47, s. 232; Ofr. (O. Friš): Indický motiv u českého autora (v P U bratra celého světa), Nový Orient 1951; Sv. (B. Svozil): Básníku jihočeský!, Zeměd. noviny 16. 9. 1956; H. Šantl: Třeboňský rodák, Jihočes. pravda 31. 8. 1956; B. Svozil: Prozaik neprávem zapomínaný, Plamen 1968 + in F. H.: U bratra celého světa (1971); J. Zenkl: Pěvec teskného kraje, Jihočes. pravda 6. 8. 1971; M. Fuksík: Básníkův návrat z vyhnanství, LD 15. 9. 1971; (d) (J. Hadač): Čtvrt století od smrti F. H., Jihočes. pravda 17. 9. 1971; -nP. (M. Pávek): ref. O nesmrtelném regentovi (reed.), Nové knihy 1974, č. 14; B. Václavek: Brněnské knížky (pův. rozhl. relace 4. 5. 1933 o R Kohout lásky), Kritické stati z třicátých let (1975); B. Svozil: Návrat F. H., Lit. měsíčník 1979, č. 5.

em

František **Heřmanský**

* 14. 6. 1887 *Heřmanův Městec*
† 16. 5. 1966 *Praha*

Překladatel a editor středověkých, latinsky psaných českých literárních památek, autor literárněhistoricky zaměřených antologií ze staré české literatury. Klasický filolog, autor učebnic a čítanek latiny. Ve 20. a 30. letech jako publicista prostředkoval vzájemné poznávání české a slovenské kultury.

Vystudoval gymnázium v Chrudimi (mat. 1906) a ve studiu češtiny, latiny a řečtiny pokračoval na UK v Praze (1906–10). 1911–19 učil na gymnáziu na Vinohradech, 1920–30 působil na reál. gymnáziu v Turčianském sv. Martinu (Martin), nejprve jako profesor, od 1924 jako ředitel. Zároveň 1920–26 zastával funkci tajemníka spolku Matica slovenská (s Š. Krčmérym), v níž se věnoval organizování vědeckých odborů, hlavně národopisného a jazykového; jako jeho tajemník se podílel na výzkumu slovenských nářečí se zaměřením na střední Slovensko a na přípravě slovníku slovenštiny. V Martině byl činný i v ostatních kulturních institucích. O rozvoj školství na Slovensku se zasloužil 1930–38 v Bratislavě jako zemský školní inspektor nár. škol, učitelských ústavů a některých středních škol, nakonec s titulem vládní rada. Spolupracoval při organizování sociální péče o mládež, pedagogicky byl činný i ve funkci předsedy Pedagogické jednoty v Bratislavě. Od příchodu na Slovensko usilovně pracoval na řešení česko-slovenské otázky s přesvědčením, že dokonalé poznání a pochopení života Slováků v minulosti i přítomnosti je zárukou dobrých vztahů a posílení vzájemnosti obou národů.

Zajímal se o slovenskou literaturu (M. Kukučín) a naopak příležitostně seznamoval s českými spisovateli (J. Š. Baar, J. S. Machar, A. Sova). Pro česká a hlavně slovenská gymnázia připravoval od 1919 do konce 40. let učebnice a čítanky latiny. Po návratu do Prahy učil 1939–42 na Drtinově dívčím gymnáziu, od 1946 pracoval jako expert Výzkumného ústavu pedagogického J. A. Komenského při přípravě nových učebních osnov pro gymnázia.

H. překladatelská a editorská činnost byla zaměřena na středověké, latinsky psané české literární památky. Překlady, doplňované poznámkami, rejstříky, vysvětlivkami, obrazovými přílohami, mapami a plány, tabulkami, slovníčky ap., představují cenný materiál pro literárněhistorické bádání (např. první čes. překlad Deníku Petra Žateckého). Vytvořit z dobových pramenů (kronik, zpráv, dokumentů, materiálů výtvarných i kartografických) obraz doby a postihnout její dění hospodářské, politické i kulturní se H. podařilo ve *Čtení o Karlu IV. a jeho době* (s dominantou života císařova). Bohatý dokumentační materiál (včetně faksimilií, rukopisů a starých tisků) použil i v antologii historických textů v českém znění od Kosmovy kroniky až po Komenského Kšaft umírající matky Jednoty bratrské *Duchem i mečem*; sestavil ji jako čtení o slávě, velikosti a utrpení našeho lidu.

ŠIFRY: F. Hř., Hř. ■ PŘÍSPĚVKY *in:* Letopis Matice Slovenskej (1920); Národná škola slovenská (1934); Národnie noviny (1920–30); Naša škola (1934); Pedagogický sborník (1934); Sborník Matice Slovenskej (1920–22); Slovenské pohľady (1922–28); Slovenský denník (1920–22); Slovenský Východ (1920–23); Trenčianske noviny (1921). ■ KNIŽNĚ. *Překlady:* Kronika zbraslavská (1952, verše přel. A. Pavlů, R. Mertlík); Deník Petra Žateckého (1953); Vavřinec z Březové: Husitská kronika (1954; 1979 opr. in Husitská kronika, Píseň o vítězství u Domažlic; Píseň... přel. J. B. Čapek); Praeceptor gentium. Vychovatel národů. Komenského úvahy o přetvoření společnosti (1955, s M. Klučkou, J. Patočkou); Letopis Vincentiův a Jarlochův (1957). – *Ostatní práce:* učebnice a čítanky latiny pro české a hl. slovenské střední školy a sloven. čítanky pro střední školy (1919–49). ■ REDIGOVAL *roční zprávy:* Matica slovenská (1922–23); *knižnici:* Odkaz minulosti české (Svobodné slovo-Melantrich 1958). ■ USPOŘÁDAL, PŘELOŽIL A VYDAL: Duchem i mečem (výbor, 1958); Čtení o Karlu IV. a jeho době (1958). ■

LITERATURA: K (J. Kolářík): ref. Letopis Vincenciův a Jarlochův, LitN 1958, č. 2; ● ref. Duchem i mečem: L. Brož, Kostnické jiskry 1958, č. 41; K (J. Kolářík), LitN 1958, č. 51–52; J. S. (Svoboda), ČsČH 1959, s. 775 ●;● ref. Čtení o Karlu IV. a jeho době: vbc (V. Vrabec), Svob. slovo 9. 12. 1958; J. Daňhelka, SaS 1960, s. 160 ●; V. Š.: Odchoval celú jednu generáciu, in Sto rokov slovenského gymnázia v Martine (Martin 1967, s. 312).

vs

Václav **Hes**

* 1. 6. 1850 *Soběslav*
† 4. 1. 1890 *Smíchov* (Praha-S.)

Prozaik a překladatel z francouzštiny.

Vl. jm. V. Hess. – Otec byl výběrčím daní. V. H. absolvoval pět tříd gymnázia v Táboře. Počátkem 70. let zkoušel štěstí jako herec, neuplatnil se a dal se na novinářství. Střídavě byl zaměstnán jako lokálkář v redakci Českých novin a Čecha a v administraci Nár. listů. Plachá povaha a onemocnění tuberkulózou brzdily jeho plány a často ho uváděly do existenční tísně.

Debutoval poezií na sociální motivy v Květech (1869) a v alm. Ruch (1870). V 80. letech psal povídky a humoresky z vesnického a maloměstského prostředí. Výběr z těchto próz plných sentimentálních motivů shrnul do knihy *Prosté novely.* Jeho nevelké překladatelské dílo z francouzštiny a z němčiny bylo snad bohatší o překlady dramat, provedených jen scénicky v době, kdy působil u kočovných společností (sám jmenuje V. Huga; podle literatury jde o hry Marie Tudor a Hernani, loupežník kastilský a také o dvě původní dramata Sedlák z hor a Český primátor, jejichž existenci však již nelze ověřit).

PSEUDONYM: Václav Hase (Paleček 1877). ■ PŘÍSPĚVKY *in:* Čech; Čes. Thalia (1888); Čes. noviny; Domácí krb (1882); Hlas národa (1886–87); Kalendář Koruny české; Květy (1869, 1887); Nár. listy (1887–88); Paleček (1877); Pokrok (1881–82); alm. Ruch (1870); Švanda dudák (1882–83, 1885, 1888); Vlasť (1886–87); Zábavné listy (1883, 1885–87); – posmrtně: Vesna (1890). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Prosté novely (1888). – *Překlady:* G. von Moser a F. von Schönthan: Válka v míru (1882); A. de Besancenet: Liberální kandidát (1887). ■

LITERATURA: an.: Pan V. H., Urbánkův Věstník bibliografický 1872, s. 43; ● ref. Prosté novely: P. H.,

Lit. listy 1888; B. Čermák, NL 28. 2. 1889, příl. ●; an.: Nepokradeš!, Čas 1888, s. 376; an.: nekrolog, Světozor 1890, s. 96.

is

Adolf **Heyduk**

* 6. 6. 1835 *Rychmburk* (Předhradí) u Hlinska
† 6. 2. 1923 *Písek*

Člen družiny májové; básník výrazného lyrického založení, které poznamenalo i jeho epickou tvorbu. V četných sbírkách básní vyslovil prostou, lidové písni blízkou formou touhu po svobodném životě jednotlivce i národa, hluboký vztah k přírodě, k ženě a k dítěti. Slovenským prostředím inspirovanou tvorbou se stal iniciátorem a představitelem česko-slovenských vztahů v 2. polovině 19. století.

V části literatury mylně uváděn den narození 7. 6. – Pocházel z šesti dětí truhláře, později majitele usedlosti a hostinského. Silný vliv na jeho vývoj měla matka, nadšená obdivovatelka lidových písní, a dědeček, mlynář a horlivý český bratr. Po návštěvě školy v rodišti a ve Skutči studoval na německé trojtřídní podreálce v Poličce (1847–50), pak na vyšší české reálce v Praze v Panské ul. (Už tehdy psal verše do studentského rukopisného čas. Libuše, vydávaného žáky gymnázia.) Po maturitě (1853) se na přání rodičů zapsal na techniku v Brně (1853/54), po roce přešel na techniku do Prahy (1854–58), kde ze zájmu navštěvoval i univerzitní přednášky z oboru umění a dějin umění. O prázdninách 1854 navštívil bratra Josefa, sládka v Malackách, s nímž podnikl četné cesty po Slovensku. Po studiích byl krátce kresličem na stavbě turnovsko-kralupské dráhy, později (1858–60) asistentem kreslení a stavitelství na novoměstské reálce v Praze. 1857 se seznámil s J. Nerudou, s nímž pak udržoval trvalé přátelství. 1860 působil krátce na průmyslové škole v Písku a pak na nově založené písecké vyšší reálce jako suplent, od 1863 jako profesor kreslení, stavitelství a krasopisu. 1875/76 učil opět na reálce v Praze (v té době byl činný i v Umělecké besedě, kde se stal po Hálkovi starostou), po roce se vrátil na reálku do Písku a působil zde až do svého penzionování (1899). V Písku se oženil (1877) se svou bývalou žačkou Emilií Reinerovou a postihla ho zde i smrt obou jeho dětí (Jarmily 1878 a Ludmily 1884). Podnikl odtud kromě častých výletů na Šumavu a druhé cesty na Slovensko (1879) prázdninové cesty do Itálie jako vychovatel syna plukovníka Löweho (Trident 1862, Riva 1863, Benátky 1864), do Hamburku a Porýní (1865) a s podporou Svatoboru na Kavkaz (1885), kde navštívil bratra Bedřicha, agronoma působícího v Novorossijsku. 1896 byl jmenován školním radou. Pohřben byl v Písku.

H. rozsáhlé dílo tvoří, až na několik výjimek, poezie, která se po celé víc než padesátileté tvůrčí období ve své podstatě téměř neměnila. Opírala se o formu lidové slovesné tvorby a obracela se k lidovému čtenáři (první H. publikované písně byly pro svou spontánnost přímo za lidové pokládány); pro písňovost veršů byl H. často nazýván „pootavský slavík". Přátelství s J. Nerudou a vliv programu školy májové ovlivnily a prohloubily H. poetické cítění tak, že se v prvotině *Básně* objevila i tvorba s výrazným společenským zaměřením. Zejména v oddíle *Cigánské melodie* vyjádřil H. ve stylizovaných písních cikána touhu českého národa po životě nespoutaném strnulými společenskými a politickými normami. Pro H. básnický projev je příznačné, že se vždy opíral o osobní zážitky; ty mu zprvu poskytovalo cestování, při němž mohl srovnávat život v cizině s českým prostředím, pak zejména příroda (*Lesní kvítí*). Tak vznikla při H. první cestě po Slovensku sbírka *Cimbál a husle*. Na rozdíl od povrchních dojmů z italských cest (oddíl *Jižní zvuky* ve sbírce *Básně 2*) v ní H. nahlédl hluboko do života maďarizací deptaného národa a se silnou emocionálností zachytil jeho bídu a oslavil jeho mravní čistotu, krásu jazyka, písní i slovenské přírody. Celkovým zaměřením, připomínkami bývalé jednoty Čechů a Slováků i nepřímo vplétáním slovenských slov a obratů do básnického jazyka sbírka vyzývala k novému sbratření obou národů. Ve vývoji české poezie měla sbírka významné místo svou lyrizací dosavadního rétorismu vlasteneckého básnictví. Silným inspiračním zdrojem H. tvorby se stala i rodina; citový vztah k ženě a k dětem ho podnítil k tehdy u nás ojedinělým veršům ve sbírkách *V zátiší* a *Zaváté listy,* později pokládaným (např. T. Novákovou) za objev nového lyrického žánru rodinné poezie. Koncem 70. let, kdy se zdál H. rodinný život rozvrácen ztrátou dítěte a krizí milostného vztahu k ženě a kdy byl proměnou české poezie, vyvolanou vlivem lumírovců, otřesen i básníkův tvůrčí elán, napsal H. svou nejznámější a nejcharakterističtější bás-

nickou knihu *Dědův odkaz*. Pohádka o mladičkém venkovském houslistovi, který se zamiluje do lesní víly, ožení se s ní, ale ztratí ji pro strach o majetek a celý život ji pak marně hledá, byla někdy chápána jako alegorické zpodobení tvůrčího hledání. Odhaluje zároveň nejzákladnější rysy H. poetiky – převahu lyrismu i v epických látkách a typické intonační a rýmové schéma sloky, k němuž se H. později často vracel. Úspěchy dosavadních prací (zejm. Cimbálu a huslí) u čtenářů i kritiky vedly H. k zvýraznění vlasteneckého zaměření básní; vedle lyriky ve službách dobového nacionalismu (*Šípy a paprsky*) a vedle historických témat (*Oldřich a Božena*) psal tehdy oblíbené veršované povídky ze současného života, v nichž zachycoval v zidealizované podobě příběhy českých lidí ze Šumavy, příběhy, které sám poznal nebo je slyšel vypravovat. Líčil ušlechtilost prostých lidí, pramenící ze soužití s přírodou (*Pod Vítkovým kamenem, Běla*), jejich sociální a národnostní útisk (*Dřevorubec*) i vytrvalost v práci, přičemž se snažil věrně vystihnout ovzduší kraje a jazyk mizejícího pracovního prostředí, zejména mlynářského a vorařského (*Sekerník*). Epickou dějovost H. lyrizoval rozsáhlým líčením přírody, zapojováním písní do děje, konstrukcí epického děje jako řady lyrických básní (*Na vlnách*), popisováním duševních stavů historických postav (*Milota, Mohamed II.*) i pohádkovou stylizací (*Bráček – Ptáček*). Nejrozsáhlejší oblast H. díla tvořila drobná epika, většinou baladicky zaměřená, přinášející vedle řady historických portrétů (*Bohatýři, Škůdci a dobrodruzi*) situačním rámcem lyrizované obrázky z vesnického života, podnícené vzpomínkou na vyprávění při vesnických besedách (*Na přástkách, Na černé hodince, Za dlouhých večerů*); obdobně byla traktována i tematika náboženská (*Biblické zvěsti*) a exotická (*Východ a Západ*). Vedle těchto básní poplatných době vydal H. na přelomu století četné sbírky lyriky. Vracel se v nich k tématům již zpracovaným, jejichž smysl však proměnil jak vývoj české poezie, tak básníkovy pocity stáří a smrti (*Černé růže*). H. se tu zbavil dřívější touhy po umělecké dekorativnosti, projevující se zejména alegorizováním (v Cigánských melodiích, Dědově odkazu aj.) a bezprostředně zachycoval vnitřní stavy při toulkách přírodou, kdy se mu vybavovaly paralely mezi ročními obdobími a životem člověka (*V polích, Cestou*), myšlenky o poslání básníka a básnictví (*Parnasie*), reminiscence na rodný kraj a domov (*Rosa a jiní*) a kdy prožíval svou uměleckou (*V samotách*) i lidskou osamocenost (*Stesky na stezkách starého zpěváka*). Volným veršem přecházejícím nezřídka až v lyrizovanou prózu, jímž tyto nálady tlumočil (*Co hlavou táhlo*), se H. blížil modernímu básnickému projevu. Společným rysem těchto sbírek byla snaha propojovat jednotlivé básně v celky, které by zachycovaly dynamiku citového života básníkova a života vůbec. Nejvýrazněji se vývoj H. lyriky projevil v cikánské tematice, postupující od alegorických Cigánských melodií a Básní (1864) přes *Nové cigánské melodie* k milostnému románu v písních *Cigánská melodie*. – Součástí H. básnické aktivity byla i účast na vlasteneckých podnicích, veršované zdravice a projevy, vystoupení proti střelbě v Černové 1907 a příspěvky ve vlasteneckých publikacích a v kalendářích. Četné jeho verše byly zhudebněny např. A. Dvořákem, K. Bendlem, P. Křížkovským, na Slovensku Š. Fajnorem; podle Dědova odkazu vznikly opery Černé jezero od J. R. Rozkošného (libreto K. Kádner) a Dědův odkaz od V. Nováka (libreto A. Klášterský).

ŠIFRY: A. Hdk, hd., ,-k. ■ PŘÍSPĚVKY *in:* Almanach ČAVU (1900); Almanach na oslavu 25letého trvání Akademického čtenářského spolku pražského... (1874); Besedy lidu (1894–1905); Besídka malých; alm. Biblí k svobodě (1881–82); Boleslavan; Budečská zahrada (1885); Časopis čes. turistů (1900); Časopis Společnosti přátel starožitností českých; Časopis učitelek (1890); sb. Čechy 1, 2 (1883); Čes. demokracie (1906); Čes. Thalia (1888); Čes. včela (1876–79); kal. Českomoravská pokladnice (1861); Čs. republika (1920); Čes. svět (1916–20); sb. Čeští spisovatelé českým dělníkům národním k 1. máji (1898); Dalibor (1858–59); sb. Dělnictvo sobě! (1886); Dívčí škola (1863 stať Nástin bájesloví slovanského a germánského); Háj (1872); Hlas národa (1886–87, 1901–03); Hlasy ze Siona (1863); sb. Hlinsko (1914); Humorist. listy (1858); Husův sborník (1918); Hvězda (Olomouc, 1862); alm. Chudým dětem; alm. Jaro (1900); Jarý věk (1883–88); Jihočeský sborník Budivoj (1918); Jitřenka (Polička, 1882–1914); Kalendář matiční na rok 1885; Kalendář Českomoravské pokladnice (1860); Kalendář čs. legionářů (1924); Klapačka (Chrudim); Koleda (1877–79); Květy (1867–1910); Květy mládeže (1896); alm. Kytice (1882, 1884, 1905); kal. Lípa na rok 1862; Lumír (1861–1904); Lyrická prémie spolku Máj na rok 1910; alm. Máj (1858–72); Máj (Příbram, 1880); Máj (1903–13); Malý čtenář (1882–1922; 1901 Proč nestřílím a nenávidím zbraně); sb. Mistr Jan Hus (1903); alm. Na pomezí (1885); Národ (1917); Nár. listy (1882 a 1920); Nár. obzor (1911); Naši mládeži; Nitra

(1877); Nový obzor (1913); Obrazy života (1859–61); Osvěta (1871–1914; 1879 Oldřich a Božena, 1880 Dřevorubec); Otavan (1860); Ottův literární almanach (1912); Paleček (1881 Dudák); Památník na slavnosti hasičské ve Skutči (1894); alm. Po desíti letech (1863); Podřipan (1892); Pokrok (1873–86); Posel z Prahy (1859, 1878); sb. Potštýn (1897); Poutník od Otavy (Písek, 1860–62, 1885;1861 Karyatidy); sb. Pozdrav Bulharům (1908); Prácheň (Písek, 1864); Pramen (Plzeň, 1920–24); Právo lidu (1901); Prémie Umělecké besedy na rok 1901; Rodinná kronika (1862–63); Rozhledy literární (1886); Ruch (1880–87); Ruch (1912); alm. Růže (1860); Samostatnost (1912); Slovanský almanach (Vídeň, 1879); Slovenská čítanka (1910); sb. Slovensko (1901); sb. Smíchov (1885); Studentské listy (1882–83); Studentské noviny (1882); Sůva (Chrudim); Světozor (1867–1921); Topičův sborník (1916–21); Tribuna (1920); Vánoční album (1882); Venkov (1916–18); Vesna (Brno–Velké Meziříčí, 1882–87); Vínek. Upomínka na studentské merendy v Chrudimi (1859, 1860, 1884); Výroční zpráva obecné vyšší reálné školy v Písku (1899); Vzlet (1918); sb. Vzpomínky na paměť třicetileté činnosti UB (1894); Zábavné listy (1887–95); sb. Založení Nár. divadla r. 1868 (1918); Zlatá Praha (1884–1918); Zlaté klasy; Zlaté lístky; Zpráva veřejné městské školy reálné v Litomyšli (1868, B Nad hrobem Dominika Böhma); Zvon (1900–23); Ženský obzor (1917–19); Ženský svět (1917). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Básně (1859); Karyatidy (B 1861); Básně 2 (2 sv., 1864, 1865); Lesní kvítí (BB 1873); Milota (B 1874); Cimbál a husle (BB 1876); Mohamed II. (B 1878); Dědův odkaz (B (1879); Dudák (B 1881); Dřevorubec (B 1882); Oldřich a Božena (B 1883); V zátiší (B 1883); Za volnost a víru (B b. d., 1883); Hořec a srdečník (BB 1884); Na přástkách (BB 1884); Písně (1885); Pod Vítkovým kamenem (B 1885); Z pouti na Kavkaz (BB 1885); Běla (B 1886); Zaváté listy (BB 1886); Obrázky (BB 1888); Píseň o bitvě u Kressenbrunnu (B 1888; ve Spisech s tit. Píseň o bitvě na Moravském poli); Šípy a paprsky (BB 1888); Na vlnách (B 1890); Sekerník (B 1893); Bohatýři (BB 1894); Na potulkách (BB 1894); Nové cigánské melodie (BB 1897, Spisy sv. 1); Ptačí motivy (BB 1897, Spisy sv. 2); Tři zkazky (BB 1898, Spisy sv. 5); Zpěvy pošumavského dudáka 1–3 (BB 1899, Spisy sv. 10–12); Dumy a dojmy (BB 1899, Spisy sv. 13); Za dlouhých večerů (BB 1899, Spisy sv. 14); Rosa a jíní (BB 1899, Spisy sv. 15); Na černé hodince (BB 1900, Spisy sv. 16); Parnasie (BB 1900, Spisy sv. 17); V zášeru minulosti (BB 1900, Spisy sv. 18); V polích (BB 1900, Spisy sv. 19); Černé růže (BB 1900, Spisy sv. 21); Lotyšské motivy (BB 1901, Spisy sv. 23); Z rodných hor (BB 1901, Spisy sv. 24); Pohádky duše (BB 1901, Spisy sv. 25); V samotách (BB 1901, Spisy sv. 26); Ritornely (1902, Spisy sv. 29); Biblické zvěsti (BB 1902, Spisy sv. 31); Cestou (BB 1903, Spisy sv. 34); Z deníku toulavého zpěváka (BB 1904, Spisy sv. 36); Znělky (1905, Spisy sv. 40); Východ a Západ (BB 1906, Spisy sv. 41); Škůdci a dobrodruzi (BB 1908, Spisy sv. 46); Apel k trůnu za vraždy v Černové (B 1908); Od Tater a Dunaje (BB 1910, Spisy sv. 49); Co hlavou táhlo (BB 1910, Spisy sv. 50); Oddech v lese (B 1910); Vzpomínky literární (PP 1911, Spisy sv. 52); Rozmanité zvěsti a drobné děje (BB 1913, Spisy sv. 53); Několik pověstí z Pošumaví (BB 1913, Spisy sv. 54); Slovensku (BB 1919, Spisy sv. 55); Oběti přesvědčení (BB 1920, Spisy sv. 56); Sny královské 1–3 (BB 1920–21, Spisy sv. 57–59); Stesky na stezkách starého zpěváka (BB 1920, Spisy sv. 60); Epigramy (1921); Cigánská melodie (B 1923, Spisy sv. 61). – *Překlad:* R. Baumbach: Zlatorog (1885). – *Výbory:* Výbor básní A. H. (1895, ed. B. L. Tyšler); Z českých mysliven (1914, ed. J. Vrba); Kytice lyriky (1915, ed. F. Tichý); A. H. a výbor z jeho poezie (1915, ed. F. Strejček); Bajky a báje (b. d., 1922, ed. F. Strejček); Moje Slovensko (1926, ed. F. Volf); Kam píseň zaletí (1947, ed. J. P. Lang); Cigánské melodie a jiné písně (1955, ed. J. Kotalík); Cimbál a husle (1956, ed. V. Rzounek); Písně (1963, ed. B. Štorek); City v píseň spřádám (1978, ed. L. Knězek, J. Víšková). – *Souborné vydání:* Spisy A. H. (nakl. J. Otto, 1897–1926, 63 sv.; poslední sv. tvoří monografie F. Tichého A. H. a jeho doba). ■ KORESPONDENCE: an.: A. H. a Polička (F. Žandálkovi z 1914), Jitřenka 1914, s. 369; an. (E. Lešehrad): Z dopisů A. H. (M. B. z 1905), Lit. listy 1, 1923/24, s. 110; B. Malina-Ptáček: Z neznámé korespondence A. H. (B. Dolejškovi z 1905–22), Lumír 61, 1934/35, s. 438; G. Erhart: Ukázky z dopisů A. H. přátelům (G. Erhartovi z 1920–21), sb. K uctění stých narozenin A. H. (1935); Vrchlický v dopisech (J. Vrchlickému z 1879–1901; 1955, ed. A. Pražák); Jul. Brabec: Dopis A. H. J. Zeyerovi (z 1901), Archa 30, 1945/46, s. 205; O. Svejkovská: Nad korespondencí J. Gebauera s A. H. (J. Gebauerovi z 1898–1902), Jihočeský sb. historický 1958; J. L. Mikoláš: Tři dopisy z korespondence J. Loriše (J. Lorišovi z 1887), Těšínsko 1963; J. Procházka: Zapomenutý básník F. Pěčka Místecký (F. Pěčkovi z 1900), Těšínsko 1963. ■

BIBLIOGRAFIE: J. Kotalíková: A. H. (1983). ■ LITERATURA: K. V. Prokop: O básnické činnosti A. H. (1885); F. Křemen: A. H. (1908); V. Martínek: A. H. (1910); F. Tichý: A. H. a jeho dílo (1915); F. Strejček: A. H. a výbor z jeho poezie (1915); sb. K osmdesátce pootavského pěvce A. H. (Tábor, 1915, red. F. K. Soukup); H. Sedláček: A. H., jeho činnost a dílo (b. d., 1918); A. J. Černý: A. H. (1920); J. V. Klíma: A. H. (1920); V. Novák: A. H. (1922); sb. K uctění stých narozenin A. H. (1935, s ukázkami pozdních netištěných veršů, red. G. Erhart); J. Kotalík, J. Křivánek: A. H. a Písek (1960). ■ ● ref. Básně: J. N. (Neruda), Obrazy života 1859 → Literatura 1 (1957); secans (J. Malý), Pražské noviny 3., 4., 5. a 8. 6. 1859; an., Dalibor 1859, s. 126 ●;● ref. Básně 2 △ (J. Neruda), Hlas 17. 12. 1864 → Literatura 1 (1957); an., Beseda 2, 1864/65, s. 72; an., Lit. příloha k NL 1865, s. 16; an., Zlatá Praha 1865, s. 11 ●;● ref. Lesní kvítí: O. H. (Hostinský), Pokrok 12. 12. 1873 → Studie a kritiky (1974); F. Zákrejs, Osvěta 1873, s. 953 ●;

● ref. Cimbál a husle: J. N. (Neruda), Lumír 1876 + △, NL 6. 2. 1876 + △, NL 11. 2. 1876, vše → Literatura 2 (1961); F. Schulz, Osvěta 1876, s. 398; E. Krásnohorská, Ženské listy 1876 → Výbor z díla 2 (1956); O. Mokrý, Světozor 1876, s. 87 ●; F. Čenský: A. H., Nitra 1876; E. Krásnohorská: Obraz novějšího básnictví českého, ČČM 1877 → Výbor z díla 2 (1956); -ý (O. Mokrý): A. H., Světozor 1877, s. 81; F. V. Jeřábek: A. H., Politik 25. 6. 1878; J. Neruda: A. H., Humorist. listy 1878 → Podobizny 1 (1951); ● ref. Dědův odkaz: Dr. O. H. (Hostinský), Květy 1879, s. 61; B. Čermák, Čes. včela 1879, s. 287; J. Tichý (F. J. Rypáček), Koleda 1879, s. 559; △ (J. Neruda), NL 1. 10. 1879 → Literatura 3 (1966); F. Schulz, Osvěta 1879, s. 952; faš. (F. A. Šubert), Pokrok 11. 10. 1879; an., Světozor 1879, s. 490 ●;● ref. Dřevorubec: O. Mokrý, ČČM 1882, s. 300 + Květy 1882, s. 243; D., Lumír 1882, s. 48; S., Světozor 1882, s. 95 ●; F. Schulz: ref. Dřevorubec, Za volnost a víru, Dudák, Osvěta 1882, s. 169; F. Chalupa in O básnictví našem za posledních dob, Ruch 1882; ● ref. V zátiší: S., Světozor 1882, s. 623; faš. (F. A. Šubert), Pokrok 16. 12. 1882; F. Schulz, Osvěta 1883, s. 275; F. Chalupa, Ruch 1883, s. 47; -ý (F. Dlouhý), Lit. listy 1883, s. 33; O. M. (Mokrý), Květy 1883, s. 115; E. M. (Miřiovský), Lumír 1883, s. 16 ●; J. Neruda in A. H.: Oldřich a Božena (1883) → Literatura 3 (1966); ● ref. Oldřich a Božena: O. M. (Mokrý), ČČM 1883, s. 154 a Květy 1883, s. 363; F. Schulz, Osvěta 1883, s. 365; F. Dlouhý, Lit. listy 1883, s. 64; an., Světozor 1883, s. 91 ●;● ref. Za volnost a víru: – Ǫ, Světozor 1883, s. 607; J. F. Vrba (F. Dlouhý), Lit. listy 1884, s. 96; F. Zákrejs, Osvěta 1884, s. 368 ●;● ref. Hořec a srdečník: F. Kvapil, Květy 1884, s. 737; V. V. Zelený, Světozor 1884, s. 291; E. Miřiovský, Pokrok 28. 6. 1884; an., Zlatá Praha 1884, s. 230 ●; M. A. Š. (Šimáček): ref. Na přástkách, Světozor 1884, s. 568 + ref. Písně, Světozor 1884, s. 639; ● ref. Pod Vítkovým kamenem: F. Zákrejs, Osvěta 1885, s. 835; an., Květy 1885, s. 737; Nemo, NL 26. 6. 1885; E. Miřiovský, Pokrok 18. 7. 1885 ●; V. S. (Sokolová): A. H., Jarý věk 1885, s. 210; J. V. Krecar: První básně A. H., Lit. listy 1885; L. Šebek: A. H., NL 2. a 3. 6. 1885; J. Neruda: Rozmanitosti o A. H., Zlatá Praha 1885 → Literatura 3 (1966); T. Nováková: A. H. Dědův odkaz, Vesna 1885, s. 231; F. Stránský: A. H., Květy 1885, s. 86; ● ref. Běla: J. V. (Vrchlický), Hlas národa 12. 12. 1886; an., Čas 1, 1886/87, s. 124; J. Haasz, Rozhledy literární 1, 1886/87, s. 272; F. Kvapil, Květy 1886, s. 628 ●;● ref. Zaváté listy: F. Kvapil, Květy 1886, s. 491; F. S. (Schulz), Zlatá Praha 1886, s. 190; V. Vítězný, Lit. listy 1886, s. 238 ●;● ref. Šípy a paprsky: an.: Co naši spisovatelé a básníci podávají národu, Čas 2, 1887/88; V. Vítězný, Lit. listy 1889, s. 37 ●;● ref. Bohatýři: F. V. Krejčí, Lit. listy 1894, s. 219; -a- (F. V. Vykoukal), Světozor 1894, s. 345 ●;● ref. Na potulkách: F. V. Krejčí, Lit. listy 1894, s. 292; an. (A. Procházka), MR 1894/95, sv. 1, s. 23 ●; L. Šebek: O poezii A. H., Osvěta 1894, s. 152; F. Zákrejs: ref. Bohatýři, Na potulkách, Osvěta 1894, s. 937; ● k šedesátinám: E. Krásnohorská, Osvěta 1895 → Výbor z díla 2 (1956); K. V. Rais, Světozor 29, 1894/95, s. 349; F. S. (Schulz), Zlatá Praha 1895, s. 372 ●; B. L. Tyšler in Výbor básní A. H. (1895); ● ref. Nové cigánské melodie, Ptačí motivy: P. Kunz (F. X. Šalda), Lit. listy 1897 → KP 3 (1950); Kj. (F. V. Krejčí), Rozhledy 7, 1897/98, s. 37; -a- (F. V. Vykoukal), Světozor 1897, s. 526; P. Maternová, Ženský svět 1, 1896/97 ●; E. Krásnohorská: ref. Pohádky duše, Osvěta 1902, s. 59; ● ref. Pohádky duše, V samotách: F. Sekanina, Čes. revue 5, 1901/02, s. 654; L., Zvon 2, 1901/02, s. 334; -aprž- (A. Pražák), Máj 1, 1902/03, s. 261 ●; V. Dyk: ref. Ritornely, MR 1902/03, sv. 14, s. 121 + ref. Biblické zvěsti a Z pouti na Kavkaz, MR 1902/03, sv. 14, s. 364; ● ref. Z deníku toulavého zpěváka: A. Pražák, ČČM 1904, s. 481; J. R. (Rowalski, tj. A. Bačkovský), Lumír 33, 1904/05, s. 294; -Až.-, Máj 3, 1904/05, s. 224; V. Kol. (V. Červinka), Zvon 5, 1904/05, s. 269 ●; J. Vrchlický: A. H. dílo básnické, Máj 3, 1904/05; V. Dresler: A. H. a nová básnická generace, Nová čes. revue 2, 1904/05, s. 585 + A. H., Zlatá Praha 22, 1904/05; A. Pražák: A. H., Zvon 5, 1904/05 + O přátelství J. Nerudy s A. H., ČČM 1905, s. 337; E. Krásnohorská: Jubilejní den A. H., Osvěta 1905, s. 481; V. Sokolová, A. H., Ženský svět 1905, s. 146; ● ref. Škůdci a dobrodruzi: K. Fiala, MR 1908/09, sv. 21, s. 466; E. Krásnohorská, Osvěta 1909, s. 85 ●; A. Pražák: A. H., Zlatá Praha 27, 1909/10, s. 443; ● ref. Co hlavou táhlo: -ejč- (J. Krejčí), Naše doba 18, 1910/11, s. 547; K. Fiala, MR 1910/11, sv. 23, s. 402 ●; A. Pražák: A. H. a F. Copée, ČMF 1, 1911, s. 435; ● ref. Vzpomínky literární: Ant. Veselý, Čes. revue 5, 1911/12, s. 445; R. (V. Červinka), Zlatá Praha 29, 1911/12, s. 326; F. Sekanina, Zvon 12, 1911/12, s. 477; -il, LidN 10. 3. 1912; F. V. Vykoukal, Osvěta 1912, s. 710; Ds. (J. D. Konrád), Máj 11, 1912/13, s. 124 ●; -der: A. H., Lit. rozhledy 1913, s. 97; E. Krásnohorská: Nobelova cena A. H. nebo A. Jiráskovi, Máj 12, 1913/15, s. 317; ● k osmdesátinám: A. Macek, Besedy lidu 23, 1914/15, s. 257; V. Brtník: Cimbál a husle, ČMF 4, 1914/15; Ant. Veselý, Čes. revue 8, 1914/15, s. 594; F. Sekanina, Zvon 15, 1914/15; A. Novák: Dojmy a meditace nad lyrikou A. H., Lumír 1915 → Zvony domova (1916); V. Dresler, Osvěta 1915; Zlatá Praha A. H. k osmdesátinám, roč. 32, 1914/15, slavnostní č. 35 ●; V. F. Suk: Účast našich předních spisovatelů nové doby na literatuře pro mládež, 7. Adolf Heyduk, Úhor 1917, s. 140; ● ref. Slovensku: J. B. (Borecký), Osvěta 1919, s. 510; A. N. (Novák), Venkov 16. 8. 1919; -pa- (F. S. Procházka), Zvon 20, 1919/20, s. 15 ●; Ant. Procházka: Baladické látky H., Zvon 20, 1919/20; J. Adámek: K životopisu A. H., Zvon 20, 1919/20, s. 548; J. Hora: Literární jubilea, PL 5. 6. 1920; A. Novák: A. H., Venkov 6. 6. 1920; V. Novák: Poznámky k H. Dřevorubci, Osvěta 1921, s. 275; J. Thon: Ztracený almanach Pomněnky, ČČM 1921, s. 58; ● ref. Epigramy: J. Vrba, Pramen 1921, s. 554; B. Polan, Nové Čechy 5, 1921/22, s. 126; J. Hora, RP 18. 9. 1921; J. V. Sedlák,

Tribuna 16. 10. 1921 ●; V. Novák: Biblické náměty starozákonní v poezii A. H., Zvon 22, 1921/22 + K námětu lesní ženky v české baladistice, ČMF 9, 1922/23; Fdký (F. Frýdecký): H. – Hattala, Tribuna 21. 2. 1922; F. Strejček: Milostné písně A. H., Topičův sborník 10, 1922/23, s. 368; ● nekrology: K. V. Rais, Zvon 23, 1922/23, s. 297; k. (J. Kodíček), Večerní Tribuna 6. 2. 1923; K (F. V. Krejčí), PL 7. 2. 1923; F. X. Šalda, Tribuna 11. 2. 1923 → KP 12 (1959); J. O. Novotný, Cesta 5, 1922/23, s. 490; Š. Jež, Lumír 1923, s. 104; -vb- (V. Brtník), Topičův sborník 10, 1922/23, s. 279; Otavan 16. 5. 1923 (trojčíslo věnované A. H.); F. S. Procházka, Almanach ČAVU (1924) ●;● ref. Cigánská melodie: -vb- (V. Brtník), Topičův sborník 11, 1923/24, s. 134; -vh- (M. Hýsek), Lumír 1925, s. 392 ●; -mn- (M. Novotný): Český překlad vojenské písně o Radeckém, Zvon 25, 1924/25, s. 532 + Kreslířské umění A. H., Zvon 26, 1925/26, s. 183; K. V. Adámek: A. H. a jeho rod, ČČM 1927, s. 64 a 181; F. Strejček: První láska A. H., Zvon 27, 1926/27; A. Dolenský: Korespondence J. Zeyera s A. H., ČNM 1930, s. 100; J. S. Machar: A. H., Lit. rozhledy 15, 1930/31, s. 6; J. Kvapil: Pootavský slavík, LidN 11. 9. 1931 → O čem vím (1932, znovu 1947); J. Páta: Z přátelských styků J. Mařáka s A. H., Světozor 32, 1931/32, s. 326; K. Jehlička: A. H. a jeho rodný kraj, Lumír 61, 1934/35, s. 513; J. B. Čapek: Rým v prvních sbírkách Hálkových a H., LF 1935 → Záření ducha a slova (1948); H. Jelínek: Dva básníci, Lumír 61, 1934/35, s. 471; J. Kotrč: Dílo A. H., Zvon 35, 1934/35, s. 481; A. N. (Novák): A. H., LidN 6. 6. 1935; vr. (V. Ryba): A. H., PL 6. 6. 1935; F. U. (Urban): Slavík pootavský – básník národní malosti, RP 8. 6. 1935; lar: Neznámý H., LidN 28. 11. 1935; O. Schiller: A. H. v Itálii, Zvon 36, 1935/36, s. 117; Ant. Veselý in Neblednoucí podobizny (1946); L. Stehlík in A. H.: Kam píseň zaletí (1947); J. Malý in A. H.: Karyatidy (1948); V. Vycpálek: Výbor skladeb na slova A. H., Knihkupec a nakladatel, 1948, s. 54; K. Zahaňský: Nad básnickým dílem A. H., LD 7. 6. 1950; J. Kotalík in A. H.: Cigánské melodie a jiné písně (1955); Tvr.: A. H. a Slovensko, Sloboda 1955, č. 38; M. Grygar: A. H., LitN 1955, č. 22; S. Mirov: Chci obejmout podtatranský lid, Život 1955, s. 18; V. Rzounek in A. H.: Cimbál a husle (1956); L. Tůma-Zevloun: Pootavský slavík, in Alej vzpomínek (1958); J. Petrtyl in A. H.: Z rodných hor (1960); S. Šmatlák: Pokus o oživenie československej literárnej vzájomnosti, SLit 1962; M. Pohorský in A. H.: Písně (1963), přeprac. → Portréty a problémy (1974); M. Slavětínský: Ohlas kališnických idejí v díle básníka A. H., Jednota bratrská 1968, s. 6; J. B. Čapek: Na paměť A. H., Kostnické jiskry 28. 2. 1973; L. Knězek in A. H.: City v písně spřádám (1978); rsk (M. Borský): Slavík pootavský, Práce 6. 2. 1973; (hey) (J. Heyduk): Mému dítěti, LD 6. 2. 1973; K. Jaroščáková: A. H. a Slovensko, Matičné čítanie 1975, s. 10; L. Knězek: Historie a současnost česko-slovenských literárních styků, Lit. měsíčník 1980, č. 1; dh (D. Holub): A. H., Čes. jazyk a literatura 35, 1984/85, s. 466; (vn) (L. Vacina): A. H. – rodák z Rychmburku, Pochodeň 11. 4. 1985 + Lyrik české poezie, Práce 7. 6. 1985; Vot.: H. popularita, Tvorba 1985, příl. Kmen, č. 24; B. Kolář: Pootavský slavík, Učitel. noviny 1985, č. 22.

dh

Josef **Heyduk**

* 30. 3. 1904 *Netušil* u Kutné Hory

Prozaik silného básnické cítění, ztvárňující látky z venkovského prostředí; též autor knížek pro děti, fejetonista a překladatel moderní francouzské beletrie i dramatiky.

Vl. jm. Josef Hejduk (tvaru Heyduk užívá od 1928). – Syn rolníka. Vystudoval učitelský ústav v Kutné Hoře (1919–23), pak učil na obecných školách ve Starém Kolíně, Zásmukách, Plaňanech, Kolíně, od 1929 v Praze. 1929 absolvoval letní semestr univerzity v Nancy (jazykové kursy pro cizince). Před 2. svět. válkou vykonal několik cest do ciziny (Francie, Jugoslávie, Rakousko, Itálie). Za války byl pracovně nasazen ve Štěchovicích u Prahy v lomu, později jako lesní dělník. V důchodu (od 1964) literární (mj. četné fejetony) a překladatelská činnost.

H. začínal jako kritik snažící se dobrat podstaty díla nepodléhaje dobovým zřetelům. Po prvních dvou prozaických pracích, které později zavrhl, vydal zdařilou knihu pro mládež *Hoch a džbán*, kde včlenil napínavý příběh boje dvou chlapců se zlodějem a s partou mladých výtržníků do společenského kontextu vesnice 30. let. Zachytil tu atmosféru dětství chlapce vyrůstajícího v nejchudším proletářském prostředí, a přece nepodléhajícího pasivitě ani svodům ničivé protispolečenské zášti. Spolu s pracemi Plevovými, Řezáčovými a dalších náleží kniha k pokrokové linii knih pro mládež, hledajících dobrodružnost v životě dětí s jeho sociálními problémy. Ve své druhé knize pro mládež *Vincek a Estelka* vylíčil bez sentimentality život dvou dětí mezi venkovskými vandráky a pobudy a položil důraz na solidaritu a lásku k svobodě tohoto podivného světa. Kniha vznikala už za okupace, kdy vyšly též H. milostné příběhy (*Kristla, Judita*) prodchnuté baladickým šerosvitem a situované do venkovských reálií; jejich neurčitost místní i časová připomíná lidovou píseň. K tematice svých předchozích milostných příběhů se H. po dlouhé vynucené

pauze vrátil povídkovým souborem *Pokušitel*, jehož koncizně komponované povídky, plné psychologicky jemných sugestivních zámlk a nápovědí, představují vrchol H. dosavadní tvorby. Díkůvzdáním životu jsou H. básnické prózy *Fragmenty*. Kromě těchto prací psal v posledních letech i drobné realistické prózy do časopisů a sloupky do deníku Lidová demokracie. Pokusil se i o drama (hra *Návrat* provedena v Nár. divadle; loutkové hry). Záslužné jsou H. parafráze staré arabské poezie a zejm. překlady stěžejních děl moderní románové tvorby a novelistiky hlavně francouzské, ale i ruské a italské; v posledních letech Hilarovy éry překládal pro Stavovské divadlo též francouzské hry. Spolupracoval na románu své ženy R. Heydukové (nar. 1917) Osamělé nebe (1943).

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Karel Jangl, Václav Rytina; h, hey, jgl, Jo-He, jo-he, ryt, y. ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Akord (od 1930); Cesta (od 1925; 1925/26 spolupořadatel a hlavní překladatel dvojčísla 27–28 o nejmladší francouzské literatuře, se studií); Čin (od 1931); Host (od 1925); Host do domu; Kritika (od 1925); Lid. demokracie (od 1961, 30. 4. 1971 o překladatelství); Lid. noviny (od 1928); Lit. noviny (od 1930); Lumír (od 1925); Nár. listy; Nár. osvobození (od 1928); Ohníček; Panoráma (od 1932); Plamen; Pramen (od 1924); Právo lidu (od 1924); Rozpravy Aventina (od 1925); Sever a východ (od 1926); Tvar (1929); Venkov (od 1928); Žijeme 1931. ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Přírodopis a přírodozpyt 20. století (PP 1926); Strach z lásky (R 1933); Hoch a džbán (P pro ml., 1934, přeprac. vyd. 1961); Kristla (P 1940); Judita (P 1941); Bosorka (PP 1946); Vincek a Estelka (P pro ml., 1946, přeprac. vyd. 1987); Jak šel Honza na trh (D pro ml., 1956, pseud. Karel Jangl); Jak učil kovář princeznu móresům (D pro ml., 1957, pseud. Karel Jangl); Jak Honza napálil sedláka (D pro ml., 1958, pseud. Karel Jangl); Krakonoš (D pro ml., 1958, pseud. Karel Jangl); Pokušitel (PP 1984); Fragmenty (PP 1989). – *Překlady:* J. Giraudoux: Dívka na území mužů (1926); P. Mac Orlan: Mezinárodní Venuše (1926); Ph. Soupault: K líci zbraň (1926); P. Morand: Šampióni světa (1930) + Londýn (1933); J. de Lacretelle: Svatební láska (1931); J. Romains: Psyché (Luciana, Bůh těl, Když loď zvedla kotvu, 1931); A. Gide: Penězokazi (1932; přeprac. vyd. + Deník Penězokazů, 1968); Stendhal: Italské milenky (1932); M. Schwob: Král se zlatou maskou (1934); A. Bertrand: Kašpar noci (1935, dopln. vyd. 1965); A. Chamson: Rok přemožených (1935); A. Malraux: Lidský úděl (1935, přeprac. vyd. 1967); P. Claudel: Poznání Východu (1936) + Rozhovory o životě a smrti (1939); F. Mauriac: Klubko zmijí (1936) + Příběhy lásky a nenávisti (Polibek malomocnému, Genitrix, Pustina lásky, Tereza Desqueyrouxová, Klubko zmijí, 1972) + Mládenec ze starých časů (1976); Legenda o městě Ys (1937); J. Schlumberger: Neklidné otcovství (1937); Yongden, A. David-Neel: Mipam, láma s Paterou moudrostí (1937); H. de Montherlant: Dívky (1937) + Smilujte se nad ženami (1938); G. Duhamel: Přátelé (1938); J. Giono: Sen a skutečnost. Zrození Odyssey (1938); Milostné písně arabské (1938); Zpívající Arábie (1940); M. Jouhandeau: Kvetoucí šalvěj (1940); Ch. F. Ramuz: Ztracený syn (1942) + Příběhy z hor (Pronásledovaný Lukáš, Vláda zlého ducha, Kdyby se slunce nevrátilo, 1988); C. Malaparte: Kaput (1947, pseud. Karel Jangl); G. Bernanos: Mrtvá farnost (1948); F. Jammes: Švec a dívka (1948); N. S. Leskov: Loupežník Selivan (1948); M. Proust: Swannova láska (1964); J. Roy: Bitva u Dien Bien Phu (1967, s M. Drápalem); L. Bloy: Chudá žena (1969); A. Villiers de l'Isle-Adam: Noc pod gilotinou (1969); P. Accoce, P. Quet: Vikingova linie (1970); D. Lapierre, L. Collins: Schůzky se smrtí (1972); H. de Balzac: Evženie Grandetová (1975). ▮ SCÉNICKY. *Hra:* Návrat (1959). – *Překlady:* J. Deval: Tovaryš (1933); A. Savoir: Marnotratné srdce (1934); A. P. Antoine, M. Léry: Koníčky na kolotoči (1935); J. J. Bernard: Dům u silnice (1935). ▮ REDIGOVAL *časopis:* Blok (1930, s J. Janouchem; 1936 edice obou vyšlých čísel formou sborníku). ▮

LITERATURA: ● ref. Strach z lásky: Kp. (J. Knap), Venkov 26. 11. 1933; K. Sezima, Lumír 60, 1933/34, s. 330; A. N. (Novák), LidN 11. 3. 1934; A. M. Píša, Čin 1934 ●;● ref. Zpívající Arábie: J. Hora, Čes. slovo 29. 9. 1940; K. P. (Polák), Nár. práce 4. 10. 1940; J. Pilař, Venkov 19. 10. 1940 ●;● ref. Kristla: vbk (V. Běhounek), Nár. práce 24. 7. 1940; K. Sezima, Čteme 2, 1939/40; F. Krčma, Střední škola 1941 ●;● ref. Judita: L. Kratochvíl, Čes. slovo 3. 2. 1942; B. Jedlička, LidN 15. 2. 1942; V. Martínek, Nár. politika 4. 4. 1942; kp. (K. Polák), Nár. práce 29. 4. 1942; F. Listopad, Řád 1942; Ns. (J. Nečas), Čteme 1942 ●;● ref. Bosorka: G. (F. Götz), NO 27. 4. 1946; jj (J. Janů), Svob. noviny 16. 6. 1946; J. Linhart, KM 1946 ●;● ref. Vincek a Estelka: ok (O. Kryštofek), Štěpnice 1, 1946/47; N. Č. (Černý), F. H. (Holešovský), Komenský 72, 1947/48 ●;● ref. Návrat: Gm (P. Grym), LD 12. 4. 1959; J. Opavský, RP 17. 4. 1959; S. Machonin, LitN 1959, č. 16; V. Gabriel, Kultura 1959, č. 22 ●; F. Křelina: Proslulý překladatel, neznámý spisovatel, Listy 1969, č. 12; ● k sedmdesátinám: (bb) (B. Balajka), Práce 29. 3. 1974; A. Hájková, Rovnost 29. 3. 1974 ●;● ref. Pokušitel: A. Hájková, Rovnost 2. 8. 1984; V. Vodák, LD 8. 9. 1984 ●; A. Hájková: Přínos J. H. příběhové próze pro mládež, sb. J. V. Pleva, spolutvůrce pokrokové kulturní politiky (Brno 1990, s. 196).

ah